

EN-NISÂ SÛRESİ.....	5
İNSANIN YARATILIŞI.....	5
Yüce Meali:	5
Tefsir-i Şerifi:	5
Korkulması Gereken Konular.....	5
Kadın Erkekten Yaratıldı.....	6
Hazret-i Havva'nın Yaratılışı.....	6
Yaratılış.....	6
Sıla-i Rahim.....	6
Sıla-i Rahm.....	7
Akrabalık.....	7
Rakîb.....	7
Hikâye (Allah korkusu).....	8
Takvâ'nın Mertebeleri?.....	8
Hikâye (Allah Korkusu).....	8
Sofu.....	9
Murakabe Nedir?.....	9
Hak Yolun Yolcusunda Bulunması Gerekenler.....	9
Hikâye (Allah Gözetler).....	9
Hikaye (Allah Görür).....	10
Müşahede.....	10
YETİMLER.....	10
Yüce Meali:	10
Tefsir-i şerifi.....	10
Yetimlerin Malları.....	11
Haram, Helâl.....	11
Yetimlerin Malı.....	11
Veli ve Vasi.....	11
Sebeb-i Nüzul.....	12
Ahlakî Prensipler.....	12
Haramı Helâl ile Değiştirmeyin.....	12
Cömert.....	13
Küfür ve Büyük Günahlar.....	13
Yetim Dövülür mü?.....	14
Terbiye.....	14
Yetim Ağladığında.....	14
Farisî Beyt.....	15
Yetime Şefkatli Ol.....	15
Saliha Kadın Kötü Kadın.....	15
Yetim Kızlar.....	15
Sebeb-i Nüzul 1.....	15
Sebeb-i Nüzul 2.....	16
Teaddüd-i Zevcât.....	16
Câriye İle Yetinmek.....	17
Bir Kadımla Evlilik.....	21
Mehirler.....	21
Mehrini Bağışlarsa.....	21
Mehrin Helâl Olması.....	22
Sebeb-i Nüzul.....	22
Hibeden Dönebilir.....	22
İnsanların Hayırlısı.....	22
Kadınların Cihâdı.....	23
Kadına Yarım Şehit Sevabı.....	23
Saliha Kadın.....	23
İskender Neden Fazla Evlenmedi.....	23
Cehennemde Kalacaklar.....	24
Câhil Âlimler.....	24
Sefihlerin Malları.....	24
Mal İstiklâldir.....	24
Yetimlerin Sermâyeleri.....	25

Yetime Nasihat	25
Mal Mü'minin Silâhıdır	25
Mal Kalbi Allah'a bağlar.....	26
Malın Zarar ve Faydası.....	26
Tasavvufî Manâlar	26
Yemekten Sonra	27
İlim ve Marifet.....	27
Hikâye (Deve Satılmaz Tavukların Pazarında).....	27
Yetimlerin Rüşdü.....	27
Bulûğ ve Rüşt	28
Yetimlerin Malları	28
Fakir Vâsinin Bir Hakkı Vardır	29
Yetimlere Mallarını Teslim Etme Usûlü	29
Şahit Tutmak	29
Şahid ve Muhâsib	29
Yetimin Malına Tecâvüz	29
Kul Hakkı	30
Zina Eden	30
Kul Hakları	30
Zâlimler	31
Kitab ve Sünnet	31
Hikâye (Zulüm)	31
Helâl Lokma	32
FERAİZ VE İNTİKÂL	32
Yüce Meali:	32
Feraiz İlminin Temel Kaynakları	33
Sebeb-i Nüzul	33
İlk Miras Taksimi	34
Miras Hakkı	34
Mevtâdan Hayır	34
Maruf ve Münker.....	35
İyilik	35
Hikâye (iyilik)	35
Sadaka Olan Ameller.....	36
Tasavvufî Manâlar.....	36
Kadınlar!?	36
Mürşid-i Kâmillerin Vârisleri	37
Ihvân, Muhibbân ve Avam	37
Yetimleri Düşünü	38
Yetimlere Güzel Söz.....	38
Yetim Malı	38
Yetim Malı Yiyenler.....	39
Yetimler Kardeşlerimizdir	39
Yetimlere Doğru Söz	39
Mü'minlere Eziyet	39
Mazlumun Bedduasından Kaçın.....	40
Cennete Girmenin Altı Şartı	40
Bir Kuruş Haramı Terk Etmek	41
Hikâye (Takva).....	41
Zühd Üç Kısımdır	41
Hikâye (Ödünç)	41
Hikâye (Kul Hakkı)	41
MİRÂSIN TAKSİMİ	42
Yüce Meali:	42
Tevsîr-i Şerîfî.....	42
Kız Olursa	43
Kız tek ise	43
Anne ve Babanın Mirası	43
Çocuğu Yoksa	44
Eşlerden Biri Bulunursa.....	44

Kardeşler ve Anne	44
Vasiyetleri Önce	45
Ölünün Borçları	45
Atıf Harfleri	45
Önce Borçlar	45
Aleyhte Vasiyet	46
Miras	46
İfrat ve Tefritten Uzak Durulmalıdır	46
Akrabaya İyilik	47
Anne Babaya İyilik	47
Namazdan Sonra İlk Hesaba Çekilecek Şeyler	47
Anne Hakkı	47
Annene Hizmet Et	48
Cennet Anaların	48
Anne ve Babaya İtaat	48
İlim	48
İtikadı İlimler	48
İlmihâl Öğrenmek	49
Batınını Düzeltecek İlimler	49
Kötülüklerden Korunmak	49
Tasavvuf ve Ahlak İlmî	49
İlim İçin Evden Çıkmak	50
Evlâdın Babası Üzerine olan Hakları	50
Güzel İsim	50
İsimler	51
İsimlerin Kötüleri	51
Sünnet Etmek	51
Helâl Lokma	51
Din İlmî	51
Terbiye	52
Babanın Vazifeleri	52
TASAVVUFÎ MA'NÂLAR	52
Nesep Yoluyla Vâris Olmak	53
Doğum İkidir	53
Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Nesebi Kesilmeyecektir	53
Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Ehli Kimlerdir?	54
Vâris-i hakiki	54
Âlimler Peygamberlerin Vârisleridir	55
Mürşid-i Kâmilin Nazarı	55
Kocanın Mirastaki Payları	55
Zevcenin Mirastaki Payı	56
Verasete Mâniler	56
Usûl ve Furuû Olmayanın Mirası	56
Ana Bir Kız Kardeşler	56
Ferâiz Kaideleri	58
İtaat Eden	58
Âsî Olanlar	59
Tecrîd Büyük Bir Azaptır	59
Ashâb-ı Kehf in Köpeği	59
İtaat Eden	59
Hatemü'l-Esam'dan Altın Öğütler	59
Dünya Sevgisi	60
Tembele Öğüt	60
Hikâye (Takva)	60
Hikâye (amelini beğenme)	60
Bu Zaman Sükût Zamanıdır	61
Rızık	61
Yüce Meali	61
Tefsîr-i Şerifi	62
Zina Yapan Kadın	62

Zinâ Eden Bekârlar	62
Tevbe Edip Islâh Olanları Allah Bağışlar	63
Zinanın Cezası	63
Muhsin	63
Zina Cezasının Neshi	63
Zina	64
En Büyük Günah	64
Zinanın En Şiddetlisi	64
Mevlânâ'dan Öğütler	65
Te'vilât-i Necmiyyeden	65
Anâsır-ı Erbaa	65
Dünya Mü'minin Zindanıdır	66
Ölmeden Önce Ölün	67
Cezbe	67
Nefs ve Kalıp	67
Tevbe Edenler	67
Bilmemek Günahdır	68
Tevbe Edenler Bağışlanır	68
Kalble Yapılan Tevbe	68
Gargara Halinde Tevbe	69
Tevbe-İ Yeis İman-ı Yeis	69
Tevbe ve Ölüm Meleği	69
Sa'dî (k.s.) buyurdular:	69
Tevbenin Şartları	69
Tevbe Tevbeye Muhtaç	69
Tevbe ve Göz Yaşı	70

EN-NISÂ SÛRESİ

En-Nisâ Sûresinin Tefsiri. Nisa Sûresi, yüz yetmiş beş
(Ya yüz yetmiş altı Ya da yüz yetmiş yedi âyettir. Kelimeleri: Üç bin yedi yüz kırk beştir.
Nisa sûresi, 4. Sûre'dir Medine-i Münevvere'de nazil oldu.¹

İNSANIN YARATILIŞI

Yüce Meali:

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adı ile

Ey o bütün insan kümeleri! Sakının o rabbınıza karşı gelmekten ki, sizleri bir tek nefisten yarattı; ondan eşini yarattı da ikisinden birçok erkekler ve dişiler üretti. Sakının o Allah'a karşı gelmekten ki, siz O'nun ve o rahimlerin hürmetine birbirinizden dilek dilersiniz; çünkü o Allah, üzerinizde gözcü bulunuyor.²

Tefsir-i Şerifi:

"Ey o bütün insan kümeleri!"

Hitâb umûmidir. Hitabın nazil olduğu zaman mevcut olan insanlara ve onlardan sonra gelen insanlardır. Kesintiye uğramaksızın bütün insanlardır.

Delili şudur: Kur'ân-ı kerim'in inzalından önce ki, insanlar, bizim şeriatımızla ibâdet ve amel etmediler. Eğer bu hitâb bu Âdem oğullarına olmuş olsaydı, (Tâ Âdem Aleyhisseiâm'dan bu tarafa bütün insanların) bizim şeriatımızla ibâdet etmeleri lâzım gelirdi. Bu ise muhaldir.

[Bu hitâb, bu âyet-i kerimenin nâzii olduğu andan tâ kıyamete kadar yeryüzüne gelecek olan bütün insanlardır. Mâ ba dine şâmil, mâ kabline şâmil değildir.]³

Korkulması Gereken Konular

"Sakının rabbınıza karşı gelmekten"

1- Aranızda bulunan hak ve hukukları muhafaza etmekten,

2- Yerine konulması vacip olan şeylerden,

3- Emirlerine riâyet edin,

4- Emirleri zayıf etmeyin,

5- Hak ve hukukları çiğnemeyin,

6- Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin size yerine konulması (yapılmasını emrettiği sıla-i rahmi) kesmek konusunda Rabbîmizden korkun!

"O ki sizi yarattı."

Rabbîmiz sizin yaratılışınızı halden sonra hâl ile takdir etti, suretlerinizin ve renklerinizin değişikliğiyle beraber... (O sizi neden yarattı?)

"Bir tek nefisten..."

Sizi bir asıldan yarattı. O hepinizin babası Âdem Aleyhisselâm'ın nefsidir.

Bu kavî-i şerifte, ittikânın (Allah'tan korkmanın), akabinde hemen yaratmak minnetini zikretti ki. insanlar,

¹ En-Nisâ Sûresi, sıralamada Kur'ân-ı Kerim'in dördüncü sûresidir. Nisa, kadınlar demektir. Nisa sûresi birçok şer'î hükümleri ve teklifleri beyan etmektedir.

Sûrenin baş tarafında Allah'ın haklan, bütün insanlığın kardeşliği, çocuklara, kadınlara, yetimlere acıma, şefkat gösterme ve haklarının verilmesi, mallarının korunması, evlenme ve miras gibi hususlarla ilgili emirler ve hükümler ile başlamış, sûrenin sonu da bu konularla bitmiştir.

Sûrenin orta kısmında da aile terbiyesinden başlaması lazım gelen temizlik, namaz, cihad, amirlere itaat gibi emirleri ve yükümlülükleri kapsamıştır.

Nisa sûresinin sonu ise miras âyetiyle son bulmaktadır.

Nisa Sûresi kadınlara miras yanı sıra kadınların diğer hak ve hukuklarını açık-^maktadır. Kadının ve kadınlığın pek önemli ve şerefli olduğunu beyân etme-s'nden dolayı Nisa sûresinin daha ilk âyetinden itibaren kadının yaratılışına ve ^refine dikkat çekilmiş, ismine de *UJl Sja^- Nisa sûresi "Kadınlar Sûresi" denilmiştir.

. Nisa Sûresi nerede nazil olduğu hakkında tefsîr alimleri tarafından bazı ihtilâf-^r vardır:

1- Cumhuriyet beyanına göre Medenîdir.

58. âyeti kerimesi hariç...

2- Nahhas (r.h.) göre, Mekke'dir.

"Nakkaş (r.h.) göre ise Mekke'den Medine'ye hicret sırasında nazil olmuş-

Sûresinin âyetlerinin sayısı: "I - Kûfi ta'dadında, yüz yetmiş beş, 2 Basri ta'dadında yüz yetmiş altı.

3-Şâmi ta'dadına yüz yetmiş yedi âyettir. Kelimeleri: Üç bin yediyüz kırk beştir.

Nisa Sûresinin fasılaları, (elif, lam, mim ve nûn) harfleridir.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/431.

² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/432.

³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/432-433.

sadece ve sadece Halik Teâlâ Hazretlerinden korksunlar.

Allâhü Teâlâ Hazretleri, "O ki, sizleri bir tek nefisten yarattı," kavli şerifiyle) bütün insanların babalarının bir olduğunu beyan etti.

Babaların (ve asıllarının) izdiham ve çokluğunu kesmek (ve bir olmasının en güzel hikmetlerinden biri, insanların birbirlerine karşı üstünlük taslamaktan menetmek ve) insanıann birbirlerine acıma ve merhamet etmelerinin teşviki vardır.⁴

Kadın Erkekten Yaratıldı

"Ve ondan yarattı." Bu nefisten, yani onun bazısından yarattı. (Neyi?) "Onun eşini,"

Anneniz Havva'yı yarattı, kelimesi, med iledir, Allâhü Teâlâ Hazretleri, Hazret-i Havva'yı Âdem Aleyhisselâm sol eğe kemiklerinden bir eğe kemikten yarattı.⁵

Hazret-i Havva'nın Yaratılışı

Rivayet olundu:

Allâhü Teâlâ Hazretleri, Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ı yarattı ve onu cennete yerleştirdi. Âdem Aleyhisselâm'a bir uyku verdi. Âdem Aleyhisselâm uyku ile uyanıklık arasında iken, Hazret-i Havva'yı onun eğe kemiğinden yarattı.

Âdem Aleyhisselâm uyandığında, Hazret-i Havva'yı yanında gördü. Ona meyletti. Ona ülfet etti. Çünkü Hazret-i Havva, Âdem Aleyhisselâm'ın cüzlerinden bir cüzden yaratılmıştı.

Burada Hazret-i Havva validemiz, yaratılışta {evlatları olan insanlardan) önce olduğu halde onlardan sonra zikredildi. Çünkü atıf harfi olan vav (j)'dan tertip manâsı yoktur.⁶

Yaratılış

"Ve üretti," Ayırdı ve yaydı. "İkisinden," Bu nefis (Âdem Aleyhisselâm) ve ondan yaratılan, eşinden; doğma ve tenasül yoluyla;

"Birçok erkekler,"

Müzekker olarak gelmesi, cemi üzerine hamledilmesi ve adetten dolayıdır.

"Ve dişiler," Birçok erkek ve kız evlatlar...

Erkekleri çokluk ile vafıslamakla iktifa etti. Hikmet, erkeklerin çok olmasını gerektirir.⁷

Babaların (ve asıllarının) izdiham ve çokluğunu kesmek (ve bir olmasının en güzel hikmetlerinden biri, insanların birbirlerine karşı üstünlük taslamaktan menetmek ve) insanların birbirlerine acıma ve merhamet etmelerinin teşviki vardır.

"Birçok erkekler," buyururken, kadınlar için de sâdece "Ve dişiler," duyuruldu. Burada dişi/er çok denilmedi.)

Ve bu tertiple bu kıssa üzerine takvanın emredilmesi, çünkü bundan murad, takva ile emretmeyi yaymak, kişinin evinin ehli (ailesi, çocukları ve aynı evi paylaştığı kişiler), kendi cinsinin evlatlara (bütün insanlara) takvayı ulaştırmak içindir.

Bu âyet-i kerimeler ve bunlardan sonra gelenler bu hakikate delâlet etmektedirler.

Sanki şöyle buyuruldu: "Rabbınızdan korkun! O ki, sizin aranızda vasıl etti. Sizleri tek bir kökten muhtelif dallara ayırdı. Aranızda bulunan ve bazınızın bazınıza karşı koruması ve ulaştırması vacip ve gerekli olan hak ve hukukları muhafaza edin. Hak ve hukuk konusunda gaflete düşmeyin!"⁸

Sıla-i Rahim

⁴ Bütün insanların asıllarının bir olması ve hepsinin babasının Âdem Aleyhisselâm ve annelerinin Hazret-i Havva olması, insanların birbirlerine olan merhamet ve şefkatinin yanı sıra hiçbir insanın diğerinden ırk ve soy bakımından bir üstünlüğünü olmadığını da beyan eder. Fazilet ve üstünlük ancak takvâ'dadır. Bu konuda Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurmaktadır:

"Ey insanlar! Hakikaten biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi (sırf) bir-birinizle tanışsınız diye, büyük büyük cemiyetlere, küçük küçük kabilelere ayırdık. SİZİN ALLAH KATINDA EN ŞEREFLİNİZ. TAKVACA EN İLERİDE OLANINIZDIR. Allah alim (her şeyi bilen) ve habîr (her şeyden haberdâr olan) dır. Hücurât49/13

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), şöyle buyurmaktadır;

"Ey insanlar! Dikkat edin! Rabbiniz bir (olan Allah) dır. Babanız da birdir. Gözünüzü açın! Arap ırkına mensup olanın diğer ırklara, Acem ırkına mensup olanın, Arap ırkına; beyaz (renkli insan)ın siyah (ırk)a, siyah (insanlar)ın da beyazlara üstünlüğü yoktur. FAZİLET, ANCAK TAKVA İLEDİR." Müsned-i Ahmed; c. 5, s.

Merhum Mehmed Akif Ersoy bu konuda şöyle buyurmaktadır: Arab'ın Türk'e, Laz'ın Çerkez'e yahut Kürd'e Acem'in Çin'iiye rûçhânı mı varmış? Nerde! Müslümanlıkta anâsır mı olurmuş? Ne gezer Fikr-i kavmiyeti tel'in ediyor Peygamber.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/433-464.

⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/434-435.

⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/435.

⁷ Âhırzamanda kadınlar, erkeklerden daha çok olacaklardır. Bu durum kıyametin alâmetlerinden biridir...

⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/435-436.

"Sakının Allah'a karşı gelmekten!"

Tek bir kökten meydana gelen dallan kesmeyin. Dinde ve neseb'ten (soydan) ayrılığa meydan vermeyin!

"O ki onun sebebiyle birbirinizden dilek dilersiniz;"

Kendi aranızda, bazınız, bazınıza, "Allah aşkına senden bunu istiyorum!" dersiniz.

"Ve o rahimlerin hürmetine,"

Bazınız, bazınızdan Allah'a yemin ile istemektesiniz.

"Allah aşkına ve akrabaların hatırı için!" veya şefkat ve acıtma yolu üzere;

"Allah ve akrabaların aşkına şöyle yapacağım," denilir.

Arablann arasında geçerli olan adet ve geleneklere göre, birisi diğerinden bir şey isteyeceği zaman, "Allah ve akrabalık hakları için rica ederim," derlerdi. Akrabalık şefkatini ve Allâhü Teâlâ Hazretlerinin azâmetiyle isterlerdi.

"Ve o rahimlerin hürmetine," kavî-i şerîfî câr ve mecrurun (kavî-i şerîfinin) mahallî üzerine atfedildiği için mensûbtur. Bu senin:

"Ben Zeyde ve Amr'a uğradım," sözün gibidir.⁹ Veya câr ve mecrûr üzerine değil de, lafza-i celâlin üzerine atfedilmiştir. Yani:

"Allâhtan korunun!"

"Akrabalık bağlarını koparmaktan kork! Sıla-i rahim yapın. Akrabalık bağlarını kesmeyin," demektir.

Noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü Teâlâ Hazretleri, "rahimler" (yakın akrabaları) kendi ism-i zâtına yakın zikrederek; sıla-ı rahmin kendisinin mekânında olduğunu tembih etti.¹⁰

Sıla-i Rahm

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

- "Rahim (yakın akrabalık) Arş'a aslıdır. Ve şöyle der: "Kim sıla ederse, (beni gözetirse), Allâhü Teâlâ Hazretleri sıla etsin (Allah da onu gözet sin). Benimle ilişkisini keseni de Allâhü Teâlâ Hazretleri (bütün hayır ve bereketlerden) kessin!"¹¹ (2/159) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Sevap cihetinden sıla-i rahim gibi çabuk hiçbir güzel amel yoktur. Ceza cihetinden de azgınlık kadar sür'atli kötü bir amel yoktur."¹²

Akrabalık

Kullara yakışan ve üzerlerine vacip olan, hak ve hukuka riâyet etmektir. Çünkü insanların hepsi bir baba ve bir anneden doğma kardeşlerdir. Bu baba ve anne, Âdem Aleyhisselâm ile eşi, Hazret-i Havva'dır.

Özellikle mü'minler, daha dikkat etmelidirler. Çünkü mü'minlerin arasında; tâ Âdem Aleyhisselâm'dan gelen akrabalığın ve kardeşliğin yanı sıra;

1- İmân,

2- Din kardeşliği ve

3- Toprak yakınlığı halleri de böyledir...¹³

Rakîb

"Çünkü o Allah, üzerinizde gözcü bulunuyor.

"Er-Rakîb"¹⁴ Murâkîb demektir. Senin bütün fiillerini, muhafaza edendir.

⁹ "Ben Zeyde ve Amr'a uğradım," Burada Amr, Zeydin lafzı üzerine değilde mefûl-i bih olan mahallî üzerine atfedildiği için mensûbtur. Eğer lafzı üzerine atfedilmiş olsaydı; amr kelimesinin cer olması gerekirdi.

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/436-437.

¹¹ Sahih-i Müslim: 4635,

¹² Bu lafzlara yakın şöyle bir hadis-i şerif de bulunmaktadır:

Mü'minlerin annesi Hazret-i Aişe (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular. Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Sevâb cihetinden en sür'atli hayır;

1- Birr (iyilik ve ihsan),

2- Sıla-i rahm (yakın akrabalarını ziyaret) etmektir. Ukubet ve ceza bakımında en çabuk şer ise;

1- Azgınlık,

2- Yakın akrabalarıyla ilişkisini kesmektir. İbni Mace: 4202,

Birini dost edinirken, o kişinin yakın akrabalarıyla olan ilişkilerine bakını Beş kuruşluk dünya menfaati, için babasına karşı gelen, annesini dövmeye kalkan, kardeşleriyle düşman, akrabalarıyla konuşmayan, kişilerden uzak durun! Çünkü dünya menfaati için; baba, anne, kardeş ve akrabalarını düşman olan bir kişi seni beş kuruşa satar. Uyanık ol! Sıla-i rahmi kesen kişilerden ilişkisini kes!

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/437-438.

¹³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/438.

¹⁴ Er-Rakîb: Murakib. Gözetleyip kontrol eden. Varlıklarını korumak için, gözcü. Bütün işleri gözetleyen ve murakabesi altında bulunduran. Bütün varlıkları her an gözet en yüce Er-Rakîb'm huzurunda olduğumuzu asla unutmamalıyız... Asla kimseye zarar vermemeliyiz:

"Müslüman, elinden ve dilinden insanların selâmette olduğu (zarar görmediği) kimsedir."

Allâhü Teâlâ Hazretleri hafızdır; sizden sâdır olan bütün fiillere, sözlere ve sizin kalblerinizin gizliliklerinde bulunan niyetlerinize muttallidir, hepsinden haberdârdır. Allâhü Teâlâ Hazretleri, sizleri, amelleriniz sebebiyle cezalandırmak (amellerinizin karşılığını size vermek) ister.

Allâhü Teâlâ Hazretleri, sırta ve ahfâya (en gizli olana) vâkîf olup bildiğini beyân etti.

Allâhü Teâlâ Hazretleri böyle olduğuna göre, kişiye (kula) gereken, gereğince Allah'tan korkmak ve emir ve yasaklarından sakınmaktır.

İyi bil ki takva, dünya ve âhirette büyük keramete ermenin en büyük sebebi ve temel direğidir. ¹⁵

Hikâye (Allah korkusu)

Basra'da "MiskT1 (misk kokulu) diye bilinen bir adam vardı. Çünkü kendisinden misk kokusu yayılırdı. Bunun sebebi soruldu. Buyurdular:

- "Ben yüzü çok güzel (ve çok yakışıklı) bir kişiydim. Büyük bir hayaya sahiptim. (Çok utanırdım.) Babama:

- "Onu çarşıda (dükkan)da oturt! İnsanların arasına girip çıksın, utanması geçsin ve açılınsın!" dediler.

Babam, beni manifatura (kumaş ve elbise satan) dükkanda oturttu. Yaşlı bir kadın geldi. Bazı eşya istedi. Ben de kendisinin istediği eşyayı çıkarttım. Kadın bana:

- "Bu eşyaların ücretini almak için, benimle eve gel!" dedi. Onunla gittim. Beni büyük bir köşke soktu. Köşkün ihtişamlı kubbeleri vardı. İçeriye girdiğimde, yaldızlı örtülerle örtülmüş yataklar üzerinde oturan cârîye (genç bir kadın) vardı. O genç kadın, beni tutup göğsüne doğru çekti. Ben;

- "Allah! Allah!" dedim. Genç kadın:

- "Bunda bir beis yok!" dedi. Ben ona;

- "Ben amel oldum! Şu an çok sıkıştım, tuvalete gitmem lazım!" dedim.

Tuvalete gittim.

Dışkıyı yaptım. Dışkıyı yüzüme ve bedenime (üstüme ve başıma) sürdüm. Tuvaletten dışarıya çıktığımda benim için;

- "O delidir!" dediler.

Ben de böylece o kadından kurtuldum (namusumu kurtardım). 0 gece (rüyâm'da) bir adam gördüm. Adam bana:

- "Hazret-i Yâkûb'un oğlu Yusuf Aleyhisselâm, nerede? Sen nerede?" diye sordu. Sonra bana sordu:

- "Beni tanıyor musun?" Ben;

- "Hayır!" dedim. 0:

- "Ben Cebrail'im!" dedi. Sonra elleriyle yüzümü ve bedenimi meshetti. Başımı okşadı ve sırtımı sıvazladı.

İşteo andan itibaren benden Cebrail Aieyhisselâm'ın misk kokusu yayılmaya başladı. Bu Cebrail Aleyhisselâm'ın kokusudur..."

Bu yüce mertebe takvanın bereketidir. ¹⁶

Takvâ'nın Mertebeleri?

Takva, şeriâtın örfüne göre, âhirette zarar verecek şeylerden nefsi korumak, demektir. Takva bir kaç mertebe üzeredir.

Birincisi: Şirkten beri olmak (küfürden uzaklaşmakla) ebedî cehennem azabından korunmaktır. Şu kavî-i şerîf buna delâlet eder:

"Ve onlara kelime-i takvâ'yı ilzam buyurdu. ¹⁷

İkincisi: Bütün günahattan kaçınmaktır. Takva adı ile bilinen de budur. Bu takva şu âyet-i kerimenin manâsıdır:

"Eğer o memleketlerin ahâlisi imân edip, Allah'tan korksaydılar, (takvâlı olsalardı) elbette üzerlerine yerden, gökten bereketler açardık. Velâkin tezkîb ettiler de, kendilerini kesbleriyle tuttuk aliverdik. ¹⁸

Üçüncüsü: Kendisini (Allah'tan alıkoyan) bütün meşguliyetlerden sıyrılmak ve temizlenmektir. Hakikî takva budur. Şu kavî-i şerîfte talep edilen takva da budur:

"Ey o bütün imân edenler! Allah'a nasıl korunmak gerekse öyle korunun, hakkıyla müttakî olun ve her halde müslim olarak can verin. ¹⁹

Hikâye (Allah Korkusu)

Zünnûn-i Mısırî (k.s.) Hazretlerinden hikâye edilen takva bu kabildendir.

Er-Rakîb, gizli ve aşikâr bütün işlerinden Cenab-ı Allah'ın koruması altında olmak ve yapılan büyü ve tılsımların bozulması için, 312 kere okunur. Daha geniş bilgi için. "Allah c.c.'nin Mübarek Sıfat ve Güzel isimleri" isimli kitabıma bakın. Mütercim

¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/438-439.

¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/439-440.

¹⁷ El-Fetih: 48/26,

¹⁸ El-A'râf: 6/96,

¹⁹ Al-ilmrân: 3/102,

Zünnûn-i Mısırî(k.s.)Hazretlerine bazı vezirler geldiler. Kendisinden "himmet²⁰ istediler. Sultan'dan korktuklarını izhâr ettiler. Zünnûn-i Mısırî Hazretleri ona:

-"Senin sultandan korktuğunuz gibi, eğer ben Allâhü Teâlâ Hazretlerinden korksam, elbette siddiklardan olurum!" buyurdular.

Ne güzel buyurmuşlar:

Rahat ve rahatsızlık ümidin olmadı.

Dervişin ayağı Felek'in önündedir...

Eğer yüzünle Allâh'dan korkarsan,

Yükselirsin...

Melek ol ki, melek göresini²¹

Sofu

Sâlik (seyr-u sülûk yolcusuna) yakışan ve gereken, Allâhü Teâlâ Hazretlerinin bütün hallerini murâkebe ettiğini (kendisini bütün durumlarda gözetlediğini) bilip, Rabbinden korkması ve takvâlı olmasıdır. Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi:

"Muhakkak ki Allah, üzerinizde gözcü bulunuyor." ²²

Murakabe Nedir?

"Murakabe" kulun, noksan sıfatlardan münezzehe olan Allah Sübhânehû ve Teâlâ Hazretlerinin kendisine muttali olduğunu (Allah'ın bütün hallerini bildiğini) bilmesidir. Kul, bu ilim ve Rabbinin murâkebesini devam ettirir.

İşte bu, bütün hayırların aslıdır. Kişi bu yüce mertebeye ancak muhasebeden fariğ olduktan (öz eleştiriyaptıktan) sonra vâsıl olur.

Kul, geçmiş (ve eskiden yaptıkları konusunda) nefisini hesaba çekip öz eleştiriyaptığı zaman, hemen o vakit hâlî islâh olur, durumu düzelir. ²³

Hak Yolun Yolcusunda Bulunması Gerekenler

Hak yolunun yolcusuna lazım olan:

1- Kendisiyle Allâhü Teâlâ Hazretlerinin arasında kalbin riâyet (etmesi gereken şeyleri çok) güzel yapmasıdır.

2- Kalbini muhafaza etmeli,

3- Nefesleri Allâhü Teâlâ Hazretleriyle beraber muhafaza etmesidir.

4- Nefs muhasebesi yapmalı,

5- Allâhü Teâlâ'nın bütün hallerinde kendisini gözetlediğini bilmesi,

6- Allâhü Teâlâ'nın kalbinden daha yakın olduğunu bilmeli,

7- Allâhü Teâlâ'nın bütün fiillerini (hareketlerini) gördüğünü bilmeli,

9- Ve Allâhü Teâlâ Hazretlerinin bütün sözlerini işittiğini ve niyetlerini bildiğini bilmelidir...

Kim bunlardan gâfil olursa, o kişi, vuslatın bidayetinden (başlangıcından azledilmiş ve) çok uzaktır. O kişi nasıl yakınlık hakikatlerine nail olabilir? ²⁴

Hikâye (Allah Gözetler)

Süleyman bin Ali (r.h.), Hamîd et-Tavîl ²⁵(r.h.) Hazretlerine;

-"Bana vaaz et!" dedi. Hamid et-Tavîl (r.h.) buyurdular: -"Eğer sen yalnız kaldığında, Allâhü Teâlâ

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/440-441.

²⁰ Himmet, Tasavvuf! bir istilâhtır. Kast, irâde, kuvvetli istek. arzu. Allâhü Teâlâ'nın velî kullarından bir zâtın, kalbinde yalnız bir işin yapılmasını bulundurup, başka bir şeyi kalbine getirmemesi ve Allâhü Teâlâ'dan o işin olmasını dileyerek, bu şekilde manevî yardımda bulunmasıdır. Cennet-mekan Sultan Ahmed Han Hazretleri, mürşidi olan olan Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin himmetlerini şöyle dile getirmektedir.

Evliyanın himmeti, yaktı beni kül eyledi Safiyim, buldum safayı dû cihanım kalmadı. Ahmedâ der, "Yâ İlâhî sana şükürüm çok durur" Hamdülillah aşkı Haktan gayri varım kalmadı."

Büyükler; "Büyüklerin himmeti, dağları yerinden sökeri" buyurmuşlar.

²¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/441-442.

²² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/442.

²³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/442-443.

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/443.

²⁵ Hamid et-Tavîl (r.h.) Hazretleri, tabiinin meşhur hadis âlimlerindendir. Adı Hamid bin Ebî Hamid et-Tavîl'dir. 68 (M.687) yılında doğdu. Eleri uzun olduğu için kendisine et-Tavîl (uzun) denildi. Enes bin Malik (r.a.) gibi bazı sahabelerden hadis-i şerif rivayet etti. Bir çok âlim kendisinden hadis-i şerif rivayet ettiler. Takva sahibi, haramlardan kaçan zâhid bir kişiydi. Dünyaya hiç ehemmiyet vermezdi. Kırk sene yatsı namazının abdestiyle sabah namazını kıldı. Yine kırk sene Davud Aleyhisselâm'ın orucunu tuttu. Yani bir gün oruç tuttu, bir gün iftar etti. Hasan Basrî (k.s.) Hazretleri gibi evliya ve âlimlerle sohbet etti. Basra'da yaşadı. Rivayet ettiği bazı hadis-i şerifleri "Sahifetü'l-Hamîdüt-Tavîl" isimli kitab'da topladı. Bu mübarek zât, namazda kıyamda iken 143 (m.761) yılında vefat etti.

Hazretleri'nin seni gördüğünü zannettiğin (ve inandığın) halde, Allah'a âsi olup günah işliyorsan, gerçekten sen büyük bir işe cür'et etmekteisin! Yok eğer sen, Allâhü Teâlâ Hazretlerinin senin görmediğini zannediyorsan, gerçekten sen kâfir oldun (demektir)... (2/160) Zira Allâhü Teâlâ Hazretleri: "Muhakkak ki Allah, üzerinizde gözcü bulunuyor!" buyurmaktadır.²⁶

Hikaye (Allah Görür)

Bazı sâlihlerin birçok talebeleri vardı. Talebelerinin içlerinden birine husûsî değer verirdi. Diğerleri bu konuda çok konuştular. Bunu kendisine söylediler. O:

"Bunu size açıklayacağım!" dedi.

Talebelerinin her birine bir kuş verdi. Onlara:

"Sizi, hiç kimsenin görmediği bir yerde bunları kesin!" buyurdu.

Talebeler, dağıldılar gittiler. Sonra hepsi kuşlarını kesmiş bir halde döndüler. Salih kişinin çok sevdiği ve diğerlerine tercih ettiği talebe elinde canlı kuşuyla geldi. Kuşu kesmemiştir. Ona sordu:

"Neden kuşu kesmedin?" O talebe:

"Siz bana hiç kimsenin görmediği bir yerde kesin; diye emrettiniz. Hiç kimsenin beni göremeyeceği yer aradım. Böyle bir yer bulamadım. (Nereye gitsem Allahü Teâlâ beni görüyordu!)" dedi, Bunun üzerine o salih kişi:

"İşte bundan dolayı ona husûsî muamele ediyor ve onu diğerlerinin üzerine tercih ediyorum!" dedi.²⁷

Müşahede

Yarı Arabî ve yarı Farisî ne güzel buyurmuşlar:

Cihan aynası bizim güzel şahidimizdir.

Öyleyse:

Onun yüzünü bütün zerrelere müşahede edin!²⁸

YETİMLER

Yüce Meali:

Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi murdara (helâli harama) değişmeyin; onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin; çünkü o büyük bir vebal bulunuyor.²

Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız, size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâh edin ve eğer bu surette adalet yapamayacağınızdan korkarsanız, o zaman bir tane veya milkiniz câriye alın, ağmamanız için bu daha muvafıktır³

Ve aldığımız kadınlara, mehirlerini efendicesine verin; şayet ondan birazını kendileri gönül hoşluğuyla bağışlarsa, onu da içinize sine sine yiye.⁴

Mâmaafih, Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı sefihlere vermeyin de, bunlarda yapacağınız tasarruf ile onları besleyin ve giydirin ve kendilerine güzel güzel nasihat edins

Ve yetimleri nikâh çağma ermelerine kadar gözetip deneyin. O vakit kendilerinden bir rüşd hissettiniz mi, hemen mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye o malları israfla yemeye kalkmayın. İhtiyacı olmayan tenezzül etmesin, muhtaç olan da meşru' surette bir şey yesin. Mallarını kendilerine teslim ettiğiniz zaman da, karşılıklarına şahid bulundurun. Hesabınızı doğru tutmak için Allah'ın harekâtınızı hesaba çekmekte olması yeter.²⁹

Tefsir-i şerifi

"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin."

kelimesi, "yetîrt'in cemiidir.

Yetim, insanlardan babasının ölümüyle babasız kalandır. Diğer hayvanlardan ise, annesi ölemdir.

Bu isim (yetim kelimesi) hem küçük, hem büyük için kullanılır. Babadan yalnız kalmak manâsında yetim, her yaşta insan için kullanılır. Ancak yetim kelimesinin küçükte kullanılması daha galib ve daha çoktur.

Çünkü büyük kişiler kendi kendilerine yetebiliyor ve koruyucuya ihtiyaçları yoktur. Böylece büyük kişi (babanın ölümüyle) sanki yetimin manâsından çıkmıştır.

Yetim kelimesinin manâsı münferid olmak ve yalnız kalmak, demektir.³⁰

²⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/443-444.

²⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/444.

²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/445.

²⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/445-446.

³⁰ Yetim kelimesi, sıfat-ı müşebbehedir. şekilde çekilir. Erginlik çağına erip rüşdüne ermeden babası ölen insan; ve annesi ölen küçük

Yetimlerin Malları

"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin.

Kavl-i şerifinde geçen, yetimlere mallarını vermektir;

1- Muhatapların boş olan ümit ve arzularını yetimlerin mallarından kesmek,

2- Yetimlerin mallarına kimsenin göz dikmemesi,

3- Ve hedefi şaşırıp yetim malına uzanan eli alıkoymaktır ve kesmektir.

4- Kimsenin yetim malına el uzatmaması,

5- Onu hali üzere terk etmektir.

6- 0 mala kötü bir saldırı olmadan onu korumaktır.

7- Ta ki o mal yetimlere zarar ve ziyansız bir şekilde ulaşıncaya ve yetimlere tamamen teslim edilinceye kadar, yetim malını kendisine zarar verecek bütün hareketlerden korumaktır.

Yoksa yetimlere fiilen mallarını vermek demek değildir. Yetimlere mallarının fiilen verilmesi;

Bulûğ ve Rüşt yaşına şartına bağlıdır.

Bu zikredilen şeylerden (yetimin malını korumak ve zarara uğratmadan muhafaza etmekten) mecazî olarak malı yetimlere vermeye tabîr olundu.

Bununla, veli ve vâsilerin muratlarının o malları yetimlere teslim etmek olması gerekli ve yakışır olduğunu ilân etmektir. Yoksa yalnız o mallardan taarruz ve saldırıyı menetmek değildir.

"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin." Kavl-i şerifinin manâsı:

"Ey veli ve vâsileri Yetimlerin mallarını muhafaza edin ve koruyun! Kötülükle onlara saldırıda bulunmayın. Onlar hak ettikleri zaman, mallarını salimen kendilerine teslim edin!" demektir.³¹

Haram, Helâl

Ve temizi muddara (helâli harama) değişmeyin;"

Bir şeyi bir şeyle değiştirmek, o şeyi, diğerinin yerine koymak; birincinin yerine ikincisini almak, demektir. Kendisine hâsıl olduktan ve husulün şeref ve üstünlüğünden sonra. Yani kazandığınız helâü, gasp edilen haram ile değiştirmeyin, demektir.

Yetimlerin mallarını değiştirmeyin, yetimlerin haram olan mallarını, helâl olan sizin kendi malınızla değiştirmeyin. Helal olan mal, sizin kendi malınız, Allâhü Teâlâ'nın size mübâh kıldığı kazançlar, Allâhü Teâlâ'nın yerden size gönderdiği rızıklardır. Bunların yerine yetimlerin sizce kullanılması haram olan mallarını yemeyin!³²

Yetimlerin Malı

"Onların (yetimlerin) mallarını,kendi mallarınıza katıp yemeyin;"

Yemekten murat, tasarruftur.

Yetimin malını yemek haram olduğu gibi, o malda helâka (zarara) sebep olan diğer bütün tasarruflar da haramdır.

Buna delil, malın içinde yenmesinin sahih olmayan şeylerin bulunmasıdır.

Burada, "yemeyin" buyrulur, yemek zikredildi. Çünkü bir malda tasarrufun vaki olmasının en büyük sebebi yemektir.

Burada geçen, "harf-i cerri" ("beraber" manasındadır. Bu manâda Allâhü Teâlâ'söyle buyurdu:

"Kim benim yardımcılarımla Allah'a doğru?"³³Kavl-i şerifinde de "Allah'a beraber" manâsında olduğu gibi...

Doğru olan bu kavl-i şerifin manâsı: Yetimlerin mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin! İkisini birbirine müsâvî görmeyin! Çünkü bu helal, şu da haramdır.³⁴

Veli ve Vasi

Fakat veli ve vasi kişi fakir olduğu zaman, ecr-i misil tahsis edilir. Ama vasi ve veli olan kişinin kendi malı olduğu zaman, yetimin malını yemesi çirkindir.

Bundan dolayı veli ve vasinin malı olduğu zaman, yetimin malını yemesi nehyedildi ve sonra da;

"Ve temizi muddara (helâli harama) değişmeyin; onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin;"

(yavru) hayvanlara denilir. Mü'cemü'l-Arabî el-Esâsî s. 1341.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/446-447.

³¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/447-448.

³² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/448.

³³ Âl-i İmrân: 3/52, es-Saff: 61/14,

³⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/448-449.

"Muhakkak ki o,"

Nehyedilen mefhûmu (yetim malını) yemek;

"Büyük bir vebal bulunuyor." Allah katında büyük bir günahdır; ondan kaçınınız!³⁵

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Gatafân kabilesinden (Münzir bin Rifâa adında) adamın yanında yetim olan kardeşinin oğlunun bir çok malı vardı.

Yetim baliğ olunca, amcasından malını istedi. Amcası onun malını vermedi. İki Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine müracaat ederek muhakeme oldular. Bu hâdise üzerine bu âyet-i kerime indi. Yetimin amcası;

Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi

murdar (helâli harama) değişmeyin; onların mallarını kendi

mallarınıza katıp yemeyin; çünkü o büyük bir vebâi bulunuyor. Kavl-i şeriflerini işitince;

"Allah'a itaat ettik! Allah'ın Resulü (s.a.v.) Hazretlerine itaat ettik! Büyük günahtan Allah'a sığınırız!" dedi.

Ve çocuğun malını kendisine verdi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"Kim nefsinin koyu cimriliğinden kendisini korur ve Rabbine bu şekilde itaat ederse, muhakkak ki o kişi Rabbinin darı (selâmı)na girer." Yani Allah'ın cennetine girer.

Genç malını amcasından aldıktan sonra hepsini Allâhü Teâlâ'nın yolunda infak etti. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

"Ecir (ve sevap) sabit oldu, yük ve günah kaldı!" buyurdular. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine sordular:

"Yük ve günah nasıl kaldı?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Ecir (ve sevap) çocuğa sabit oldu ve yük (ve günah)da babasının üzerine kaldı."³⁶

Şeyh Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Altın ve gümüşten rahata kavuştu.

Kendisi faydalandı. Aldı.

Çünkü o ev senden kalsın isteyecektir.

Bir kerpici gümüşten diğerkerpici de altından olsun. (2/161)³⁷

Ahlakî Prensipler

Allâhü Teâlâ Hazretleri;

"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını!" buyurarak; insanları;

1- Hırs âfetinden,

2- Hasetten

3- Aşağılıktan,

4- Rezillikten,

5- Önemsiz olmaktan,

6- Tamahkârlıktan,

7- Mala düşkünlükten,

8- Emâneti tahliyye

9- Diyaneti tahliyye

10- Ve göğüs selâmeti (kalbî huzur) için, böyle buyurdu.³⁸

Haramı Helâl ile Değiştirmeyin

Ve Allâhü Teâtâ buyurdu:

"Ve temizi murdara (helâli harama) değişmeyin;"

"Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin;" buyurarak;

1 - İşkenceden

2- Haksızlıktan,

3- İntikam almaktan,

4- Zulümden tezkiye edip,

5- Adalet,

6- Ve insafın insanların içine yerleşmesini istedi.

Çünkü bu rezaletlerin hepsinin toplanması ve bulunması gerçekten; bik "Muhakkak ki o büyük bir vebâl'dir."

Büyük bir hicâb ve perdedir.³⁹

³⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/449.

³⁶ Tefsir-i Kebir: c. 9/129 (c.3. s.483), el-İsâbe fi Temyizis-Sahâbe: 821,

³⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/449-451.

³⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/451.

Cömert

Akıllı kişiye düşen vazife;

- 1 - Nefsini alçak ve düşük ahlaklardan tezkiye edip temizlemek,
- 2- Hiç kimsenin malına göz dikmemek,
- 3-Az ve çok hiç kimsenin malını zimmetine geçirmemek,
- 4- Bilakis cömert olmak,
- 5- Malını dullara dağıtmak,
- 6- Yetimlere yardım eli uzatmak,
- 7- İmkânı dâhilinde dul, yetim, fakir ve yoksulların haklarına riâyet etmek.⁴⁰

Küfür ve Büyük Günahlar

Ibn-i Abbâs (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular:

"Altı şey helak edicidir. Onların tevbeleri yoktur. O helak edici günahlar;

- 1 - Yetimin malını yemek,
- 2- Namuslu kadına iftira etmek,
- 3- Harpten kaçmak,
- 4- Sihir ve büyü yapmak,
- 5- Allah'a şirk koşmak,
- 6- Peygamber öldürmek.⁴¹

"Ne mutlu! İçinde yetim bulunan eve!

Yazıklar olsun! İçinde yetim bulunan eve!" Buyurdular.

Yani içinde bulunan yetimin hak ve hukukuna riâyet etmeyen ve yetimin kıymetini bilmeyenlere yazıklar olsun!

Onlar için cehennem in veyl deresi vardır.

Yetimin hakkına riâyet edip, yetimin kıymetini bildikleri zaman da onlara ne mutlu! Onlar için cennetin tubâ ağaçları vardır!⁴²

³⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/452.

⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/452.

⁴¹ Hadis-i şerifte şöyle buyruldu:

Ebü Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Helak edici yedi şeyden kaçın ve çekin!" Sordular:

-"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Onlar nelerdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

1- Allah'a şirk koşmak,

2- Sihir ve büyü,

3- Allah'ın haram kıldığı bir nefsi haksız yere öldürmek,

4- Faiz yemek,

5- Yetimin malını yemek,

6- Savaş günü (harpten) kaçmak,

7- İffetli namuslu, ve hiçbir şeyden haberi olmayan mü'min kadına iftira etmek. Sahih-i Buhâri: 2560,

⁴² Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri yetimleri bizzat himaye ediyordu:

Bir bayram sabahı Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, çocukların neşeli neşeli oynadıklarını gördü. Çocukların neşeli olmaları Peygamber Efendimizi sevindirdi. Onlara sevgi ile baktı. İçlerinde birinin elbiseleri yırtık, boynu bükük, gözleri yaşlı idi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, çocuğa yaklaştı:

-Niçin ağlıyorsun? Neden arkadaşların gibi sen de gülüp oynamıyorsun?

Çocuk kendisiyle konuşan zâtın Peygamber Efendimiz olduğunu bilmiyordu:

-Efendim! Babam Resûlullah'ın ilan ettiği gazvesinde vefat etti. Annem de bir başkasıyla evlendi. Ben de evde tek başıma yapayalnız kaldım.

Ne yiyeceğim var, ne içeceğim ve ne de giyeceğim. Bu arkadaşlarım biraz sonra sevinçle evlerine gidecekler. Büyük bir sevinç ile anne ve babalarının boyunlarına sarılacaklar. Hepsinin sıcak birer yuvaları var. Arkadaşlarım "Anne-baba" dedikçe benim içim kan ağlıyor.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, mübarek elleriyle çocuğun göz yaşlarını sildi. Şefkat ile çocuğun ellerinden tuttu. Kucağına aldı. Bağına bastı:

-İster misin. Ben senin baban olayım, Âişe annem. Ali amcam, Fatıma ablan. Hasan ve Hüseyin kardeşlerin, olsun, dedi.

Bunun üzerine çocuk kendisiyle ilgilenen kişinin Peygamber Efendimiz (s.a.v.) olduğunu anladı. Çılgılık atarak:

-Niçin razı olmayayım yâ Rasûlellah, dedi.

Peygamber Efendimiz {s.a.v.) Hazretleri o yetim ve kimsesiz çocuğu mübarek sırtlarına alarak evine götürdü.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri o yetim ve kimsesiz çocuğu evlâd e-dindi. Başını yıkadı. Elbiselerini değiştirip güzel elbiseler giydirdi. Karnını doydurdu. Çocuk gülererek, sevinerek, arkadaşlarının yanına gitti.

Arkadaşları başına üşüştüler. Hayretle sordular:

-Ne oldu sana, az önce ağlıyordun; şimdi gülüyor ve seviniyorsun?

Çocuk:

-Biraz önce açtım, şimdi karnım doydum. Elbiselerim eskiydi, şimdi ise yeni oldu. Az önce kimsesiz bir yetim idim; ama şimdi Rasûlullah babam, hazreti Âişe annem. Hasan ve Hüseyin kardeşlerim, Hazreti Ali amcam ve Hazreti Fatıma da ablam oldu. Ben sevinmeyeyim de kim sevinirsin? dedi.

Bunun üzerine orada bulunan bütün çocuklar "Ne olaydı, bizim babalarımız da Allah yolunda şehid olsaydı da biz de bu büyük şerefe erseydik" diye temenni de bulundular Bu güzel hikâye yetimin değerini çok güzel beyan etmektedir. Bir bayram arefesinde, dul bir kadın yanında babadan yetim kalmış çocuğu ile zengin bir Hacı İbrahim'in dükkanına girer:

Ne güzel buyurmuşlar:
Biri yetimin payını yemeye çalıştı.
Yetimi sevindirdi.
Uykuda iken rüyasında,
Sadrud-din Hocend'i gördü.
Bahçelerin içinde nazla yürürken buyurdu:
-"O dikenlerden benim için ne güller açıldı." ⁴³

Yetim Dövülür mü?

Rivayet olundu.
Adamın biri. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine geldi. Ve:
-"Yanımda bir yetim var; onu neden (hangi suçlardan) dövebilirim?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: ⁴⁴
-"Kendi çocuğunu dövdüğün şeylerden...!" buyurdu. ⁴⁵

Terbiye

Fudâyl bin İyâz (r.h.) buyurdular:
-"Nice (terbiye) tokatlan vardır; yetim için, hurma tatlısı (helvâ)dan daha faydalıdır. ⁴⁶

Yetim Ağladığında

Fakîh (Ebû'l-Leys es-Semerkandî r.h.) Hazretleri "Tenbihü'l-Gâfilin" isimli kitabında buyurdular:
Bu (yetimin velisi) eğer yetimi darp ve dayak olmaksızın terbiye edebiliyorsa, yetimi tokatlamaması gerekir.
Çünkü yetimi dövmek gerçekten şiddetli bir iştir.
Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:
-"Muhakkak ki yetim dövüldüğü zaman, yetimin ağlamasından Rahmân'ın Arşı titrer. Allâhü Teâlâ Hazretleri

-"Bildiginiz gibi bu çocuğun babası savaşta şehid düştü. Yarın da bayram. Evde yiyeceğimiz olmadığı gibi çocuğun giyeceği de yok. Allah rızası için biraz yardım..." diye utana sıkıla dilenir. Hacı Efendi fakir kadına yardım etmediği gibi hiddetli bir sesle:
-"Bıktım sizden... Sizin için mi çalışıyorum. Defol surdan." diye kadını azarlar. Hacı'nın bu çıkışı üzerine kadının gözleri dolar. Ağlayarak dükkandan çıkar.

Hacı'nın karşısında aynı mağazadan bir dükkanın sahibi olan Abraham isimli yahudi, o fakirin ızdırabını anladı. Kadının ve çocuğunun ağlamalarına dayanamadı. Gönlü buz gibi eridi, inceldi. İnsanî duygularla kadına yaklaştı:

-"Nedir hanım, hacı efendi niçin bağırdı?" diye sordu. İmanlı ve şuurlu fakir kadın, Yahudiye hacıyı şikâyet etmek yerine:

-"O benim büyüğümdür. Döver de, kovar da, sana ne oluyor?" diye cevap verdi.

Bir bayram arefesinde bir annenin ve çocuğunun yokluktan ağlayışına dayanamayan yahudi Abraham yine ısrar etti:

-"Bacım ben de insanım, rahmetli kocamı tanırdım. İyi bir insandı. Bana çok faydalan dokunmuştu. Dükkanıma gel istediğini al. Benden aldıklarını sadaka değil rahmetli kocanın bana olan iyiliklerinin yerine kabul et" gibisinden sözler ederek kadını ve yetim çocuğu dükkanına gelmeye ikna etti. Yahudi Abraham dul kadına ve yetim çocuğuna en güzel ve en pahalı bayramlıklar verdi. Kadının çocuğunu giydirdi, kuşandırdı. Az önce Hacı Efendinin dükkanında üzülen ve dünya başına dar gelen fakir kadın ve yetim çocuğunun içine yaşama sevinci girdi. Yüzlerine pembe pembe güller açıldı. Yahudi Abraham'ın dükkanından çıkarken kadın candan ve gönülden dua etti:

-"Allah sana iman nasip etsin. Sen bizi bu dar günümüzde ve mübarek bayram arefesinde giydirdiğin gibi Cenab-ı Allah da sana cennette köşkler versin, sana cennet elbiselerini giydirsin." Masum çocuk da annesinin duasına "Âmin" dedi. Dul ve yetimi dükkanında kovan Hacı İbrahim efendi, o gece bir rüya gördü. Rüyasında kıyamet kopmuş ve kendisi cennete girmişti. Cennette gezerken gayet güzel, gözleri kamaştıran bir köşk gördü. Baktı ki köşkün kapısında kendisinin ismi yazılı idi. "Demek ki burası bana ait" diyerek köşkün kapısından içeri girmek istedi. Fakat kapıda bekçi melekler:

-"Giremezsin" dediler.

-"Bu köşk benim değil mi?"

-"Düne kadar senindi ama, maalesef dün senden alınıp başkasına devredildi...."

Hacı neye uğradığını anlayamadı. O telaş ve heyecan içerisinde uyandı. "Dün çocuklara iyilik etmemle hata ettim" diye düşündü. Sabah olunca doğru Yahudi Abraham efendinin dükkanına gitti.

-"Abraham efendi dükkânı, dul kadın ve yetim çocuğa kaç altın değerinde elbise verdin?" diye sordu. Yahudi:

-"On altın değerinde" -"Al sana onun iki katı" -"Hayır olmaz" -"On katını vereyim." -"Olmaz."

-"Yüz katını vereyim, iki yüz katını vereyim. Sen altın ve gümüşü seven bir kişinin iste bin katını vereyim...."

Abraham Efendi tebessüm eder:

-"Olmaz hacı Efendi olmaz. O köşk yüz altın bin altın ile satın alınmaz. O senin gördüğün rüyayı ben de gördüm... Cennete girebilmek için işte müslüman oluyorum:

"Eşhedü en î ilâhe illallah

ve Eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Rasûluhu" (Şehâdet ederim ki, Allâhü Teâlâ'dan başka ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki, Muhammed {s.a.v.} onun kulu ve Resulüdür.) Sen Cenab-ı Allah'ın rızasını kazanmak ve Cennete girip ebedî saadete kavuşmak istiyorsan eskiden olduğu gibi ihlas ile Allah'a ibâdet et ve kapına gelen fakir, dul ve yetimleri azarlama, boş çevirme, insanlara iyilik yapmaya baki" dedi. Ramazan-ı Şerif ve Oruç s. 34-37, Ömer Faruk Hilmi.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/452-454.

⁴⁴ Tenbihü'l-Gâfilin: s. 167

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/456.

⁴⁶ Tenbihü'l-Gâfilin: s. 167,

buyurur:

-"Ey Meleklerimi Babasını toprağın içine gizlediğim bu çocuğu kim ağlattı?" Kendisi her şeyin doğrusunu daha iyi bilmektedir. Buyurdu:

Melekler derler:

-"Ey Rabbimiz! Bizim ilmimiz yoktur!" derler. Allah buyurur:

-"Muhakkak ki ben sizi şahit tutuyorum! Muhakkak ki yetimi razı ve memnun edeni ben de kıyamet günü katımda razı ve memnun ederim!"⁴⁷

Farisî Beyt

Yetimin kokusu başındadır. Önce onun başını okşa. O çocuğun kendisine öpücük verme! Yetim eğer ağlarsa, yükünü götürür, Eğer gadaplanırsa onu okşa... Nazını çek.

Yetimin ağlaması büyük Arşa yetişmeye dursun! Arş titrer yetimin ağlamasından... ' Eğer senin gölgen olursa yetimin başında, Ne mutlu sana!

Eğer sen yetime iyilik yaparsan; Sen aslında kendini beslemektesin. Ve kendine iyilik yapmaktasın. Yetime yardım et. Yetimi sevi....."⁴⁸

Yetime Şefkatli 0!

Allâhü Teâlâ Hazretleri, Davud Aleyhisselâm'a buyurdu:

-"Yetim için şefkatli bir baba gibi ol!

Bil ki, muhakkak sen ektiğini biçersin!

Bil ki, sâliha kadın başında altından imal edilmiş (ve altınyaldızlı) taç olan bir melik gibidir. Kocasını onu her gördüğünde gözleri parlar içi açılır.

Kötü kadın ise kocasına, yaşlı bir adamın sırtında olan çok ağır bir yük gibidir."⁴⁹

Saliha Kadın Kötü Kadın

Ne güzel buyurdular:

Evin mamur ve saadet yuvası olması,

Ve evin içinde yatılacak bir ev yapana,

Allah bundan dolayı kendisine rahmet nazarıyla bakar.

Benim Dilârâm iyi niyetli kadındır.

Lakin Allah, kötü kadınlardan saklasın.

Ayağı çıplak gitti.

Veya dar ayakkabı ile gitti...

Sefere çıktı.

Evi cenk meydanı olan kimse...⁵⁰

Yetim Kızlar

"Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız."

"İksât" adalettir.

Korkudan murad, bilmektir. Korkutulan şey mahzûf olduğundan kendisinden böyle tabir edildi. Yoksa hakikî manasında değildir. Çünkü cevâbın kendisine taalluk ettiği, kendisinin üzerine vaha olmasından korkulan işkence hakkındaki bilgidir. Yoksa kendisinden korkmak değildir.

Yoksa cev-r-u cefâya sabreden herkese şâmil olmuş olmaz ve kendisinden korkulmaz.⁵¹

Sebeb-i Nüzul 1

Onlar, (Kur'ân-ı Kerim nazil olduğu dönemdeki insanlar), yetim kızlardan kendilerine helâl olanlarla evleniyorlardı. Bu evlilik, onlara rağbet ettikleri (ve onları sevdikleri) için değildi. Belki onların mallarına rağbet ettikleri içindi. (2/162)

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/456-457.

⁴⁷ Tenbihü'l-Gâfilîn: s. 167

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/457.

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/457-458.

⁴⁹ Mecmeuz-Zevâid: 17728,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/458-459.

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/459.

⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/459-460.

Kendileriyle evlendikleri yetim kızlarla sohbetleri kötü olurdu. Onlarla muaşeretle bulunmazlardı. Onlara kötü davranır, o kızların biran önce ölüp onların miraslarına konmak isterlerdi.⁵²

Sebeb-i Nüzul 2

Denildi:

0 (bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi) yetimdir ki, velisinin hücreinde (evinde) bulunurdu. Veli ve vâsî olan kişi, o yetim kızın hem malına ve hem de güzelliğine rağbet ediyor ve bu maksatlarla, diğer kadınlardan farklı olarak az bir "mehir"⁵³ ile kendisini nikahlamak istiyordu... İşte bu âyet-i kerime, aralarında adalet gözetmeksizin cevr-u cefâyı ve haksızlıkla bu yetim kızları nikâhlamayı yasakladı. Tam bir doğrulukla yetim kızlara karşı âdil olmakla onlar nikahlanırlar. Diğer kadınlara verilen mehir kadar bir mehrin yetim kızlara verilmesiyle onlarla evlenmeyi emretti. Bunu yapamayan yetim kızlara haksızlık edenlerin, diğer kadınlarla evlenmelerini emir buyurdu.⁵⁴

Teaddüd-i Zevcât

Âyet-i Kerime'nin manâsı: Eğer siz, yetim -kızlarla evlendiğiniz zaman onlar hakkında adaletsizlik yapmaktan, kötü muamele ve muaşeret yapmaktan korkar veya mehirlerini noksan vereceğinizden kuşkulanırsanız;

"Nikâh edin o (kadını) ki"

Mevsûî ve mevsûftur. Kendisiyle vasıflığa gitmekle L kişi" vermektir. Yani nikahlayın;

"Size helâl olan kadınlardan,"

Yetimlerin gayri kadınlardan, demektir. Makam karinesinin şehâdetiyle...

Nikâhı size helal olan kadınlardan hoşunuza giden kadınlardan nikahlayın. (Ne olduğu halde?)

"İkişer, üçer, dörder."⁵⁵

⁵² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/460.

⁵³ Mehir: Evlilikte tahakkuk eden haklardan biridir. Mehir, nikah akdinin yapılması ile kadının hak ettiği maldır. Mehir, tesbit edilmesi itibarıyla iki kısma ayrılır.

1- Mehr-i Müsemma,

2- Mehr-i Misi,

Mehr-i müsemma, nikah akdinde belirtilen mehirdir. İki tarafın kendi rızala-nyla tesmiye {verilecek şeyin cins ve miktarını tayin) ettikleri mehirdir. Herhan gi bir mal olduğu gibi nakit de olabilir. Hatta Siverek'ti bir gelinin yaptığı gibi kitap da olabilir. Siverekli bir kız, mehir olarak binlerce adet kitabı içinde bulunduran bir kitap listesini karşı tarafa vermişti. Altın, para ve madde düşkünü olan insanlar, kültür, irfan, edebiyat, sanat ve ilim sevdâlısı iyi niyetli gelinin bu güzel hareketi karşısında şaşırıldılar. Bir çokları, "deli" dediler, memleketin o en akıllı kızına...

Mehr-i misi, nikah akdinde belirtilmeyen mehirdir. Nikah akdi sırasında iki tarafın rızası ile belirtilmeyen ve kadının babası tarafından, bulunmadığı takdirde memleketinin halkından, yaş, güzellik, bakirelik gibi vasıflarda akran ve emsali olan kadınların mehridir. Mehir Ödenmesi itibarıyla de ikiye ayrılır:

1- Mehri Muaccel,

2- Mehri Müeccel,

Mehr-i muaccel" peşin olarak verilir. Nikah akdi zamanında peşin verilmesi şart koşulandır. Kadın mehrini nikah anında alır.

Mehr-i müeccel" veresiye olarak verilir. Sonra verilmesi şart koşulan mehirdir. Mehr-i müeccelde belirli bir ödeme zamanı tayin edilmemiş ise, boşanma zamanı veya ölüm vakti muaccel olur. Mehrin hepsi peşin veya veresiye olduğu gibi, bir kısmı peşin diğer bir kısmı veresiye kalabilir. Mehir, kadına tahsis ve temlik edilmesi sebebiyle bir "kul hakkı"; bu vazifenin yerine getirilmesi ilâhî emir olması cihetiyle "hakkullah"tır. Kadınların mehrini vermeyen veya zorla ellerinden alanlar, kul hakkı ile birlikte Aliâhm hakkını (hukukuilâhî) çiğnemiş olur.

Mehir ile Başlık parası ayrı ayrı şeylerdir. Mehir vacip; başlık parası ise haramdır. Zira; "Eğer alınan bu para mehir ise, kadının malıdır. Babanın {ve velilerinin) bunda tasarruf hakkı yoktur. Hür insan satılmayacağına göre bu para, bir satış bedeli de olamaz. Bu para rüşvet mahiyetindedir. Ve haramctır." Hu-kuk-i İslâmiye ve Istilâhat-ı Fıkhiye Kamusu c. 2, s. 12; Ömer Nasuhî BİLMEN.

Mehir ile Başlık Parası Ayrı Ayrı Şeylerdir

Bu gün bir çok Müslüman mehri unutmuş ve onun yerine başlık parasını koymuşlar. Başlık parasını sadece câhil insanlar değil; bir çok dindar, sofu ve hatta şeyhler bile almaktadır. Dinî bilgilerden yoksun ve paraya karşı aşırı düşkün olan insanlardan bir kısmı başlık parasını almakta ve kendince bir "mehre" benzetmektedir.

Mehir ile evlenmeyi zorlaştıran ve zinanın artmasına sebep başlık parası, süt hakkı, ağırlık parası gibi kanunsuz para almanın arasında çok açık farklar bulunmaktadır:

Mehir, helal; başlık parası haramdır.

Mehir, nikah akdi sırasında tesbit ve tayin edilir. Başlık parası ise kız isteme ve söz kesme merasiminde karara bağlanır.

Mehir, kolaylıktır. Başlık parasının yüzünden birçok kere nişanlar bozulmaktadır.

Mehir, iki tarafın görüşüp anlaşması ile peşin de verilir; sonra verilmek üzere sözleşme de yapılabilir. Başlık parası, ne olur ne olmaz endişesiyle peşinen alınmaktadır.

Mehir, kadının hakkıdır. Başlık parası kızın babasının cebine inmekte; dilediğini kendine ayırmakta, dilediğini de kızının ihtiyaçlarına sarf etmektedir.

Mehir, sırf kadına dönük bir menfaattir. Başlık parası ise âdeta bir satış bedelini andırmaktadır. Halbuki İslâm hukukunda hür olan bir insanın satışı kesinlikle haramdır.

Mehir, kadının hakkı olduğu için. kocanın ölümü halinde alındığı zaman kadının şahsına âit olur. Eğer o zamana kadar mehir alınmamış ise. kadın kocasının varislerinden mehrini talep eder. Halk arasında yaygın olan başlık parasını baba aldığı için, damadın ölümünde bile kayınpeder olacak şahsa verilir... Mütercim.

⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/460462.

⁵⁵ Osmanlı Âlimlerinden Hacı Mehmed Zihni Efendi (r.h.) hazretleri, "Ni'met-i İslâm" isimli çok değerli fıkıh (ilmihal) kitabında şöyle buyurmaktadır:

fiilinin failinden hâldir.

Size helal ve hoşunuza giden kadınlardan sayılı evlenin.

Bu sayı, ikişer ikişer, üçer üçer ve dörder dörder'dir. ⁵⁶Bu sayılardan dilediğiniz bir sayı ile evlenin.188 Bu sayılardan herhangi birini seçme muhayyerliği manâsındadır.

Yani bu zikredilen sayılardan dilediğiniz sayı kadar bir kadınla evlenin, demektir. Yoksa bunların bazıları bazıları içinde diğer bazıları da diğerleri için, demek değildir.

"Eğer bu surette adalet yapamayacağınızdan korkarsanız,"

Bu zikredilen sayıların en azında, kadınların arasında adalet yapamayacağınızdan korkarsanız; yetimlerin hakkında korktuğunuz gibi veya bu adetlerin üstünde adalet yapmadığınız gibi...

"O zaman bir tane,"

O takdirde, ilzam edin veya tek bir kadınla evlenmeyi seçin, külliye hepsisiyle evlenmeyi bırakın. ⁵⁷

Câriye İle Yetinmek

"Veya o şey kit"

Burada, kimse ki" buyurulmadı. (Eşya için kullanılan ism-i mevsûlu kullanıldı.) Bununla cariyelerin rütbelerinin akıllıların rütbesinden kusurlu olduğunu, (kadınların cariyelerden üstün olduğunu beyan etmek ve) bildirmek içindir.

"Milkiniz câriye alın,"

Cariyelerden ⁵⁸sayıları adetlerin metrelerinde ne kadara ulaşırsa ulaşsın...

- "Dört zevcesi ve bin cariyesi var iken. bir câriye daha almak istese lev m e-dilmez (kınanmaz). Böyle birini kınayan kişinin küfründen korkulur. Çünkü Cenab-ı Hak Kur'an-ı kerim'de;

"Ve onlar ki ırzlarını korurlar. Ancak zevcelerine ve kendilerinin milki olan cariyelerine karşı müstesna, çünkü bunlar lev m olunmazlar. Kim de bundan ötesini ararsa, işte artık onlar haddi aşanlardır." El-Mü'minûn: 24/5-7,

"Ve onlar ki apışlarını korurlar. Ancak zevcelerine veya milk-i yeminlerine başka; çünkü bunda lev m olunmazlar. Fakat ondan ötesini arayanlar, işte onlar haddi aşan haşarılardır." El-Meâric: 70/28-31,

Bu âyet-i kerimelerle bu hareketlerde bulunan kişilerden kınanma ve ayıplanmayı kaldırdı. Zevcesinin üzerine ikinci (üçüncü veya dördüncü) olarak evlenmek isteyen kişiyi ayıplayan ve kınayan kişinin hükmü de böyledir. Evli iken bir daha evlenmeye kalkışan kişinin hanımı:

"Eğer sen evlenirsen ben kendimi öldürürüm!" dese bile kocası yine evlenmekten imtina etmeye bilir. Zira:

"Size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikâh edin." Nisa:4/3, âyet-i kerimesiyle birden fazla hanımla evlenmek meşru kılındı. Ancak kişi, hanımını üzmemek için birden fazla evlenmekten vazgeçerse sevâb kazanır. Zira Efendimiz (s.a.v.) hazretleri hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

- "Kim ümmetime yumuşak ve ince davranırsa, Allâhü Teâlâ Hazretleri de ona rahmet eder." Nimet-i İslâm, c. 2, s. 34. Mehmed Zihni Efendi,

⁵⁶ Birden fazla kadınla evlenmeye gelince: Bu esas itibariyle yalnız bir mücade ve mubah kılmak olduğunda ve haksızlık etme endişesi bulunduğu takdirde mekruh olduğu hususunda söylenecek bir söz yoktur. Bununla beraber âyet, birden fazla kadınla evlenmenin bazı durumlarda mendub olduğunu ve hatta vacip olduğunu bildirmekten de uzak değildir ki, bunu da en fazla gerek erkekler ve gerek kadınlar için fuhuş ve zina tehlikesinin yüz göstereceği durumlarda aramak gerekir. "İkişer, üçer, dörder." ifadesi gereğince bu mücadenin en fazlası dört (kadın) olmuştur. Çünkü dile göre, "Şu elmaları şu cemaate ikişer ve üçer ve dörder paylaşır." denildiği zaman bir kısmına yalnız iki, bir kısmına yalnız üç ve bir kısmına yalnız dört elma düşeceği anlaşılır. Hak Dini Kur'an Dili, c. 2, s. 1290

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yaymevi: 4/462-464.

⁵⁸ Câriye dişi, köle demektir. Câriye ile cinsel ilişki caiz mi?

Bunun için nikah gerek mi?

Câriye ile olan cinsî temas için belirli bir sayı var mı?

Meselâ hür kadın dörde kadar nikahlanabilir? Cariyelerde böyle bir sayı var mı?

Bir evde bulunan bir Câriye'yi evin bütün fertleri mi kullanır?

Babanın cinsî temasta bulunduğu oğlu da temasta bulunabilir mi?

Veya oğlun temasta bulunduğu câriye ile baba cinsî temasta bulunabilir mi?

Bir kadın nikahsız olarak köyesiyle cinsî ilişkide bulunabilir mi? Erkeklerin cari-yeleriyle ilişkide buldukları gibi bir hakları var mı?

Cariyelik sistemi insan haklarına aykırı değil mi?

Cariyenin durumu nedir?

Bu sorular, musannif hazretlerinin çağında sorulmuyordu; ama çağımızda sık sık sorulan sorulardır. Bu soruların cevâbları için önce köle, ne demektir onu anlayalım: Köle, hukukî, iktisadî ve sosyal bakımlardan hür insanlardan farklı ve aşağı statüde kabul edilen hürriyeti olmayan ve eşya gibi alınıp satılan kimselerdir...

Bu statüde bulunan erkeğe "köle", kadına ise "câriye" denir. Kul, bende, halayık ve esir, kölenin müteradifidir (eş anlamlısıdır).

Türkçe'de (kadın köleye) câriye ve odalık denir.

Arapça'da; abd, rakık, memlûk, kın, rakabe, vasif ve mülkül-yemin; kadın köleler için memlûke, vasife, câriye, eme ve gurre kelimeleri kullanılır.

Farsça'da bende ve gulâm köle; keniz ise câriye manâsındadır.

Tarihi: Köleliğin tarihi, insanlar, ayrı ayrı topluluk oluşturdukları zamana kadar uzanır. Adem Aleyhisselâm'dan sonra yeryüzüne dağılan çocuklarının ayrı ayrı toplulukları oluşturmasıyla kölelik başladı. Birbirleriyle iletişimleri kopan kavimler, zamanla birbirlerine düşman oldular. Birbirlerine saldırdılar. Mallarını talan ettiler. Genç ve güzel kız ve kadınlarını kaçırdılar. Çocuklarını kaçırp hizmetlerinde kullandılar. İşte kölelik böyle başladı...

Eski Medeniyetlerde kölelik:

Mısırlılar: Eski Mısır ve Yakın Doğu'da savaş esiri kölelerle, komşu kabile veya kavimlerden kaçırılan insanlar, babaları veya başka yakınları tarafından köle diye satılan çocuklar ve borçlarına veya işledikleri bazı suçlarına karşılık köle statüsüne geçirilen insanlar büyük bir sayıya ulaşmaktadır.

Firavun, bütün İsrail oğullarını köleleştirmişti. Firavun ve onun akrabaları Yahudilerden istedikleri şahısların yakasından tutup işlerinde ücretsiz olarak çalıştırabiliyorlardı Yahudiler, kendilerine zulüm ve binbir türlü Fşkence eden Fira-vun'un yüzünü görme şerefinden! mahrumdular.

Bir Yahudi'nin Firavun'un yüzüne bakması yasaktı.

Firavun, şehirde geziye çıktığı zaman, önünde çavuşları yürür ve halka Firavun'un gelmekte olduğunu duyururdu. Çavuşların:

"Firavun Geliyor! Firavun Geliyor!", sesini işiten Yahudiler, kaçacak delik arıyorlardı.

Eğer orada bir duvar varsa elleriye yüzlerini kapatıp; hemen yüzüstü duvara yaşlanırlardı... Duvar bulunmazsa yüzü koyun yere yatmak mecburiyetindeydi-ler. Kız ve kadınlarına her türlü kötülüğü reva görüyordu. Onlara birer câriye gözüyle bakıyordu. Firavun bir kişi, bir kabileyi değil, bir milleti esir ve köle etmişti. Firavunlar, hükümdarlar, kâhinler vâ eşraf, kölelerin üzerinde tam bir hakka sahiptirler, dilediklerini öldürüyor ve dilediğini yaşatıyordu.

Hint: Hindistanda köleler, insan olarak kabul edilmiyordu. Onların kanunda; "Köle ancak Brahmanlara hizmet etmek için yaratılmıştır," deniliyordu. Efendisine söven bir kölenin dili kökünden kesilir. En küçük suçlardan dolayı köleler öldürülürdü.

İran: İran'da kölenin yaşama hakkı yoktu, ikinci kere bir hata işlediği zaman sahibi onu kendi eliyle öldürdü.

Çin: Cinde, bir kişinin kendi öz kızına bile isim verilmezken, kadın kölelerin cariyelerin halini siz düşünün! Orada kölelerin hiçbir hak ve hukuku yoktu.

Yunanlılar: Yunanlıların yanında bir köle ile ahırdaki hayvanın hiçbir farkı yoktu. Köle iş gördüğü ve cariyeler, kendilerini eğlendirdikleri nisbette yeme ve içme hakları vardı. Bunun dışında kölenin yaşama hakkı yoktu. Hatta Yunanlı filozoflar bile bu işte kendi kavimlerinden daha ileri derecedeydi, insanların hürriyeti üzerine pek kafa yormazlardı.

Romalılar: Roma hukukunda, Ius Gentium'a göre kölelerin hiçbir değeri yoktu. Başlangıçta âzâd edilmeleri de yasaklanmıştı. Sonraları köle azadına imkân sağlanmıştı. Eski Yunan ve Roma'da köleliğin başlıca kaynaklarını savaş esirleri ile korsanlık vb. yollarla kaçırılan veya yabancı (barbar) ülkelerden getirilen insanlar ve kölelerden doğmuş olan çocuklar oluşturmuyordu. Önceleri, borçlunun borcuna karşılık alacaklısına köle olma kuralı ve terkedilmiş çocukları büyütüp yetiştirenlerin elinde köle sayılması uygulaması söz konusu iken, bu tali kaynak sonradan yasaklanmıştır. Bu dönemde kölelerin hayat şartlarının son derece elverişsiz olduğu ve bu durumun zaman zaman büyük sosyal patlamalara sebep olduğu bilinmektedir. Roma hukukunda belirli bir dönemde kölelerin evlenme hakkı yoktu. Ancak köle ve cariyelerin kendi aralarında cinsel hayat yaşamalarına ses çıkarılmıyordu.

Eski Fransa: Fransızlar, köleleri insan kabul etmezlerdi. Hür bir insan bir cariyeyi nikah ile alıp onunla evlenseydi, o kişi de hemen köle olurdu.

Yahudiler: Kendileri asırlarca Firavun'a köle olan Yahudiler. Musa Aleyhisselâm'ın getirmiş olduğu dini ve o dindeki köleler ile ilgili ilâhî emir ve yasakları zamanla kendilerinin lehine bozdular. Musa Aleyhisselâm'ın dinini tahrif ederken, kölelerin hak ve hukuklarını da ortadan kaldırdılar. Bu gün elimizde bulunan Tevrat, köleler ile ilgili olarak şu hükümleri içerir: 1 - Kişinin borcuna karşılık kendisini köle olarak satması (Levililer, 35:39),

2- Alacaklıların, mal bırakmadan ölen borçlunun çocuklarını köle edinebilmesi (II. Krallar, 4:1-7),

3- Bir kimsenin kendi öz kızını satabilmesi bunlar arasında sayılabilir.

Tevrat'ta, köle azadı ile ilgili bir hüküm yer almamıştır. Ancak efendisi tarafından gözü kör edilen veya dişi kırılan yahudi olmayan kölenin hürriyetine kavuşacağından söz edilir (Çıkış, 21:26).

Hıristiyanlar: İsa Aleyhisselâm'ın getirmiş olduğu hak dini kısa bir süre içerisinde bozan Hıristiyanlar, dinî bütün hükümleri kendi istek ve arzularına göre tahrif ettiler. Köle azadı ile ilgili olarak geçen hükümleri değiştirdiler. Onun için bu gün elimizde bulunan incil'de de köle azadından söz edilmez.

İslâm Dininde Köle: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri'nin bi'seti zamanında, insan insanın kurduydü. Bütün devletler bir diğerine saldırıp erkeklerini köle ve kadınları câriye olarak alıyorlardı. Arap Yarımadası'nda ve Hicaz yöresinde kölelik uygulaması vardı. Bunların büyük çoğunluğunu Afrikalı siyahiler teşkil etmekte idi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin müezzini Bilâl-ı Habeşî de bunlardan biriydi. Arabistandaki köleler ele geçirilenler tarafından satılmış ve el değiştire değiştire Mekke'ye kadar getirilmiş esirler veya kıtlıklar yüzünden aileleri tarafından satılmış çocuklardı. Arap Yarımadası'na başka beldelerden getirilen köleler de vardı. Meselâ; İkrime b. Ebi Cehl'in kölesi ile Ezrak b. Ukbe es-Sekafî ve Suheyb-i Rûmî Rum menşeli kölelerdi. Ancak Suheyb, kendisinin aslen arap olduğunu ve bir savaş sonucu Rumlara esir düştüğünü söylemiştir. Selmân-ı Fârisî İran'lı idi. Kaçırılarak Yahudilere satılmış, müslüman olmak için Bursa şehrinde Medine'ye kadar gelmişti. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, hürriyetine kavuşması için Selmân'a (r.a) para yardımıyla bulunmuştur. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin sonraları âzâd edip, evlatlık edindiği Zeyd b. Harise (r.a) ise Arap kölelerden idi (tbn Hişam, es-Sîre, Mısır 1375, I, 214-222; Taberî, Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülük, Kahire, 1939, I, 227; Belazürî, Ensabu'l Eşraf. Nşr. Muhammed Hamidullah, Kahire 1959, I, 357-367).

Görüldüğü gibi, İslâm yedinci Mîlâdî yüzyıl başlarında köleliği topluma yerleşmiş ve o çağda var olan güçlü devletlerde tabii kabul edilmiş bir halde buldu. Köleliği tek yanlı ve kesin bir kararla kaldırma yoluna gitmedi. Çünkü böyle bir şey Müslümanlara büyük zarar verirdi. Düşmanlar, senin kadın ve kızlarını esir ettiklerinde câriye olarak kullansınlar. Senin çocukları götürüp pazarlarda satsınlar; sende onların esirlerini kendilerine geri teslim et, bu davranış Müslümanların arasında büyük fitnelere yol açardı. O dönemin insanları İslâm'dan soğurdu. Gerçi bu durum bazen olmuştur. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, cö-mertliğiyle meşhur olan Hatem-i Tay'ın kızını ve onun bütün kabilesini birden azat etti. Bunun misâlleri çoktur. Fırsat ve imkanı doğduğu zaman savaş esirlerinin serbest bırakılması olmuştur.

İslâmiyette köle edinme yolu: İslâmiyet, köleliğin kaynağını yalnız savaş hâline bağladı. Savaş sonrasında esirler için uygulana gelen bazı alternatifler vardır.

Birincisi: Esirlerin öldürülmesidir. Bu, vicdanları rahatsız ettiği gibi, galip tarafın intikam duygularını kamçulamaktan başka bir yarar sağlamaz. İslâm tarihinde bu uygulanmamıştır.

İkinci yol, savaş esirlerinin kurtuluş akçesi (fidye-i necat) vermesi. Bedir esirlerine böyle davranılmıştır.

Üçüncüsü: Eğitim ve bilgilerin aktarılmasıyla serbest bırakılmaları. Bedir e-sirlerinden okuma ve yazma bilenlerin, on Müslüman çocuğa okuma ve yazma Öğretme karşılığında serbest bırakılması gibi...

Dördüncüsü: Esir değişimi yoluyla serbest bırakılmasıdır. Fakat, yenilen tarafın kurtuluş akçesi verememesi veya değişim için elinde esir bulunmaması yahut düşman tarafını yeniden güçlendirmemek için galib ülkenin yukarıdaki alternatifini kabul etmemesi hâlinde bir tıkanıklık doğmaktadır. Esirlerin karşılıksız af ilan ederek salıverilmesi ise, onları ele geçirmek için canını ortaya koyan İslâm savaşçılarının hakkına tecavüz sayıldığından pek az başvurulan bir alternatif olmuştur.

Beşincisi: Esirlerin meccânen salıverilmesidir. Meccânen salıvermek (menn). İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre, düşman esirlerinin meccânen salıverilmesi caiz değildir. Çünkü bu, düşmanın güvenmesine yol açacağı gibi, hayatını ortaya koyarak bunları esir eden mücahitlerin haklarına da bir çeşit tecavüz sayılır. İmam Şâfiî ise, meccânen salıvermeyi caiz görür. O, Hz. Peygamber'in, Yemame halkının büyüğü Sümâme b. Osal'i meccânen salıvermesini delil getirir (Ömer Nasuhi Bilmen, İstilahât-ı Fıkhiyye Kamusu, III, 402).

Altıncısı: Esirleri köle statüsüne sokmaktır. Bu duruma göre, savaş esirlerinin karşılıklı veya karşılıksız serbest bırakılması mümkün olmayan durumlarda geriye iki yoldan birisi kalır.

a) Öldürülmek

b) Köle olarak yaşamını sürdürmek.

Bu duruma göre, kölelik, öldürülmenin alternatifi olarak ortaya çıkmaktadır. Savaşçıların genellikle genç yaşta buldukları dikkate alınırsa, yenilgi yüzünden hürriyetini kaybeden kimsenin önünde uzun bir ömrü vardır ve hürriyetini elde etmesi ümidi Devamlı olarak vardır. Ölüm hâlinde ise artık diğer bütün alternatifler ortadan kalkmış olur. İşte köleliğin yasaklandığı günümüzde, bir savaş sonrası uygulamada, esirlerin serbest bırakılmadığı durumlarda, onların tek tek veya toplama kamplarında topluca öldürülmeleri olayı ile karşılaşılmaktadır. İşte bu

nedenle İslâm, köleliği tam olarak kaldırmamış ve gerektiğinde başvurulmak üzere kapıyı aralık tutmuştur... Ancak bununla birlikte savaş esirlerinin mutlaka köle edinilmesi diye kaideyi külliyeye yoktur.

Diğer yandan köleliğin tek yanlı bir kararla kaldırılması İslâm toplumlarının aleyhine bir sonuç da verebilir. Çünkü gayri müslim toplumlar, savaş sonrası müslüman esirleri Devamlı olarak köle (eştirirken, İslâm toplumlarına bu imkânın verilmemesi ve esirleri serbest bırakması onun zayıflaması sonucunu doğurur.

İşte İslâm yukarıda birkaçına temas edilen sebeplerle köleliği kaldırmamış, fakat getirmiş olduğu çeşitli tedbirlerle kaynağını yalnız savaş esirlerine münhasır kılmış diğer kaynaklara izin vermemiştir. İslâm'da bir kişinin kendi çocuğunu veya hür bir insanı köle diye satması haramdır. Bir kişinin bir kabileye saldırıp onların kız ve kadınlarını câriye olarak alma hakkı yoktur. Bu haramdır ve hakka tecâvüzdür.

İslâm hukukuna göre köle ve câriye olması için: mutlaka gayri müslimlerle bir savaş sonucunda Müslümanların galip gelmeleri sonucu esir alınmış olan kişiler ve bu kişilerin köle ve câriye halinde iken doğan çocuklarıdır.

Yani kölelik İslâmın getirdiği bir sistem değildir. İslâm köleliği islâh etmiştir. Kölelere haklar verdi.

Köle ve cariyeler beş kısma ayrılırlar:

- 1-Kinn,
- Z- Müdebber,
- 3- Mükâteb,
- 4- M üstesi,
- 5- Ümmü veled.

Kinn: Âzâd edilmesi, söz konusu olmayan köle ve câriyedir. Müdebber: Âzâd edilmesi, efendisinin ölümüne bağlı olan köle ve câriye, Mükâteb: Bir bedel karşılığında âzât edilmek üzere efendisiyle sözleşme yapan köle ve câriye (sözleşme yapan cariyeye müennes sığası ile mükâtebe denilir.)

Müstes'î: Kısmen âzât olup, hürriyetinin geri kalan kısmını kazanabilmesi için çalıştırılan köle ve câriyedir.

Ümm-ü veled: Çocuk annesi demektir. Efendisinden çocuk doğuran câriyedir. Bunlar bir çeşit ev hanımı olmuş olurlar.

Köle, hukukî muamele ve tasarruflara konu olabildiği için bir yönüyle "mal" sayılırken, iman, ibadet, muamelât ve ceza hukuku alanındaki sorumluluk ve yükümlülükleri dikkate alındığında "edâ" ve "vücüb" ehliyeti kısıtlanmış kendine özgü bir insan statüsündedir.

Velayet, şahitlik ve kaza görevinden âciz olması ve mülk edinmemesi köleliğin ehliyet arzısı yönünü güçlendirir.

Kölelerde inanç özgürlüğü vardır. Bir müslümanın yanında ve mülkiyetinde bulunan köle veya cariyenin inanç özgürlüğü vardır. Gayri müslim olarak kalabileceği gibi, İslâm'a girmesi ve İslâmî akideye sahip olması da hakkıdır. Ancak efendisi onu, buna zorlayamaz. Çünkü iman kalb işi olduğu için, zor karşısında inanmış görünmek kişiyi "münafık" durumuna düşürür. Bu durum çoğu zaman, karşı taraf için, kişinin gerçek yüzüyle görünmesinden daha zararlı olabilir. Müslüman köle, ibadet ve dini yükümlülükler bakımından temelde hür insanlar gibidir. Ancak ehliyeti kısıtlı olduğu için, bu yükümlülükler onun gücü ile sınırlıdır.

"Allah hiçbir kimseyi gücünün yeteceğinden başkası ile yükümlü tutmaz" (el-Bakara, 2/286).

Bu yüzden köle ve câriye namaz ve oruçla yükümlü olmakla birlikte, mülk sahibi olamadığı için zekât ve hac'tan muaftır. Fitir sadakası efendisi tarafından verilir. Cihadla yükümlü değildir. Cariyelerin örtünme konusundaki sorumlulukları, hür kadınlara göre sınırlıdır.

Kölelerin mülk ve tasarrufu ve muamelâtı: Köle, mülkiyete ve tasarruflara konu olması bakımından eşya gibidir. Alınıp satılabilir, hibe edilebilir, kiralanabilir, ortak mülkiyete konu olabilir. Eksik vücüb ehliyeti vardır. Mülk edinemediği için, kazandıkları efendisine ait olur.

Bu yüzden ona karşı yapılacak haksız fiilden elde edilecek diyet ve erş gibi tazminatları efendisi alır. Başkasına karşı işleyeceği haksız fiillerde ise köle kendi mülkiyetiyle sorumludur. Efendisi bu zararı ödemezse, zarar gören kölenin mülkiyetini devretmek zorunda kalır.

Efendisi köleye hukukî tasarruflarda bulunma izni verebilir. Böyle bir köleye "me'zûn" denir. Me'zûn, borçlardan şahsen sorumlu sayılır.

Efendisi bunları ödemezse, köle satılarak bunlar Ödenir. Kazandığı efendisine ait olur. Ancak efendi köle ile "mükâteb" anlaşması yapmışsa köle vücüb ve edâ ehliyetine de sahip olur. Çünkü bu durumda belli bir bedeli kazanarak efendisine ödeyince hürriyetine kavuşabilecektir. Bu da onun mülk edinmesini gerektirir. Efendi, verdiği tasarruf izninden her zaman dönebilirken "mükâteb" sözleşmesi dönü-lemeyen bir tasarruftur.

Kölelerin hakları: İslâm hukuku (fıkıh) kölelere büyük haklar tanımıştır. Köle haksız yere dövülmez.

Kıyas gibi hukukî bir geçerlilik olmadan köle öldürülmez. Köle evlenir. Köleye zulmedilmez.

Köleye iyi davranılır. Hazret-i Ömer (r.a.)'ın kölesiyle nöbetleşe deveye bindikleri meşhur bir hadisedir.

Köle giydirilir.

Köle doyurulur. Aç bırakılmaz.

Kölenin inanç ve özgürlüğü vardır.

Köle Müslüman olmaya zorlanmaz.

Kölelerin fırsat eşitliği vardır.

İslâm tarihinde kölelerin arasında çıkmış birçok âlim (Hasan Basrî hazretleri) evliya (Rabiatül-Adeviyye r.h. gibi) bir çok devlet adamı (Sokullu Mehmed Paşa) bir çok komutan (Tank bin Ziyâd gibi) büyükler yetişmişlerdir.

Câriye, dışı köledir. Dışı kölelere câriye denilmesinin sebebi: Müslümanların giriştikleri cihad sırasında esir edilen veyahut para ile satın alınan kadın ve kızlar. Başkasının mülkü olan köle kadına "Câriye" denir. Câriye kelimesi aslında denizin üzerinde akıp giden gemiye denir. Cariyeler de efendilerinin emir ve hizmetleri çerçevesinde hareket etmeleri sebebiyle bu ismi almışlardır (Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuku İslâmiyye ve İstîlâhâtı Fıkhiyye Kamusu, 3/344).

Cariyelğin kaynağı, savaş esiri kadınlardır. Savaş sonrasında tıpkı erkek esirler hakkında olduğu gibi kadın esirler de ya karşılıksız olarak, ya fide karşılığı serbest bırakılırlar veya köle olarak gazilere dağıtılırlar. Hiç şüphesiz bu alternatiflerden biri tercih edilirken, karşı tarafın elindeki müslüman esirlerin durumu ve İslâm'ın maslahatı gözetilerek tercih yapılır.

Kadın esirler öldürülmez: Savaşta esir alınan kadınlarla, çocukları öldürmek ittifakla caiz görülmemiştir. Bunlar hakkında diğer alternatifler söz konusu olur. Esir alınan karı-koca birlikte İslâm ülkesine getirilmişlerse nikâh bağı devam eder. Yalnız kadın gelmişse bu bağ ortadan kalkar (Bilmen, a.g.e.,3 /402).

Cariyelerin işgal ettikleri mevki ve tesir, köle ve azatlıların mevki ve tesirlerinden aşağı değildir. Bu esirler kim olursa olsun cihada katılan müslüman askerler arasında paylaştırılacak ganimetlerdendir. Cariyelik, kölelik gibi, insanın yeryüzündeki mevcudiyeti kadar eskidir. Tarih boyunca kendisinde bir kuvvet ve kudret gören, bir başkasını hizmetinde kullanmış ve ona tahakküm etmiştir. Bunda kadınla erkeğin farkı yoktur. Köleler gibi cariyelerin de alınıp satılması tabii olarak insanlığın geçirdiği sayısız merhaleden sonra başlamış olması gerekir.

İslâm dışı toplumlarda kölelerden çok cariyeler kullanılmıştır. Çünkü cariyelerin talim ve terbiyesi pek kazançlı bir iş olduğundan, bu yolla para kazanmak isteyen kişi esir pazarına gider, zekâ ve istidat sahibi bir câriye satın alır, ona şiir ve edebiyat, şarkı ve çalgı, ev idaresi gibi şeylerden birini öğrettikten sonra aldığı fiyatın birkaç katına satardı. Bu cariyelerden bazıları, hanendelik, şiir veya edebiyatta fevkalâde maharet sahibi olmalarından dolayı çok pahalı satılırlardı.

Cariyelerin azat edilmesi: Köleler gibi cariyeler de sahipleri tarafından azat edilirdi. Esir azat etmek, islâm nazarında önemli bir sevap olarak kabul edildiği için, müslümanlar köle ve cariyelerini azat ederlerdi. Azat edilen câriye veyahut köleye, efendisi tarafından itiknâme yani özgür olduğuna dair bir belge verildi, içlerinden bu itiknâmeleri muska gibi boyunlarına takanlar vardı.

Cariyeler iyi muamele görürlerdi. Sert efendilere tesadüf eder ve memnun olmazlarsa, diğer birine satılmasını teklif eder; arzusu yerine

Bu kavli-şerif, "O zaman bir tane," kavli-şerifinin üzerine atıftır. Cariyelerin almak gerekliliği ve tercih edilmeleri cariyelik yoluyla; bu kelimenin üzerine atfedildiği (hür kadınlarda) olduğu gibi, nikâh yoluyla değildir. Milki yemin üzerine milki nikâhın varit olmasının lüzumu içindir. Aynı yerde muhatapların bir olmasını gerektirmektedir.

getirilmediği takdirde kaçarak kendini sattırır. Bununla birlikte kıskançlık yüzünden hırpalananlar da olurdu. Ayrıca cariyelere "halayık" denirdi.

Cariyelere iyi davranmak: islâm hukukunda cariyeler diğer kadınlardan farklı bir statüye tabidirler. Efendileri nafakalarını ödemek ve iffetlerini korumak mecburiyetindedirler. Onlara iyi davranılması da Kur'öi'da emredilmektedir:

"Hem Allah'a ibâdet edin ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmayın. Sonra babaya, anaya ihsan edin; akrabanıza da, öksüzlere de, yoksullara da, yakın komşuya da, uzak komşuya da, arkadaşaya da, yolda kalmışa da, ellerinizdeki memlûklere de... Her halde Allah, kurumlu, ögünge olanların hiçbirini sevmez" (en-Nisa, 4/36).

Cariyeler evlendirilir: Cariyeler evlendirilir. Bekar bırakılmazlar. Cârîye bir köleyle evlenebildiği gibi hür bir kişiyle de evlenebilir.

"Bir de sizden olan dulları ve kölelerinizden, cariyelerinizden, salihleri evlendirin; eğer fukara iseler, Allah onları fazlından gına verir! Allah vâsi'dir, alim'dir." En-Nur: 24/32,

Evlenen cârîye başkasının nikahlısı olduğu için sahibi onunla cinsel ilişkide bulunmaz. Zina olmuş olur.

Köle ve cariyelerin evlenmesi efendilerinin iznine bağlıdır. Erkek köle mehri ve evliliğin getireceği bazı mâlf yükümlülükleri bizzat karşılamak zorunda kalacağı için, onun evlenmesi efendisini de ilgilendirmektedir. Bu yüzden kölenin evlenmesinde efendisinin rızası aranmaktadır. Efendi köleyi evlenmeye zorladığı takdirde, köle hürriyetine kavuşunca muhayyerlik hakkına (hıyârü'l-ıtk) sahiptir.

Efendileri, yediklerinden onlara yedirir, giydiklerinden giydirirler. Azat edilmeleri sözkonusu edilmemiş olan cariyeler alınıp satılabilirler. Ancak azat edilmeleri efendilerinin ölümüne bağlı olanlar, azat edilmeleri karşılığında kendilerinden bir bedel talep edilmiş olanlar ya da efendilerinden çocuk getirmiş olup "Ümmü Veled" statüsünü kazanmış olanlar alınıp satılamazlar.

İslâm gerek kölelerin, gerek cariyelerin hürriyetlerine kavuşturulmaları konusunda teşvikte bulunmuş, ayrıca bir çok suça keffâret olarak âzât edilmelerini öngörerek hürriyetlerine kavuşmaları için gerekli yollar çoğaltmıştır. Cariyelik ve kölelik, İslâm adına müslüman olmayan toplumlarla yapılan savaşların ortaya çıkardığı bir kurum olup, bugün için kendiliğinden ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Bir erkek cariyesinin milki-yemine sahip olduğu için aynı zamanda onun mülki mutasına da sahiptir. Herhangi bir nikâh ve merasim yapmadan cârîyesiyle cinsel ilişkide bulunabilir. Bu cariyenin kendisinin mahreme olması ve başkasıyla evli olmaması gerekir.

Evli olan cârîye ile cinsel ilişki de bulunamaz. Sahibi ona el süremez, haramdır.

Sahibinin mahreme olan (yani kendisiyle evlenilmesi haram olan bir kadın durumunda bulunan) cariyelerle sahibi cinsel ilişkide bulunamaz.

Babasının cinsel ilişkide bulunduğu cârîye babanın ölümünden sonra oğluna miras kalsa, oğlu o cârîye ile cinsel ilişkide bulunamaz.

Cariyelerde belirli bir sayı yoktur. Bir adamın bin tane cariyesi bile olabilir. Hepsiyilede cinsel ilişkide bulunması caizdir. Hür kadınlar gibi cariyelerde belirli bir sayı sınırlaması yoktur.

Aynı zamanda oğlun cinsel ilişkide bulunduğu cariyeye baba da cinsel ilişkide bulunamaz.

Sahiplerinin cinsel ilişkilerinden doğan çocukların nesepleri sahihtir.

Cariyeler asla fahişe değillerdir. Onun için bir ev halkı onu kullanamaz. Sahibi kimse o kullanabilir.

Kadınlar, sahip oldukları köleleriyle nikahsız olarak cinsel ilişkide bulunamazlar. Haramdır.

Köle ve Cariye âzât etmek: İslâm dini köle âzât etmeye çok önem vermiştir. Hatta bazı günahların dünyevî cezasını köle âzât etmek olarak beyan etmiştir.

1- Özürsüz olarak orucunu bozanlar, ya altmış gün keffâret orucu tutarlar ve eğer oruç tutmaya sıhhatları el verişli değilse köle âzât etmek...

2- Yemin kefaretinde on fakiri giydirmek veya doyurmak veya bir köleyi âzât etmek gerekir.

3- Zihâr yapanların keffâreti için öngörülen cezalardan biri de köle âzât etmektir. İslâm fıkhında buna benzer cezalar vardır.

Hadis-i şerifler:

Ebü Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri

buyurdular:

"Kim Müslüman bir köleyi âzât ederse, Allahü Teâlâ hazretleri o kölenin her uzvuna (organına) karşılık o kimsenin her bir uzvunu cehennem ateşinden âzât eder. Hatta fercine (mahrem yerine) varıncaya kadar." Sahihî Buhârî: 6221,

"Kim bir mü'min köleyi âzât ederse; o köle kendisi için cehennem ateşinden kurtulur." Ebû Davud: 3453.

Ebü Zerr Gifârî (r.a.) hazretlerinden rivâye olundu:

"Ben Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sordum:

"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Hangi amel daha faziletlidir?" Buyurdular:

"Allah'a iman ve Allah yolunda cihâd etmek!" Yine sordum:

"Hangi köleyi âzât etmek daha faziletlidir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Sahibinin yanında en hoş ve pahaca en değerli ve kıymetli olan köleyi âzât etmektir!" Sahihî Müslim: 119,

Ebü Zer Gifâr (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Buyurdular:

"Benimle Müslüman kardeşlerimden birinin arasında söz geçti. Onun annesi acem bir cârîye idi. Ben de onu annesinin durumuyla ayıpladım ve incittim. O da gidip beni Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine şikâyet etti. Ben Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle karşılaştım. Efendimiz {s.a.v.) hazretleri bana:

"Ey Ebâ Zerr! Gerçekten sen kendisinde câhiliyet eseri bulunan bir kişisin!" buyurdu. Ben de:

"Ya Resûlallah (s.a.v.) birine küfredecek olan kişi. onun anne ve babasına söver (bende öyle ettim)" dedim. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bana:

"Ey Ebâ Zerr! Gerçekten sen kendisinde câhiliyet eseri bulunan bir kişisini Muhakkak ki onlar (köle ve cariyeler) sizin kardeşlerinizdir. Allahü Teâlâ Hazretleri onları sizin ellerinizin (hükümünüzün ve idarenizin) altına koydu. Kimin tasarrufunun altında bir kardeşi (köle ve cârîye) varsa;

Yediğinden ona yedirsın.

Giydiğinden ona giydirsın.

Onlara hakkından gelemeyeceği yükü yüklemesin.

Yapamayacakları işi vermesin,

Şayet ağır iş vermişseniz onlara yardım edin!" Sahihî Müslim: 31139,

İşte görüldüğü gibi köle ve cariyelik İslâmın getirdiği bir şey değildir. İslâm köle ve cariyelerin haklarını savundu. Ve onların hürriyetlerine kavuşması için teşviklerde bulundu. Köle ve cariyelere insanca davranılmasını emretti.

İslâm dünyasında Cennet-mekân Sultan İkinci Abdulhamid Han Hazretlerinin emriyle bütün sarayda ve âlimlerin ittifakı ile bütün İslâm âleminde kölelik ve cariyeliğe son verildi.

Günümüzde cârîye: Günümüzde hukukî olarak cariyelik kalktı. Fakat gayri meşru olarak yine de Amerika, Suudi Arabistan ve Hindistan gibi bazı ülkelerde iki milyon kadar köle ve cariyenin olduğu sanılmaktadır.

Ancak bu kavli-şerifte, kolaylık ve (evliliğin) basit olmasında bir hür kadın ile sayısız cariyelerin arası müsavi tutulmuş ve aralarında bir fark görülmemiştir. Bir hür kadının sayısızca cariyelere denk olması;

1 - Cariyelerin sorumlulukları azdır.

2- Cariyelerin geçimi hafiftir.

3- Ve cariyelerin arasında taksim (eşit şekilde geceleme) vacip değildir. ⁵⁹

Bir Kadınla Evlilik

"Bu (bir kadınla evlilik),"

Tek kadınla evlenmeye işaret etmektedir.

(j-lsî "Adaletten ayrılmamanız için bu daha muvafıktır.meyletmek demektir. Bu onların; "Meyletmekle mizan meyletti! (terazinin kefesi eğildi)" sözlerinden gelmektedir. Meylettiği ve verilen hükümde saptığı zaman böyle söylenir. Burada ise adaletin karşılığı olan sakıncalı bir sapmadır.

Yani zikredilen, bir kadınla evlenmek veya câriye ile yetinmek, ikisinin dışında olan evliliklere nisbetle mahzurlu (sakıncalı) bir şekilde meyletmekten ve adalete daha yakındır.

Çünkü birincide mahallinin yok olmasıyla, ikincisinde de mahzurunun yok olmasıyla gerçekten re'sen yok olmuştur. Mehirlerde adetlerin (şayların) tercih edilmesi bunun tersinedir. Çünkü mahzur olan meyil, kendisinde mana! ve mahzurun tahakkuku için vaki olmaktadır. ⁶⁰

Mehirler

"Ve aldığımız kadınlara verin." Kendilerini nikahladığınız o kadınlara verin. (Neyi?) verin?)

"Mehirlerini, kelimesinin cemiidir ve mehir manasındadır. (Ne halde

"Efendicesine,"

Allâhü Teâlâ Hazretleri tarafından bir farz olarak verin. Çünkü mehir, Allâhü Teâlâ Hazretlerinin efendicesine verilmesini millet, şeriat ve diyanet emretti.

(Burada geçen, "Efendicesine, farz ve bir olarak" kelimesinin i'râbma göre değişik manâları ifâde eder.

1-Hâl olur,

2-Mefûl-i leh olur,

3- Mefûl-i Mutlak olur...

Bu kelimenin nasb olması, "Mehirlerini," kavli-şerifinden hâl olması üzeredir.

Bu durumda manâsı: kadınlara mehirlerini Allâhü Teâlâ Hazretlerinden bir farz olduğu halde efendicesine verin, demektir. Veya diyâneten verin, demektir.

"Efendicesine verin," kelimesinin nasb olması onun mefûl-i leh olmasındandır. Mefûl-i leh olduğu zaman, cümlenin manâsı şöyle olur: Kadınların mehirlerini, din ve diyanet için ve şeriat farz kıldığı için verin, demektir.

Veya Allâhü Teâlâ Hazretlerinin katında bir hibe ve atıyye (ihsan) olarak verin.

Bu mehirle kadınlara faziletli olun.kelimesinin hâl olarak nasb olmasının şöyle manâları da var: Kocalar tarafından bir atıyye, kendi arzusuyla vermektir; o mehirleri kendi istek ve arzusuyla verip ve onlara hibe etmek ve kendi gönül hoşluğuyla vermektir.

Mehirleri vermek, erkeklerin üzerine vacip olduğu halde "Efendicesine verin," kelimesiyle tabir edilmesi, kemâl ve tam bir rızâ ile vermek ve hatırı hoş tutmak manâsını ifâde etmek içindir.

"Efendicesine verin," kelimesinin masdariyet üzerine nasb edilmesi; kelimelerinin her ikisi de, vermek manâsına olmasındandır.

Sanki şöyle denildi: Kadınlara mehirlerini efendicesine verin, yani kadınlara mehirlerini kendi gönül hoşluğunuzla verin, demektir.

Burada hitâb, kocalardır.

Denildi ki, bu hitâb kadınların velilerinedir.

Çünkü (o dönemde) veliler, kadınların mehirlerini alıyorlardı. O dönemde kız çocuğu doğan kimseye; i^jLJI ciU Afiyet olsun sana misk kesesi" derlerdi. Bu sözle, onun mihrini (başlık parasını) alır ve bununla mal ve mülkünü çoğaltır, tazime kavuşursun, demek isterlerdi. ⁶¹

Mehrini Bağışlarsa...

"Şayet ondan birazını gönül hoşluğuyla bağışlarsa."

Zamir, "Mehirler," kelimesine râcidir. Müzekker olması ise, o mehirleri verenlerin erkek olmalarındandır.

Bazen kendisiyle müteaddide işaret edilir. (kavli şerifinin başındaki) Lam fharf-ı cerri) fiile taalluk etmektedir. (2/163) kavh şerifindeki) kelimesi de böyledir. Lakin (hârf-i cerri), geri çekilmek ve tecâvüz (geçmek) manâsını

⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/464-475.

⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/475.

⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/475-477.

tazammun etmesindedir.

(İL kavli-şerifindeki) (harf-i cerri de) kelimesine vaki olan birmahzûfa taalluk etmektedir.

Yani mehirlerden biraz demektir. Bunda kadınlara, mehirden az bir kısmının hibe edileceğini beyan eder.

"Kendileri,"

Temyfz'dir. (Onun için mensûbtur.) Maksût olan cinsin beyân edilmesi olduğu için müfret geldi. ⁶²

Mehrin Helal Olması

Kadınlar, mehirlerinden biraz bir şeyi hibe ederler. (Kadınların hibe ettikleri mehirlerinin helal olmasının şartları:)

1. Kendi nefislerinden geçmeleri,
2. Kocalarını kendilerine tercih etmeleri,
3. Hibe ettikleri mehirlerin temiz olmaları,
4. Helal olmaları,
5. Vermeye zorlanma olmamalı,
6. Sizin ahlakınızdan şikâyet (etmeleri buna sebep) olmamalı,
7. Kötü muaşeretlerinizden rahatsızlık (buna yol açmamalı,)
8. Kötü muamele ve davranışlarınızdan rahatsız olmadan,
9. Erkek mehrin kendisine verilmesi için kadına haksızlık, zulüm ve işkence edip ona kötü davranmamalı,
10. Kendi istek ve arzularıyla,
11. Gönül hoşluğuyla (mehirlerinden) bir kısmını size hibe ederlerse; , "Onu yiyin"

Kadınların kendi taraflarından gönül hoşnutluğuyla verdikleri hibeyi alın. Mâlik olarak ondan tasarruf edin.

Burada, "Onu yiyin" diyerek, yemenin zikredilmesi, malların tasrifatının en büyük tarafı yemek olduğu içindir.

"İçinize sine sine (afiyetle) yiyin,"

"Yemeği sine sine (afiyetle) yemekten," iki sıfattırlar. Kişi bir şeyi rahat yediği zaman, yutkunmak olmaz.

İkisinin nasb olması masdarın sıfatı olmalarındandır.

"İçe sindirilmiş (afiyetle) yemekle yiyin," demektir.

Bu ibare, kadınların mehirlerinin kocalarına hibe etmenin helal olduğuna delildir.

Mübalağa sığası ile gelmesi mübâhhtan dolayıdır. Bağlılığı izâle etmektedir. ⁶³

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu.

İnsanların bazıları, hanımlarına mehir olarak verdikleri şeyleri onlardan kabul etmeyi günah sayıyorlardı. Onların hanımlarından bir şeyi hediye ve hibeyi kabul etmeyi günah saymaları üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu. ⁶⁴

Hibeden Dönebilir

Bu âyet-i kerime, ihtiyatın vucûbuna delildir. Kadınların mehirlerinden kocalarına verdiklerinin ve hibe ettiklerinin helal olmasını,

1 - Gönül hoşluğu olacak,

2- Kocanın zorlaması olmayacak,

3- Koca korkusu olmayacak (bunu vermezsem beni boşar gibi) mülahazalardan uzak kendi istek ve arzusuyla hibe etmesi şarttır...

Bundan dolayı, eğer kadınlar kocaları tarafından aldatılırlarsa, verdikleri hibeden geri dönebilirler. ⁶⁵

İnsanların Hayırlısı

Bu âyet-i kerime, kadının iyilik yapmasının caiz olduğuna, kadına iyilik yapmaya ve güzel geçinmenin (hüsni-ü muaşerette bulunmaya) teşvik etmektedir.

Muhakkak ki insanların en hayırlısı, ehline hayırhah olan ⁶⁶ ve iyâline (çoluk ve çocuklarına) en faydalı olan kişidir. ⁶⁷

⁶² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/477.

⁶³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/478-479.

⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/479.

⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/479.

⁶⁶ Efendimiz (s.a.v.) buyur

"Sizin en hayırlınız, ehline hayırlı olanınızdır. Ve ben içinizden ehline en hayırlı olanınızdır." Tuhfetü'l-Ahvezi: 4059, Yine buyurdular:

"Sizin en hayırlınız, ehline hayırlı olanınızdır. Ve ben içinizden ehline en hayırlı olanınızdır. Ancak kerim (efendi) olan insan kadınlara ikramda bulunur. Ve ancak leim (kötü ve en uğursuz) kişi kadınlara ihanet eder." Câmiu's-Sağir: 4102, Yine buyurdular:

Kadınların Cihâdı

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

- "Kadının cihâdı, (kocasını ile) güzel geçinmesi (iyi bir eş olmasıdır).⁶⁸

Kadına Yarım Şehit Sevabı

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin zamanında bir kadın vardı. Kocasını eve girdiğinde onu sevecen ve tebessümle karşıladı. Ve ona:

"Sizin en hayırlıuz, ehline hayıflı olanımızdır." Câmîus's-Sağîr: 3990, Yine buyurdular:

- "Merhaba ey benim Efendim! Ey ailemin efendisi hoş geldin!" der. Sonra da kocasının omuzlarından cübbesini alırdı. Ayakkabılarını alırdı. Eğer kocasını mahzun ve üzgün görürse ona:

- "Ey efendim! Eğer senin hüznün âhiret için ise, Allâhü Teâlâ Hazretleri, senin hüznünü artırsın! Yok eğer senin üzünlüğün dünya ve dünya malı için ise, Allâhü Teâlâ Hazretleri sana kâfidir!" derdi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, o kadının kocasına;

- "Ey falanca! Benden ona (eşine) selâm söyle ve ona haber ver ki, onun için yarı şehid sevabı vardır."⁶⁹

Saliha Kadın

Hakikat ehline göre safiha kadının alâmetleri (şunlardır):

1- Kadının güzelliği Allah korkusu olmalıdır.

2- Kadının zenginliği kanaat,

3- Kadının ziyneti (süsü) iffeti, yani serlerden ve bütün fesatlıklardan kendisini alıkoyması ve korumasıdır.

4- Kadının ibâdeti, farzlardan sonra kocasına hizmet etmektir.

5- Kadının himmeti (bütün arzusu) ölüme hazırlanmaktır.

Ne güzel buyurmuşlar:

Eğer derviş! Sohbeti güzel ve tatlı ise,

Gör!

Hakkında konuşma ve çirkinlik yapma!

Güzel ve iyi huylu kadın büyük bir nimet ve hazinedir.

Kötü kadın ise yılandır.

Kurtul, o kötü ve iş bilmez kadından...

Yani güzel olmayan ve güzeli muvafakat edip uygun görmesi olmayan kadına iltifat etme!⁷⁰

İskender Neden Fazla Evlenmedi

Rivayet olundu:

Muhakkak ki İskender (Zülkarneyn Aleyhisselâm), bir gün nedîm (sırdaş ve can arkadaşlarıyla) toplanmıştı. Onlarla sohbet ediyordu. İçlerinden biri ona:

- "Allâhü Teâlâ Hazretleri, size büyük bir mülk, saltanat ve memleket verdi; geniş bir silâh ve kuvvete sahipsin. Sende kadınlarını çoğaltsan da çocukların çok olsunlar. Ve senden sonra bu saltanat ve kuvvet kalsa ve adını sürdürseler!" dedi.

İskender buyurdu:

- "Kişinin evlâdı, zikredilen (insanın adını ve saltanatını devam ettiren) değildir. Belki insanın adının anılmasına sebep olan;

1- Güzel âdetler,

2- Kendisinden razı olunan sîret (hâl ve gidişat),

3- İyi ahlakıdır.

Bütün dünya halkına galip olan şecaatli ve pehlivan kişiye kadınların galip olması layık değildir.

⁶⁷ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: Allâhü Teâlâ hazretlerine en sevimli kul, ehline ve iyâline (ailesine) en faydalı olan kişidir." Camius'-Sağîr: 217, Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Mahlukatın hepsi, Allâhü Teâlâ'nın iyâlidir. Allâhü Teâlâ Hazretlerine en sevimli kul, ehline ve iyâline (ailesine) en faydalı olan kişidir." Câmîus'-Sağîr: 4135

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/479.

⁶⁸ Kenzu'l-Ummâl: 44308, Varid oldu: "Kadının kocasıyla iyi geçinmesi imandandır." Feyzü'l-Kadir: 4357. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yine buyurdular:

"Kadının kocasıyla iyi geçinmesi imandandır. Sevgi gösterisinde bulunmak imanın varlığıdır." 44172 (sevmek ise) imanın yarısıdır." 44172.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/480.

⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/480-481.

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/481-482.

Ne güzel söylemişler:

-"Kadınlar, iyi huylu (ve efendi) erkeklere galebe çalarlar. Kötü huylu erkekler de kadınlara galebe ederler."

Ne güzel buyurdular:

Babanın ardından.

Yakınlıkla çocuk o kadar olamazlar.

Zira bir çok akılsızlar akıllılardan oldu.

Sireti babasına benzemeyen çocuk hakîm ve bilge. Çocukların olması ümidiyle kadınlara bağlı olmak neye?

Şeyh Sadî (k.s.) Bostanda buyurdular:

İki kişiden bir makbul söz geldi.

O ikisi başını alıp gitmişti kadının elinden.

Biri: hiç kimseye kadın kötü değildir, dedi.

Diğeri de:

Dünyada kadın kendisi olmasın.

Ey dost her yeni baharda kadını yenile.

Çünkü geçen senenin takımı artık işlemez. (2/164)⁷¹

Cehennemde Kalacaklar

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Ümmetinden üç zümre, dünyanın ömrünün yedi katı kadar cehennem azabının içinde kalacaklardır. (Onlar:)

1 - Zayıf şişmanlar,

2- Giyinmiş çıplaklar,

3- Câhil âlimler....

Denildi:

-"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Bunlar kimlerdir?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

Zayıf şişmanlar, et bakımından semiz (şişman, sağlıklı fakat) din işlerinde zayıf olan kadınlardır.

Giyinmiş çıplaklara gelince, onlar, elbiseyle giyinmiş fakat haya yönünden çıplak (utanma duygusundan mahrum olan) kadınlardır. Câhil âlimler ise, dünya ehli dirler, kazanan tüccarlardır. Dünya hayatının zahirini bilirler; ve onlar âhiretten ise çok gafil dirler.⁷²

Câhil Âlimler

(Câhil âlimlerin vasıfları:)

1. Bunlar dünya işlerinde âlim,
2. Dünya hakkında derin bilgiye sahiptirler.
3. Âhiret işlerinde câhil olanlardır.
4. Âhiret için hiç çalışmazlar.
5. Malı nereden topladıklarını umursamazlar.
6. Bunlar helal lokma ile karınlarını doyurmazlar.
7. Haramı umursamazlar.
8. Gözlerini kırpmadan haram yerler. Bundan Allah'a sığınınız!⁷³

Sefihlerin Malları

"Vermeyin," Ey velileri (kime vermeyin?)

Mallarını savuran erkekler, kadınlar, sıbyân (sabilen) ve yetimlere vermeyin! (Neyi vermeyi?)

"Mallarımızı,"

Malların velilere izafe edilmesi, malların sahiblerine mahsus olmasını, velilere tahsis edilmesi menziline ve mertebesinde olmasındandır. Böylece yetimlerin malları, velilerin mallarının aynısı olmuş oldu. Çünkü ikisinin arasında cinsî ve nisbî birlik vardır. Aynı zamanda yetimlerin mallarının iyi muhafaza ve her türlü tehlike ve zarardan korunmasında mübalağaya hamledildi ve kişinin yetim malına kendi malıymış gibi bakmasını ifade eder. Bunu yetimlerin geçimine vesile olan şeyleri velilerin de geçimlerinin kaynağı kıldı. Bunu şu kavli-i şerife te'yîd etti:⁷⁴

Mal İstiklâldir

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/48482-483.

⁷² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/483-484.

⁷³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/484.

⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/484-485.

"Allah'ın, sizi başına diktiği o (malları)"

Allâhü Teâlâ onu kendisiyle ikâme ettiğiniz şeylerden kildi. O mallarla geçinir ve onlarla ayakta kalırsınız. Eğer onları kaybedecek olursanız, elbette sizde (maddî hayatınızda) zayı olur.

Mal, insanın ayakta kalmasının ve istiklâlinin sebebidir.

Bundan dolayı, malı idare etmek ve yönetmeye mübalağa sığası ile "Mübalağa ile kıyam" adı verildi. Mübalağa yolu üzere, müsebbibin adı sebebe verildi.

Velilerin yetimlerin mallarını korumak ve ayakta tutmakta ifrat derecesinde hareketleri ve ona olan ihtiyaçlarından dolayı, sanki kendi nefislerini ayakta tutmuş gibi beyân edildi.⁷⁵

Yetimlerin Sermâyeleri

"Ve bunlarda yapacağınız tasarruf ile onları besleyin ve giydirin."

Rızık, Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin katında, hudutsuz atıyyedir.

Kullardan taraf ise, mahdut ve muvakkat icrââtlardır. Yani yetimlerin mallarından onlara yedirin, demektir. Burada, (o malın içinden buyruldu da) "o malın bir kısmından" buyurulmadı. Bu, onların mallarının bazısının kendileri için rızık kılınmasının emir olunmaması içindir. Belki onlara emredilen, mallarının azıklarının mekânı kılınmasıdır. Bu da,

1- O mallarla ticâret yapılması,

2- Ve o malları nemalandırarak,

3- Üretmek, rızıklanmanın kaynağı yapılmasıdır. Yetimleri yedirmek, içirmek, giydirmek, eğitim ve her türlü ihtiyaçlarının karşılanması; malın aslından (sermâyeden) değil, o mal ile elde edilen kâr ve gelirmede olması gerekli olduğunu emretmektedir. Eğer sermâye yedirilirse, kısa bir sürede tükenir.⁷⁶

Yetime Nasihat

Ve kendilerine güzel güzel nasihat edin"

Tatlı yumuşak ve yetimlerin gönüllerini hoş tutacak sözler söyleyin.

Kaffâl (r.h.) buyurdular: Yetimin iki durumu vardır:

1- Sabî olur,

2- Sefih olur.

(Bu iki duruma göre, "maruf söz"ün değişik manâsı vardır)

Maruf (güzel) söz, veliye teslim edilen sabî ise veli olan kişi o yetim çocuğa;

1- Malın onun olduğunu,

2- Kendisinin o malın bekçisi olduğunu,

3- Sâbiliği gittiğinde (büyüdüğü zaman) malını kendisine teslim edeceğini güzelce anlatır.

Eğer veliye teslim edilen kişi, sefih (akıldan noksan) bir kişi ise;

1 - Ona vaaz eder,

2- Nasihatta bulunur,

3- Onu namaz kılmaya teşvik eder,

4- Onu savurganlığı terk etmeye,

5- İsrâfı bırakmaya yönlendirir.

6- Savurganlığın âkibetinin fakirlik olduğunu bildirir.

7- İsrâfın sonunun halka muhtaç olduğunu anlatır.

8- Buna benzer sözler, maruf sözlerdir.

Yetim olan çocuk reşîd olup (hukuken malını kullanabilecek çağa geldiğinde) malını ister. Veli eğer onun malını vermezse o zaman günahkâr olur.⁷⁷

Mal Mü'minin Silâhıdır

Bu âyet-i kerime malın tehlikesinin büyüklüğünü; fayda ve menfaatinin çokluğunu ve büyüklüğünü tenbih etmektedir. Selef-i sâlihîn (Hazerâtı), buyurdular:

-"Mal mü'minin silâhıdır!"⁷⁸ Dini helak eden fakirlik için hazırlanmış bir silâh..."⁷⁹

Yine selef-i sâlihîn şöyle derlerdi:

-"Ticâret yapın! Kazanın! Mâl elde edini Çünkü siz öyle bir zamandasınız ki, sizden biri muhtaç olduğu zaman

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/485.

⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/485-486.

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/486-487.

⁷⁸ Fezzü'l-Kadir: 7594,

⁷⁹ Bu mealde şöyle bir hadis-i şerif var:

-"Âhir zaman olduğu vakit, o zaman içerisinde elbette insanlar için dirhem ve dinarlar gerekli olacaktır. Kişi onun (dirhem ve dinar yani paranın) sebebiyle dini ve dünyasını ayakta tutar." Cami'u's-sağır: 812,

ilk yiyeceği şey; onun dinidir..."

Yine selef-i sâlihîn birini cenazede gördükleri zaman ona;
-"Dükkanına git!" derlerdi.⁸⁰

Mal Kalbi Allah'a bağlar

imam Fahreddin-i Râzî (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ Hazretleri "borç âyet"⁸¹inde malı muhafaza etmeye terğib ve teşvik etti. Zira orada malı korumak için;

1 - Yazmayı,

2- Şahidler tutmayı,

3- Ve rehin almayı, emretti.

Akılda yine bunu te'yid eder ve destekler. Çünkü insanın zihni boş olmadıkça, dünya ve âhireti tahsil etmek ve kazanmak için kıyam etmesi mümkün olmaz.

Bir insanın gönül ve kalbinin boşalması ise ancak mâl vasıtası ile olur.⁸²

Çünkü kişi mal sebebiyle menfaatleri celbetmesi ve zararları defetmesi mümkün olur.

Ne güzel buyurmuşlar:

0 gördüğün geceler uykunu dağıttı. Sabah yüzü olmadı.

Yaz mevsiminden karınca yaptı ve getirdi. Böyle boş kaldı kış mevsiminden.⁸³

Malın Zarar ve Faydası

Kim bu ulvî maksatlarla dünyalık isterse, elde ettiği mal, onun hakkında âhiret saadetini kazanmak için büyük bir yardım sebeplerinden bir sebep olmuş olur.

Ama kim malı kendi nefsi için ve malı mal olduğu için elde ederse, âhiret saadetini kazanmanın önünde en büyük engel olup, âhirette ceza görmenin en büyük sebebi olmuş olur. (2/165)

En hayırlı mal âhirete ulaştırandır. Âhiret hayatını kazanmaya sebep olandır.

İnsanı, âhirete ulaştıran cennete götüren ve Allâhü Teâlâ Hazretlerine yakın olmaya vesile olan maldan israf etmek; insana yakışmaz!

Ne güzel buyurmuşlar:

Eğer senin dehaletin olmazsa,

Yavaş yavaş toprağı terk et.

Zira Molla Cân hep söylemektedir aynı teğanniği...

Eğer yağmur dağlara yağmazsa,

O sene Dicle deresi kurur..

İçinde bulunan ağaç ve hazineleri bozulur.

Kışın hiç şüphesiz hepsi yapraksız kalır.⁸⁴

Tasavvufi Manâlar

Bu âyet-i kerimeler, manâlara işaret etmektedir:

Allâhü Teâlâ Hazretleri, dünya malını, kulların dinlerini ve

dünyalarının maslahatlarının kıyamı (ayakta tutan unsuru) kıldı. İnsanlardan akıllı olanlar, dünya malını mümkün mertebe

dinlerinin maslahatı ve ayakta tutmaya vesile eder. Dünyada

zarurî ihtiyaçlarını karşılamak ve ona olan ihtiyaçları kadar dünya

hayatına vesile eder.

İnsanların sefihî (beyinsiz ve akılsızları) ise, dünya malını mümkün mertebe dünyasına, dünyanın maslahat ve düzeni için harcar.

⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/487.

⁸¹ Borç âyeti. Bakara sûresinin 282. âyet-i kelimesidir.

⁸² Evliya ve âlimlerin büyüklerinden, zühd ve takva sahibi Süfyan-ı Sevrî (k.s.) hazretleri (d: 95 m.713- ö: 161 m.778) vefat edeceği sırada, yastığının altında bin altın çıkartıp talebe ve muridlerine verdi.

-"Bunu sadaka olarak dağıtın!" buyurdu. Orada olanlar şaşılar. Kimse o büyük zatın yanında altın olabileceğini sanmıyordu. Zira o büyük zat kimseden dünyalık almaz ve hatta dünyalık olan hediyeleri bile kabul etmezdi. Neden bu kadar altını hep yanında bulundurdu, diye talebeler konuşmaya başladılar. Süfyan-ı Sevrî hazretleri buyurdular:

-"Ben bu altınlarla (paralarla) dinimi ve bedenimi korudum! Şeytan, beni ilim ve ibâdetten alıkoymak için bana, ev, elbise ve yiyeceğin yok! Kalk git çalış!" diye vesvese vermeye başladığı zaman ben de ona:

-"İşte bin altın!" diyerek onu susturuyordum. Bu altınların sayesinde şeytanı başımdan kovdum. Bu altınlar benim şeytana karşı silâhımdı, dedi.

⁸³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/487-488.

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/488-489.

"Maamâfih. Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı sefihlere vermeyin." Kavl-i şerifiyle sefihlere mallarını vermek yasaklandı.

Sefih kim olursa olsun malı kendisine verilmez.

İnsanın en büyük düşmanı olan nefs-i emmâre de sefihlerin cümlesindedir.

Kişinin nefsinin hevâ-ü hevesine uyarak yapmış olduğu her türlü harcamada, dinine ve dünyasına zarar veren fesatlık vardır. Ancak bundan istisna edilene şu kavi-i şerifle işaret edildi.

"Bunlarda yapacağınız tasarruf ile onları besleyin."

Yani kendisiyle nefsin açlığını giderecek kadar yedirin, içirin ve besleyin.

"Ve giydirin."

Setr-i avret (avret mahallini örtecek) kadar giydirin. Bundan fazlası nefs-i emmâre hakkında israftır, tsrâf ise nehyedildi.

"Ve kendilerine güzel güzel nasihat edin."

Nefisle beraber yapılacak kavl-i maruf (güzel söz), nefse;

-"Sen Allah'ın nimetini yedin; emirlerine imtisal ederek ve nehiyelerinden kaçarak, Allah'ın nimetlerinin şükrünü edâ et!" demendir.⁸⁵

Yemekten Sonra

Yemek ve içeceklerini, Allah'ın zikriyle erit! Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

-"Yemeklerinizi, namaz ve zikirle eritin!"⁸⁶

Bunun en azı;

1- İki rek'at namaz kılma,

2- Yüz teşbih okumak,

3- Bir cüz Kur'ân-ı Kerim okumaktır; her yenilen yemekten sonra...

Bunun sebebi şudur; Kişi, yemeği, namaz ve zikirle eritmeden önce uyursa, kalbi katılaştır. Kalbin kasvetinden (katlaşmasından) Allâhü Teâla Hazretleri'ne sığınırız.

Yemek namaz ve zikirle eritildiği zaman, kasavetin kaldırılması ve şükrün edası vardır.⁸⁷

İlim ve Marifet

Bil ki,

"Mâmaafih, Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı sefihlere vermeyin de, bunlarda yapacağınız tasarruf ile onları besleyin ve giydirin ve kendilerine güzel güzel nasihat edin." Âyet-i kerimesinde başka bir işaret daha vardır. O da:

Muhakkak ki ilimler malı ve meârif hazineleri, ehlinin gayrisine, avama verilmez! Ve (kişinin müşdidinin kendisine verdiği ilim ve irfân herkese) anlatılmaz ve konuşulmaz.⁸⁸

Hikâye (Deve Satılmaz Tavukların Pazarında)

Hikâye olunduğu gibi, bazı büyükler, bir velinin bazı kerametlerini zikrettiler. Bu kerameti bazı işitenler onu götürüp başka meclislerde anlattılar. O kerametleri adamın biri inkâr etti. Bu hadise asıl kişiye (kerametleri nakledilen zâta) ulaşıncaya şöyle buyurdular:

-"Deve saımaz; ravuKiarın pazarında..."

Ne güzel buyurmuşlar:

Sefillerin yanında ilimlerden söz edene yazıklar olsun.

Çünkü çorak toprağa ekilen tohum zayi olur.⁸⁹

Yetimlerin Rüşdü

Ve yetimleri gözetip deneyin."

Ey veliler ve vâsiler! Bulûğa ermeden önce yetimleri deneyin, sefih olup olmadıklarını ortaya çıkartın.

Yetimlerin hallerini araştırın, onları denemelere tabi tutun;

1- Onları, dinin salâhı,

2- Mallarını zabtedebilme konuların,

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/489-490.

⁸⁶ Kenzü'l-Ummal: 40773, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

-"Yemeğinizi. Allah azze ve celle'nin zikri ve namaz ile eritin! Yemeğin üzerine hemen uyumayın: (eğer yemeğin üzerine namaz kılmadan ve zikir etmeden) uyursanız, kalbleriniz katılaştır." Kenzü'l-Ummal: 40773

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/490-491.

⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/491.

⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/491.

- 3- Mallarını doğru yönetme,
- 4- Mallarında güzel tasarruf edebilme,
- 5- Onların hallerine layık olan ile onları tecrübe edin.

Ve denemeden sonra eğer onlar ticâret ehli iseler, kendilerine biraz mal vererek, o maldan ticâret ve tasarrufta bulunmalarına izin vermekle onları tecrübe edin.

1. Satsınlar,
2. Satın alsınlar,
3. Ticâret yapsınlar.

Eğer yetimler, akar, arazi, mülk, meslek sahibi ve (emrinde) ehli ve hizmetçi ve işçileri olabilecek kişiler ise, onları da kendilerine göre üzerinde tasarruf edecekleri, hizmetçi, işçi ve iş verin.

1. Hizmetçilerinin işçi (ve kölelerinin) geçimlerini nasıl sağladıklarına tecrübe edin
2. Ve işi nasıl idare ettiklerine bakın.
3. Onların diğer icraatlarını denetleyin.
4. Tasarruflarına bakın.

5. Parayı nasıl harcadıklarını gözetleyin
6. Ta ki onların hallerinin gerçek durumları sizde ortaya çıksın.

"Nikâh çağma ermelerine kadar..."

Eğer. yetimler ihtilâm olup baliğ olurlarsa, nikâha elverişli olmuş olurlar.

"O vakit hissettiniz mi"

Şahit oldunuz ve size beyân olup tam ortaya çıktıysa; "Kendilerinden bir rüşd,"

- 1- Dinlerinde salâh ve düzgünlük,
 - 2- Acziyet göstermeden mallarında tasarruf,
 - 3- Mallarında savurganlık ve israfta bulunmayacakları rüşdü kendilerinden görürseniz;
- "Hemen mallarını kendilerine teslim edin."

Hiç geciktirmeden, bulûğ haddini aşmalarını beklemeden mallarını kendilerine verin.⁹⁰

Bulûğ ve Rüşt

Bu âyet-i kerimenin zahirine göre; kim rüşde ermeden baliğ olursa; bu da (yani kişinin rüşde ermediği şunlarla anlaşılır)

- a. Savurganlık,
- b. Acziyet,

c. Malı idare etmek ve tasarrufta bulunmaktan yoksun olmak,

Gibi hallerde ebediyen malı kendisine verilmez. (O mallar, mahkemenin tayin edeceği veli ve vasilerce yönetilir.)

İmam Ebu Yusuf ve Muhammed (r.h.) bu görüştedirler.

İmam-ı Azam Ebû Hanîfe (r.h.) Hazretleri ise;

-"Yaşı yirmi beş oluncaya kadar beklenir. Çünkü yaş sebebiyle bulûğa ermenin yaşı on sekizdir. Buna yedi yıl daha ziyâde kılındığı zaman ki, bu yedi sene insanın hallerinin değişikliğe uğrayacağına itibâr edildiği senelerdir. Zira Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri;

-"Çocuklarınız yedi yaşına geldiklerinde onlara namazı emredin!" buyurmaktadır.⁹¹ Kişi yirmi beş yaşına geldiğinde ister kendisinde rüşd müşahede edilsin ve isterse görülmesin, malı kendisine verilir."⁹²

Yetimlerin Malları

"Ve o mallan israfla yemeyin"

Haksız yere yemeyin.

kavl-i şerifi haldir. Yani israf eder olduğunuz- halde yemeyin, demektir. (2/166} Bunda az yemenin mübâh olduğu ve israfın haram olduğu yoktur. Belki bunda onun israf olduğu beyân edilmektedir.

"Ve sür'at edici olduğunuz halde..."

0 mallan infak etmek ve harcamak konusunda koşarak, sür'at eder olduğunuz halde; korkusundan; (neyin korkusundan?)

"Büyüyecekleri (korkusundan),"

Yetimlerin mallarını harcamada ifrat ediyor (ve çok aşırı ileri gidiyorsunuz.) Diyorsunuz ki:

-"Yetimler büyüüp, rüşte ermeden önce gönlümüzün istediği gibi harcayalım! Çünkü onlar büyüyünce, nasıl

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/492-493.

⁹¹ Kenzul'-Ummal: 45335, bu hadis-i şerifin devamı da şöyledir:

"Çocuklarınız yedi yaşına geldiklerinde onlara namazı emredin. On üç yaşına geldiklerinde (namazı onların üzerine atm, onları namaz kılmaya zorlayın ve)6 namazın aleyhinde (olup namaz kılmadıklarında) onların dövün!" Kenzul'-Ummal: 45335,

⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/493-494.

olsa bizden mallarını isteyecekler; biz de malları onlara teslim etmek mecburiyetindeyiz! Böylece mallar ellerimizden çıkmış olacaklar!"

"Kim zengin ise (ihtiyacı yoksa)"

Veli ve vâsilerden kim zengin ise.

"İffetli olsun (tenezzül etmesin)"

Yetimin malını yemekten ve faydalanmaktan kaçının.

Ve Allâhü Teâlâ Hazretlerinin kendisine verdiği rızık, zenginlik ve mal ile kanaat etsin.

Yetime şefkat etsin. Yetime merhamet etsin. Yetimin malını bakî kılsın.

(Çekinmeyi istenmek) kelimesi, "çekinmek" kelimesinden daha belîğ ve daha tesirlidir. Çünkü (Çekinmeyi istenmek) kelimesinde ziyâdeyle çekinmek ve iffetli olmayı istemek manâsı vardır.⁹³

Fakir Vâsinin Bir Hakkı Vardır

"Ve kim oldu ise," Yetim veli ve vâsilerinden kim oldu ise; (ne oldu ise)

"Fakir (muhtaç olan) da meşru surette bir şey yesin."

Şeraitte maruf ve meşru olan (öngörüldüğü şekilde), zarurî ihtiyaçları kadar, çalışmasının ve hizmetinin ücreti olarak yesin. Bu kavî-i şerifte, yetimin malını koruduğu, yetime ve malına baktığı için yapmış olduğu hizmetin ve çalışmanın karşılığında vâsilerin bir (ücret) hakları olduğuna delildir.⁹⁴

Yetimlere Mallarını Teslim Etme Usûlü

"Mallarını kendilerine teslim ettiğiniz zaman da,"

Zikredilen şartlara riâyet ettikten sonra,

"Karşılıklarına şahid bulundurun."

1- Malları kendilerine teslim ettiğine,

2- Onların da malları kabzettiklerine,

3- Ve malları teslim aldıklarına,

4- Malın sizin zimmetinizden çıktığına, dair şahitler tutun!

Çünkü bu durum (şahitlerin tutulması, zabta geçilmesi) sizin töhmet altında kalmanızdan daha belîğ olup; husûmet ve düşmanlığa manidir. Böylece emânete dâhil olup tam bir güvenceye ve sahasının yetimin malından beri olduğu şahitlerce de bilinmiş olur.⁹⁵

Şahit Tutmak

Gerçi bizim ashabımıza (Hanefî mezhebinin büyük fakih ve müctehitlerine) göre, yetimin malını teslim etme esnasında şahidin bulundurulması vacip değildir. Çünkü vâsi, malı yetime verme konusunda, yemin ile beraber tasdik olunur. İmâm Mâlik ve İmâm Şafî Hazretleri:

-"Vâsi davasında tasdik olunmaz; ancak beyyine (açık delil getirip iddiasını isbat ederse) tasdik olunur," buyurdular.⁹⁶

Şahid ve Muhâsib

"Ve Allah (hareketlerinize) kâfidir."

Be (harf-i sıldır.

"Hesaba çekmekte olması!"

Muhâsib ve mahlukatın amelleri muhafaza olması size yeterlidir. Bundan dolayı, Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin size emrettiği şeyden ona muhalefet etmeyin; size tayin ettiği had ve hududu tecâvüz edip geçmeyin⁹⁷

Yetimin Malına Tecâvüz

Akıllı kişi için layık olan başkasının hakkından kaçınmasıdır. Hususiyetle de yetimin hakkından ...

Çünkü yetimin malına tecâvüz etmek onu cehennem ateşine çeker. Yetimin hakkını yemek büyük günahlardandır.

Kim kul haklarından bir hakka mübtelâ olur (üzerinde bir kul hakkı varsa), o kişi suâl diyarına (ahirete) intikâl

⁹³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/494-495.

⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/495.

⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/495-496.

⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/496.

⁹⁷ Hazret-i Ömer (r.a.)'dan rivayet olundu:

"Hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekin! Büyük arz için kendinizi (güzel amellerle) tezyin edin ve hazırlayın. Dünyada nefsinizi hesaba çekene muhakkak ki kıyamet gününün hesabı çok kolay olur!" Tuhfetu'l-Ahvezi: 2508,

etmeden önce helallaşması vacibtir.⁹⁸

Kul Hakkı

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Kimin yanında kardeşinin zulmünden doğan bir hakkı varsa, (Müslüman kardeşine haksızlık etmiş ise) veya (kul hakkı adına) herhangi bir şeyi varsa, hemen bu gün helâlleşsin! Dirhem ve dinarların olmadığı kıyamet günü gelmeden Önce...

Kıyamet günü (insanlara haksızlık eden) zâlimin eğer salih amelleri varsa, zulmü ve haksızlığı nisbetinde ondan alınır, mazluma verilir.⁹⁹ Eğer hasenat (ve salih amelleri) yoksa; mazlumun günah ve kötülükleri alınıp zalime verilir. Eğer bir kişinin, bir çok mezâlimi olup, bunlardan zulüm, haksızlık ve kul hakkından tevbe etmiş; fakat hak sahiplerini ve mazlumları bulup onlarla helâlleşmek mümkün olmamışsa, ve zor gelirse, kısas günü için salih amel ve hasenatı çoğaltsın! Bazı amellerini hususiyetle kemâl derecesinde yapıp, onları kendisiyle Allâhü Teâlâ Hazretlerinin arasında gizli tutsun! Riyâ'dan uzak amel etsin! O amellerine Allah'tan başkasını muttali etmesin. Umulur ki bu ihlas ve gizlilikle yapmış olduğu ameli, kendisini Allâhü Teâlâ Hazretleri'ne yaklaştırır.

İhlas ve gizlilikle yapmış olduğu amelin sebebi, Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin lütfü ile Allah'ın lütfuna mazhar olur. Allâhü Teâlâ Hazretlerinin, iman sahiplerinin, kul haklarını defetmeleri ve mazlumları razı etmeleri için hazırladığı lütfuna nail olurlar...!¹⁰⁰

Zina Eden

Âlimler (r.h.) Hazerâti buyurdular:

"Kocasını olan bir kadına zina edildiği zaman, bu (zina eden) adam (kadının kocasına) hakkını helâl ettirmedikçe mağfret olunmaz!

Çünkü onun hasmı Âdem oğludur. Günahından tevbe etmesi için, kadının kocasıyla helâlleşmelidir. Eğer kadının kocası kendisine helal ederse, affolunur.

Zina eden kişi, zina ettiği kadının kocasıyla helâlleşirken, zinayı zikretmez. Lakin:

"Senin benim üzerimde olan bütün haklarını ve benimle senin aranda olan husûmetlerin hepsini bana helâl et!" der. Bu, "Malûm sebebiyle meçhul üzerine sulh" denilir. (Bilinmeyen şeyler üzerine bilinen bir anlaşma yapmak.)

Bu caizdir. (Efendimiz s.a.v. Hazretlerine hürmeten ve) bu ümmete kerâmeten caizdir.

Çünkü geçen eski ümmetler, günahlarını ismiyle zikretmedikçe, bağışlanmazlardı.¹⁰¹

Kul Hakları

Yine;

1. Kulların mallarını gasbeden,
2. Mal zimmetine geçiren,
3. Hırsızlık yapan,
4. Kulları döven,
5. Kullara haksızlık eden,
6. İnsanlara söven (küfreden),
7. Kalb kıran,
8. İnsanları öldüren,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/496.

⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/497.

⁹⁹ Bu manâ'da şöyle bir hadis-İ şerif var:

Ebü Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kimin yanında kardeşinin zulmünden doğan bir hakkı varsa, (Müslüman kardeşine haksızlık etmiş ise) veya (kul hakkı adına) herhangi bir şeyi varsa, hemen bu gün helâlleşsin! Muhakkak ki o kişi sonra kıyamet gününde dirhem ve dinarları olmaz. Kıyamet günü (insanlara haksızlık eden) zâlimden hasenatı alınıp kardeşine verilir. Eğer salih amelleri yoksa zulmü ve haksızlık ettiği kişinin günah ve kötülükleri alınıp onun üzerine atılır." Sahih-i buhari: 6053,

¹⁰⁰ Bu manâ çok hadis-i şerif vardır:

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/497-498.

Ebü Hüreyre (r.a.) Hazretlerinden rivayet olundu:

"Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Müflis kimdir? Biliyor musunuz?" diye sordu. Sahabe-i kiram hazerâti: "Müflis, bize göre dirhem ve eşyası olmayan (her şeyi kaybedendir!) buyurdular. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

"Ümmetinden müflis: Namaz, oruç, zekat (hasenat ve hayırlarla) kıyamet gününe gelip, şuna küfrettiği, şuna iftira ettiği, buna haksızlık ettiği, şunun kanını döktüğü, bunu dövdüğü ve şuna zulüm ettiği için; onun şu hasenatı alınıp haksızlık ettiklerine verilir ve iyiliği alınıp zulmettiği kişilere verilir. Eğer üzerinde olan kul hakkı bitmeden önce hasenat ve iyilikleri tüketirse, zulmettiği kişilerin günahları alınıp, kendisinin üzerine atılır. Sonra ceहनeme atılır. İşte müflis budur!" Sahih-i Müslim: 3678,

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/499.

9. Mal, mülk ve makamına zarar veren,

10. Ve benzeri ikinci kişiyi ilgilendiren bütün konuların hepsine de;
Helalleşmen ve bütün bunlardan tevbenin gerçek tevbe olması için;

1. Hasımlarının razı ve memnun edilmesi gerekir,

2. Tevbe etmeli,

3. Salih amellere koşmalı,

4. Hasene (hayırlı) ameller yapmalıdır.

Kul, bu tür (kul haklarından) tevbe etmediği ve hasımlarını razı ve memnun etmediği zaman, arz-ı ekberde (kıyamet günü Allah'ın huzurunda hesap verirken); hüsrana uğrar ve amellerinden hâli ve mahrum olur.

Ne güzel buyurmuşlar:

Kötü zamanda sitemkâr ve zulmeden kalmasın. Kalsın onun yüzünde lanet hep ayakta. Böylece senin zikrin güzel olsun. Çünkü kişi mezarında tek basıdır. Olmasın gümüşten kötü tören ko... Ki lanet okur... 0 bakanlara...¹⁰²

Zâlimler

Zâlimin zulümden tevbe etmesi gerekir. Dünyada iken mazlumlardan mutlaka helalleşmelidir.

Eğer mazlumlara bulup onları razı etmek ve onlarla helalleşmeye kadir olmaz ve buna gücü yetmezse (mazlumların ölmesi, mazlumların kim olduğunu bilmemek gibi hallerde);

1 - Zulmettiği için tevbe,

2- Ve istiğfar etmelidir.

3- Dua etmeli,

4- Onlar için hayır ve hasenat yapmalıdır.

Bu amellerinin sebebiyle umulur ki, mazlum ona hakkını helal eder. (2/167)¹⁰³

Kitab ve Sünnet

Fudayl Bin İyâz (r.h.) Hazretleri buyurdular:

-"Allah'ın kitabından bir âyet-i kerime okumak ve onunla amel etmek; benim için bir milyon (milyonlarca) hatim okumaktan daha sevimlidir.

Bir mü'minin kalbine sevinç koymak (mü'minleri sevindirmek) ve mü'minlerin ihtiyaçlarını karşılamak benim için; bütün ömrü (nafile) ibâdetle geçirmekten daha sevimlidir.

Dünyayı terk etmek ve dünyayı bırakmak benim için; göklerin ve yerin ehlinin ibâdetlerinden daha sevimlidir.

Bir kuruş haramı terk etmek; benim için helal mal ile iki yüz kere (nafile) hac yapmaktan daha sevimli ve daha değerlidir!"

Ebû'l-Kâsım el-Hakîm (r.h.)¹⁰⁴ buyurdular:

Üç şey kuldan imanı soyup alır. Birincisi: İslâm nimeti üzerine şükürü terk etmek, İkincisi: İslâmın gitmesinden korkuyu terk etmek. Üçüncüsü: İslâm ehline zulmetmek.¹⁰⁵

Hikâye (Zulüm)

¹⁰² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/499-500.

¹⁰³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/500-501.

¹⁰⁴ Ebû'l-Kâsım el-Hakîm (r.h.) hazretlerinin asıl ismi Muhammed bin Ali bin Hasan bin Bîş'r'dir. Künyesi Ebû Abdullahtır. Lakabı Hakîm'dir. Tirmizî'de doğduğu için Tirmizî diye tanındı. Bazı kaynaklarda adı Muhammed bin Ali Hakîm Tirmizî diye geçmektedir. Bazı kaynaklarda da kısa olarak Hakîm-i Tirmizî olarak geçer. Hakîm-i Tirmizî hazretlerinin doğum tarihi bilinmemektedir. 932 (H. 320) senesinde Nişabûr'da şehid edildi.

Hakîm-i Tirmizî hazretlerinin sadece bir evi vardı. Evinde kapısı yoktu. Kapı yerine bir perde asardı. Bir ara evinden ayrılıp seyâhete çıkmıştı. Geri döndüğünde bir köpeğin evine girip orada yavruladığını gördü. Ses çıkarmadı. Talebeleri:

-Efendim müsâde edin köpeği yavruları ile birlikte evinizden atalım, dediler. O büyük zât:

-Olmaz, dedi.

-Ne edeceksiniz?

-Belki, yakında yavrularını alıp kendiliğinden buradan çıkıp gider. Gideceği zamana kadar bir ev kiralarım...

Hakîm-i Tirmizî'nin büyüklüğünü kabul etmeyen bir kişinin rüyasına Peygamber Efendimiz (s.a.v.) girer, ona:

-Ey kişi! Evine giren bir köpeği çıkarmamak için, kendiliğinden çıkar diye köpekten ricada bulunarak seksen defa gelip giden bir zâtle kendini eşit mi tutuyorsun? Ebedî kurtuluşu istiyorsan git onun hizmetine kavuş, dedi. Bunun üzerine o zât, Hakîm-i Tirmizî Hazretlerinin huzuruna gelip günahlarından tövbe etti ve ona talebe oldu.

¹⁰⁵ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Enes bin Malik (r.a.) hazretlerinden, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Üç şey kimde bulunursa, o kişi imanın halâvet (tatını ve zevkini) bulmuştur.

1- Allah ve Resulü (Efendimiz s.a.v. hazretleri) kendisine onların dışında her şeyden daha sevimli olması,

2- Sevdiği kişiyi sadece ve sadece Allah rızası için sevmek.

3-Kişinin küfre dönmekten ikrah etmesi (ve bu ikrahının onun), ateşe atılacakmışçasına hoşlanmaması ve ikrah etmesi gibi olmasıdır. Sahih-i Buhârî: 15,

Ebû Meysere (r.h.)¹⁰⁶ Hazretleri buyurdular:

- "Bir adam mezarına gömüldükten sonra ona kamçı ile geldiler. Yani Münker ve Nekir gelirler. Ona:

- "Biz sana yüz kamçı vuracağız!" derler. Ölü olan meyyit; - "Ben şöyle böyle bir insandım (diyerek güzel amellerini sayar)!" ve onlardan şefaata ister.

Melekler, ona vuracakları kamçının sayısını ona indirirler. Sonra ölü yine onlara yalvarır ve sonuçta bir kamçıya indirirler. Melekler:

- "Biz sana bir kamçıyı mutlaka vuracağız!" derler.

Melekler, ona bir kamçı vururlar. Vurulan bir kamçı ile kabri ateş ve alevle dolar. Ölü:

- "Neden beni dövdünüz?" diye sorar. Onlar:

- "Sen zulme uğrayan bir mazluma uğradın. Mazlum senden yardım diledi. Sen ona yardım etmedin!" derler.

Mazluma yardım etmeyenin hâli böyle olunca, acaba zâlimin azabı ve durumu nasıldır?¹⁰⁷

Helâl Lokma

Bil ki, büyükler, haram şöyle dursun kendi nefislerini şüphelilerden bile alıkoyuyor ve koruyorlardı. Çünkü temiz ve helâl lokmanın duanın icabetinde büyük bir tesiri vardır.

Bundan dolayı şeyh Necmüddin-i Kübrevî (k.s.) Hazretleri buyurdular:

- "Duanın kabul olunmasının ilk şartı, helal lokma ile bânını (içi) ıslâh etmektir.

Şartlarının sonuncusu ise, ihlâs ve huzûr-u kalb ile dua etmektir. Yani tam kalble Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin dergahına teveccüh etmektir. O yüce Hazretin huzurunda hazır olan kalb, onun dualarının kabulü için kendisine şefaattir. Zira Allâhü Teâlâ Hazretleri:

"O halde siz, dini Allah için hâlis kılarak hep O'na çağırın, isterse kâfirler hoşlanmasınlar!"¹⁰⁸ buyurdular.

Bir kişinin, huzûr-u kalb olmadan sadece dilini hareket ettirerek dua etmesi, kişinin içeriye girmeden kapıdan bağırması ve bekçinin damın üzerinde seslenmesi gibidir...

Akıllı kişi, halvetlerde (yalnız kaldığı zaman) duasının kabulü için mutlaka haramlardan ve şüpheli şeylerden kaçınmalıdır.¹⁰⁹

FERAİZ VE İNTİKÂL¹¹⁰

Yüce Meali:

Erkeklerle bir pay var: Ana-baba ve en yakın akrabanın bıraktığından. Dişilere de bir pay var: Ana-baba ve en yakın akrabanın bıraktığından. Azından da, çoğundan da farz kılınmış birer pay...⁷

Miras taksim olunurken, uzak karabeti bulunanlar ve yetimler, miskinler de hazır bulunuyorlarsa; hem kendilerine ondan biraz bir şey verin, hem de gönüllerini alacak sözler söyleyin.⁸

Hem, titresin o kimseler ki, arkalarına elleri ermez, güçleri yetmez bir zürriyet bırakacak olsalardı, onlara karşı korkacaklardı. O halde, Allah'tan korksunlar ve sağlam söz söylesinler.⁹

Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler, muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler ve yarın bir çılgın ateşe yaslınırlar.¹⁰¹¹¹

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/501-502.

¹⁰⁶ Ebû Meysere (r.h.) hazretlerinin asıl ismi Amr bin Şurahbîl'dir. Tabiinin büyüklerinden Ebû Meysere olan künyesi isminden daha meşhurdur. Fethü'l-Bârî

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/503.

¹⁰⁸ el-Mü'min:40/14,

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/503-504.

¹¹⁰ Tefsir ve tercümemizin bu bölümü "Feraiz ve intikâl" gibi ehemiyetli mevzuları ihtiva ettiğinden dolayı iyi anlaşılması için diğer ciltlerde kullandığımızdan daha fazla haşiye (dipnot) kullandım. Mazur görüle... Çünkü Feraiz ilminin istilahlarının "Asabe, zevi'l-erham, ashâb-ı feraiz," ve benzer kelimeleri, luğat manâsına tercüme etmek, Feraiz ilminin dışında ve anlaşılması zor ve hiçte güzel olmayan bir manâ ortaya çıkmaktadır. Feraiz ilminin istilahlarını olduğu gibi kullandım. O kelimelerin ihtiva ettiği istilahlı manaları da dipnotta verdim. Bu bölümün şerhi çok oldu...

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/505-506.

Feraiz İlminin Temel Kaynakları¹¹²

"Erkeklerle bir pay var:"¹¹³

Sebeb-i Nüzul

Rivayet olundu:

Evs bin Sâmî el-Ensârî (r.a.) Hazretleri vefat etti. Geride hanımı Ümmü Kahha ile üç kızı kalmıştı. Sâmî'nin iki amca oğulları olan, Süveyd ve Urfuta bütün malını câhiliyye dönemin âdetlerine göre kendi aralarında paylaştılar.

Câhiliyet döneminde insanlar, kadınlara ve çocuklara miras vermezlerdi. O câhiliyet döneminin İnsanları:

Ancak savaşanlar, mülk ve hududları müdafaa edenler mirastan pay alabilirler!" diyorlardı.

Bunun üzerine Ümmü Kahha (yanına üç kızını alarak) gelip. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine geldi.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri, "Mescidü'l-Fedîh"¹¹⁴ Fedîh mescid'indeydi.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine şikâyetinde bulundu. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri kendilerine buyurdu:

-"(Evine) dön! Hatta bekleyeyim; Allâhü Teâlâ Hazretleri ne ihsas edip buyurur!" İşte bu hadise üzerine bu âyet kerime inzal oldu ve Aühü Teâlâ:

"Erkeklerle bir pay var: Ana-baba ve en yakın akrabasının bıraktığından. Dişilere de bir pay var: Ana-baba ve en yakın akrabasının bıraktığından. Azından da, çoğundan da farz kılınmış birer pay..."¹¹⁵ buyurdu.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri onların ikisine (Süveyd ve Urfut'a) haber gönderdi. Ve onlara:

-"Evs'in malından bir şey alıp malını dağıtmayın! Allâhü Teâlâ Hazretleri onlara (kadın ve kızlarına bir nasîp) pay verdi..."

Fakat malın nasıl taksim edileceği beyân edilmedi.

Bunun üzerine malın nasıl taksim edileceğini beyân eden şu âyet-i kerime indi:

"Allah size mîras taksimini şöyle ferman buyuruyor: Evladınızda: erkeğe, iki dişî payı kadar. Eğer hepsi dişî olmak üzere ikiden ziyade iseler, bunlara terekenin üçte ikisi. Ve eğer bir tek kız ise, o zaman ona yarısı. Ebeveyni için: Her birine ölenin terekesinden altıda bir; şayet çocuğu varsa... Amma çocuğu yok da a-nası-babası vâris bulunuyorsa, anasına üçte bir. Eğer ölenin kardeşleri de varsa, o vakit anasına altıda bir. Hep ettiği vasiyetten veya borcundan sonra... Babalarınız ve oğullarınız, bilmezsiniz ki, onların hangisi menfaatçe size daha

¹¹² Ferâiz ilmi; insanlara saadet veren en önemli ilimlerdenidir.

Feraiz ilminin tanımı: Ölünün terekesinin tealluk eden haklardan ve terekenin muayyen sehimler üzere taksiminden bahseden bir ilimdir.

Ferâiz ilminin vâzısı, Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Feraiz ilminin mevzuu: Ölünün terk ettiği mallar ve paylaşılmasıdır.

Feraiz ilminin gayesi: Hukuku sahiplerine ulaştırmaktır.

Ferâiz ilmi, fıkıh ilminin bir alt dalıdır.

Feraiz hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Ebü Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olundu: Buyurdu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ey Ebu Hüreyre! Feraiz ilmini öğren! Ve Ferâiz ilmini öğret! Çünkü Feraiz ilmi, ilmin yarısıdır. Feraiz ilmi unutulacaktır. Feraiz ilmi. ümmetinden ilk soyulup alınacak olan ilimdir." İbni Mace: 2710,

İbni Mes'ûd (r.a.) buyurdular. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "İlim öğrenin! İlim insanlara öğretin! Ferâizi öğrenin! Ferâiz ilmini insanlara öğretin! Kur'an-ı Kerim'i öğrenin! Kur'an-ı insanlara öğretin! Çünkü ben kabz olunacak (vefat edip aranızdan ayrılacak) bir kişiyim! (Siz "İlim, Ferâiz ve Kur'an-ı Kerim'den mahrum kaldığınız zaman) fitnelere çıkar, iki kişi dolaşacaklar, aralarında miras malını şeriata göre ayırımı yapabilecek kimse göremeyeceklerdir." Darimî: 223,

Abdullah bin Amr bin As (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "İlim üçtür. Bunların dışında olan her şey fazlalıktır. 1-Muhkem âyet.

2- Sabit (ve kendisiyle amel edilen) sünnet,

3- Adaletli feraiz..." Ebü Davud: 2499.

Feraiz ilmine riâyet edilmeden ve Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin kendilerine hak verdiği kız çocuklarına, kadınlara ve yetimlere gereken pay verilmediği zaman haram yenilmiş olur. Bu gün bir çok yerlerde kızlara mirastan pay verilmemektedir. Feraiz ilminden habersiz olan birçok kişiler de "dede mahrumu" adı altında yetimlerin haklarını yemekteler. Bir kişinin kendi sağlığında vefat eden evladının, yetim evlâdına mal düşmez deyip o yetimleri mirastan mahrum etmektedirler. Bu durum Feraiz ilmine tamamen aykırıdır. 21 Şubat 1328 (6 Mart 1913) tarihli "Emvâl-i Gayri Menkûlenin İntikâlâtı Hakkında geçici Kanunun", yani Şeriatle Yönetilen Osmanlı Devleti'nin son "Tevsi-i İntikal Kanununda" şöyle buyrulmaktadır:

Madde 2: "İntikal hakkı sahiplerinin birinci derecesi ölenin fûrû'u yani çocukları ve torunlarıdır. Bu derecede intikal hakkı, önce çocuklara, daha sonra onların yerine geçmek üzere torunlara ve çocuklarının torunlarına aittir. Müteveffa'nın Ölümü esnasında hayatta olan her ferdi, kendi vasıtasıyla müteveffa'ya bağlanan ferilerin intikal hakkı sahibi olmalarını önlür! (Baba hayatta iken oğlu dedeye varis olamaz.) Müteveffa'dan önce ölmüş olan fer'in fûrû'u ise. onun yerini alırlar. Yani ona intikal edecek olan hisseye sahip olurlar. "İslâm Hukukunda Feraiz ve İntikâl s. 175, Dinâyet İşleri Bakanlığı Yayınları, (Yani dede mahrumu diye bir şey yoktur. Bu şekilde fetva verenler kul hakkına tecâvüz etmektedirler.)

¹¹³ İsmail Hakkı Burseli, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/506-507.

¹¹⁴ Metinde geçen, "Fedîh" hurma ve üzüm şirasına denilir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bu mescid'te hurma şirasını içtiği için bu mescid'e mescidü'l-fedîh denildi. Mecmeu'z-Zevâid: 2022,

"İbni Ömer (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Yani Fedîh'a geldi. Fedîh mescidinde şıra içtiği için kendisine bu isim verildi." Müsned-i Ahmed: 5580,

¹¹⁵ Nisa: 4/7

yakındır. Bütün bunlar Allah'tan birer fariza... Her halde Allah,¹¹⁶ alim hakim bulunuyor.¹¹⁷

İlk Miras Taksimi

Bu âyet-i kerimenin gereğince; Ümmü Kahha'ya sekizde bir pay; Kız çocuklara ise üçte iki pay; Geri kalan ise amca çocuklarına verildi, "Erkekler bir pay var:" kavli-i şerifin manâsı: Ölenin erkek'evlâdına bir pay vardır. (Neden pay vardır?)

"Ana-baba ve en yakın akrabasının bıraktığından."

Meyyite yakın olan akrabalarından. Bundan murad, meyyite vâris olanlardır. Mirastan nasibi olmayanlar değildir. Bunlar da;

- 1- Anne ve babalar,
- 2- Kan ve koca,
- 3- Erkek çocuklar,
- 4- Kız çocuklarıdır.

Mevtadan Hayır...

"Kadınlar (Dişiler) için de," Dişi cemaati demektir.

"Bir (var:) Ana-baba ve en yakın akrabasının bıraktığından. Azından da, çoğundan.."o şeyden" kavli-i şerifi cârın iadesiyle bedeldir. Mecerûr zamiri ona râcîdir. Bu bedel birinci cümlede de yine murad edilip, zikredilenler üzerine dayandırılıp mahzûf edilmişti.

Bunun faydası, bazı malların bazı mirasçılara ait olduğu vehmi ve görüşü defetmek içindir. Meselâ (bazılarının) at ve harp aletlerine (kadınların ve kızların ihtiyacı yoktur binâen aleyh harp aletleri) erkekler içindir, düşüncesine kapılmamalarını ifade eder.

Bu âyet-i kerimenin tahkikinde; her iki fırkanın (kadın ve erkekten her birine) bırakılan malın en değerlisi ve incesinden hakları vardır...¹¹⁸

Miras Hakkı

(Her maldan her mirasçının kendi payı kadar hakkı vardır. Nasıl bir pay?)

"Farz kılınmış birer pay..."

ihtisas üzerine nasb'tır. Yani: Onlardan her biri için vacip olmuş, farz kılınmış ve (miktarı katiyetle) kesilmiş olan nasibi ve payı kast ediyorum, demektir.

Bu kavli-i şerif, mirasçılardan herhangi biri; kendi haklarından vazgeçseler bile onların haklarının düşmeyeceğine delildir.¹¹⁹

Mevtâdan Hayır

"Mîras taksim olunurken hazır bulunuyorlarsa;"

Tereke ve mirasın paylaşılmasında hazır olurlarsa; (Kim?)

"Uzak karabeti bulunanlar."

Meyyite vâris olmayan akrabaları, (daha?) "Ve yetimler ve miskinler." Yabancılarından;

"Hem kendilerine ondan biraz bir şey verin."

Taksim edilen maldan onlara bir şeyler verin, hayır ve hasenât yapın "taksim olunmak" veya

"Ana-baba ve en yakın akrabasının bıraktığından."Kavl-i şerifiyle buna delâlet etmektedir.

Bu mendûb ifâde eden bir emirdir.¹²⁰Vârislerden baliğ olanlar bununla mükelleftirler. (2/168)

Bu zikredilen taifelerin (mirasçı olmayan akraba, yetim ve miskinler mirasın taksiminde hazır olurlarsa onların) gönüllerini hoş tutulmalı ve onlara sadaka verilmelidir.

Mü'minler, bunu yapmaktadırlar. Vârisler, terekeyi aralarında taksim etmek için toplandıklarında eğer bu kişiler de yanlarına farz kıldığı paylarını ve miras haklarını isteyen kadınlar kınanmaktadırlar. Allâhın kitabında da bulunursa, terekeden onlara az bir şey bağışlanır. Allâhü Teâlâ Hazretleri, mendûp olmak üzere bunu teşvik etti, farz değil...

¹¹⁶ Nisa: 4/11.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/507-509.

¹¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/509-510.

¹¹⁹ Bu gün İslâm ülkelerinin ve ülkemizin bazı bölgelerinde kızların mirastan pay almalarını ayıplayan sözde Müslümanlar var. Örf, âdet, gelenek ve töredir, diyerek kızlara mirastan pay verilmemektedir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine farz kıldığı miras hakkını ayıplamak, töre, gelenek örf ve adetlere aykırıdır, demek Müslümanlıkla bağdaşmaz! Zira Allah'ın farz kıldığı bir şeyi kınamak, neüzü billah insanı küfre götürür! Tecdidî iman ve nikahı gerektirir. Erkekler, kadınlara Allah'ın kendilerine farz kıldığı payı vermeli ve kadınlar da Allah'ın emrinden dışarıya çıkmamalıdır... Uyanık olmak lazım. Bu konuda, "Güneypoğu da Töre ve Kan Davaları" isimli eserimi incelemenizi tavsiye ederim.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/510.

¹²⁰ Usul-ü Fıkıh ilmine göre her emir vucûb ifâde etmez. Bazı emirler mendûb olmayı ifâde ederler. Emirler otuz kadar manâyı ifâde ederler. Daha geniş bilgi için Usul-ü Fıkıhın haşiyelerine bakınız.

Eğer bunlara (uzak akraba, yabancı yetim ve miskinlere vermek) farz olmuş olsaydı, elbette Allâhü Teâlâ Hazretleri, taksimatta bunlara bir had, hudud ve miktar koyardı. Diğer vârislerin belirli bir hakları olduğu gibi...

"Ve hem de gönüllerini alacak

sözler söyleyin." O da "maruf söz:) onları çağırarak ve onlara:

"Alın (şunu)! Allâhü Teâlâ size mübarek kılsın!" demektir. Onlara verilen şey azımsanır (az görülür.) Bundan dolayı onlardan özür dilenir. Onlara verilen maldan dolayı başa kakılmaz.¹²¹

Maruf ve Münker

Nefsin kendisinde sükûnet bulunduğu, şeriat ve akılca güzel görülmesinden dolayı sevdiği her türlü söz ve amel, maruftur.

Nefsin inkâr ettiği, kabul etmeyip, şeriat ve akılca çirkin görüp kendisinden hoşlanmadığı her söz ve amel de "münker"dir. Hadis-i şerifte şöyle buyruldu:¹²²

"Her maruf sadakadır."¹²³

İyilik

Bu konuda şöyle bir darb-ı mesel vardır:

"İyilik yap, suya at! Eğer balık onu bilmezse, gökleri yaratan bilir!"

Bu konuda Farsça şöyle denildi:

Sen iyilik yap! Suya at Ey şâh! Eğer balık bilmezse; Allah bilir!¹²⁴

Hikâye (iyilik)

Hikâye olundu:

Bir yılan salih bir adamın yanına geldi. Ona:

"Beni düşmanımdan koru! Allâhü Teâlâ Hazretleri seni mükâfatlandırsın!" dedi.

Salih adam, cübbesini açtı. Yılan onun elbisesinin altına girdi. Yılan bununla da yetinmedi ona:

"Korkarım ki düşmanım beni burada görür! Eğer sen bir i-yilik yapmak istiyorsan, ağzını aç içine gireyim!" dedi. Adam: "Beni helak etmeden korkarım!" dedi. Yılan:

"Hayır! Vallahi! Vallahi! Göklerin ve yerin sakinleri buna şahid olsunlar! (Sana zarar vermeyeceğim!)" dedi.

Bunun üzerine adam ağzını açtı. Yılan içine girdi. Sonra o yılanı arayan bir adam geldi. Salih adam yılanı gördüğünü inkâr etti. Korkusu geçtikten sonra, adam yılanın çıkmasını istedi. Yılan

ona:

"Ey ahmak! Nefsin için ciğerini veya böbreğini seç!" dedi.

Adam büyük bir şaşkınlıkla;

"Hani verdiğin söz ve ettiğin yeminler?" dedi. Yılan:

"Senden daha ahmak kimse görmedim! Sen benimle senin aranda ve Âdem oğullarının arasındaki düşmanlığı ne tez unuttun? Seni ehil olmaya iyilik yapmaya sevk eden neydi?" dedi. Salih adam:

"Bana mühlet ver! Ta ki şu dağın altına varayım!" dedi. Sonra adam Allâhü Teâlâ Hazretlerine yöneldi. Dua etti.

Güzel yüzlü ve hoş kokulu bir adam, kendisine zahir oldu. Zahir olan kişi, o salih adama yeşil bir yaprak verdi. Ve ona, o yeşil yaprağı çiğnemesini emretti.

Adam o yeşil yaprağı alıp çiğnedi. Fazla geçmedi, yılanın parçaları adamın alt tarafından çıktı. Allâhü Teâlâ Hazretleri onu yılanın şerrinden kurtardı. Adam, kendisine zahir olan kişiye sordu:

"Sen kimsin?" O:

"Ben marufum! Benim yerim dördüncü kat semâdadır. Sen Allâhü Teâlâ Hazretlerine dua ettiğin zaman, yedi kat göklerde melekler feryat ile Allâhü Teâlâ Hazretlerine yalvardılar. Ben, Allâhü Teâlâ Hazretlerinin emriyle

¹²¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/511-512.

¹²² Sahih-i Buhâri: 5562, Sahih-i Müslim: 1673;

¹²³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/512.

¹²⁴ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Günün birinde bir adam yolda yürüyordu. Susuzluğu arttı. Su ararken bir kuyu buldu, içine inerek (su) içti. Sonra (dışarı) çıktı. Ne görsün! Dilini çıkarıp soluyan bir köpek... Susuzluktan (yaş) toprak (lar)ı yiyordu. Adam;

"Bana gelen susuzluğun benzeri bu köpeğe de ulaşmıştır; dedi ve hemen kuyuya indi. Mestine su doldurarak, sonra ağzı ile tutup yukarı çıkardı ve köpeği suladı. Allah onun için (bu ameli) şükür olarak kabul edip onu mağfiret etti. Ashab (sordu):

"Ey Allanın Resulü, hayvanlar (ı bakıp korumak)da bizim için bir ecir var mıdır? Dediler. Rasûlullah (s.a.v.) Hazretleri:

"Her yaşayan ciğer (sahibin)de ecir vardır."buyurdular. Rıyazus-Saiihin: 126, Bu incelikten hareket eden Müslümanlar, vakıflar kurmuşlar.

Sadece insanlara değil hayvanların bile yararına vakıflar kurulmuş. Kedi, köpek, kuş ve hatta leylekleri koruma vakıfları bile kurulmuştur.

Müslümanlar yardım ettiği kişinin kendisini bilmemesi ve tanımaması için "Sadaka taşlarını" ihdas etmişlerdir. Allanın bilmesi yeterlidir.

Yardım ettiği kişinin kendisini bilmesine gerek yoktur. Hatta zararları vardır...

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/512-513.

cennete gittim, Tuba ağacından bir yaprak aldım. Sen maruf (iyilik) yapmaya devam et. Allâhü Teâlâ Hazretlerinin katında asla zayi olmaz! Velew ki kendisine iyilik ettiklerin onu zayi etseler bile..!" dedi.
Ne güzel buyurmuşlar:
İş buyurma! Güzel görüşlü iyi fikirli kişiye! Birine ver ki: Onu Allah yazıyor....¹²⁵

Sadaka Olan Ameller

Sadakadan sayılan ameller;

- 1- Güzel bir kelime,
- 2- Güzel bir şefaet,
- 3- ihtiyaç anında yardım etmek,
- 4- Hasta ziyareti,
- 5- Cenazeye katılmak,
- 6- Müslümanın kalbini hoş tutmak,
- 7- Ve bunlardan başka yapılan iyiliklerdir.¹²⁶

Tasavvufi Manâlar

Bil, muhakkak ki;

"Erkeklerle bir pay var: Ana-baba ve eh yakın akrabasının bıraktığından."

Kavl-i şerifinde, beyan edilen;

"Erkekler", suluklarını istemede kuvvetli olan talebe ve müridlerdir. Bunların (seyr u sulûkü) talep etmekte ki,

- 1- Sidkiyyet,
 - 2- Doğruluk,
 - 3- Samimiyet,
 - 4- thlas,
 - 5- Ve recûliyyet (erlere mahsus) mücâhedesi kaderince;
 - 1- Meşâhiy-i izam (hazeratının),
 - 2- Allah yolunda ihvan (kardeşler) edindiği (ehlullah'ın),
 - 3- Taleb etmede kendilerine yardımcı olanların terk ettiklerinden bir nasîb ve payları var.
- Onların terekeleri;
- 1- Onlara bağlılık bereketidir.
 - 2- Dinde siyretleridir.
 - 3- Dinî ahlak ve hayatlarıdır.
 - 4- Onların himmetlerinin nurları ne yücedir.
 - 5- Onların velayetlerinin mevhibeleri çok parlaktır.¹²⁷

Kadınlar!?

"Ana-baba ve en yakın akrabasının bıraktığından. Azından da, çoğundan..." kavl-i şerifinde geçen;

"Kadınlar", kavmin (tasavvuf ehlinin ve seyr-u suluk erbabının) zayıflarıdır.

"Farz kılınmış birer pay."

Yani bunlar için de farz kılınmış bir nasipleri var; Allâhü Teâlâ'ya olan ilticalarında ki,

- 1-Sıdkiyet,
- 2- Doğruluk,
- 3- Samimiyet,
- 4- İhlaslarına muvafık,
- 5- Taleb etmedeki vecd ve cezbeleri,
- 6- Velayet feyzinin kabulü istidatlarına göre, ma'lûm takdir yani miktarı belirlenmiş bir payları vardır.¹²⁸

¹²⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/513-514.

¹²⁶ Bu konuda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- 1- "Kardeşinin yüzüne gülümsemen senin için sadakadır.
- 2- iyilikleri emretmen,
- 3- Kötülüklerden nehyetmen senin için sadakadır,
- 4- Bir kimseye yolunu kaybettiği yerde yol göstermen senin için sadakadır,
- 5- A'maya kılavuzluk yapman senin için sadakadır,
- 6- Yolda taşı,
- 7- Dikeni,
- 8- Ve kemiği kaldırman senin için sadakadır,
- 9- Kendi kovandan kardeşine su boşaltman sadakadır,"Camius-Sağîr: 3231

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/514-515.

¹²⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/515-516.

Mürşid-i Kâmillerin Vârisleri

Bu Meşâyih-i kiram hazerâtının (mürşid-i kâmillerin) vârisleri olan mücâhede ehlinin (müctehidlerin) hâlidir. Onlar (meşâyih-i kiram olan mürşid-i kâmilleri) peygamberlerin vârisleri oldukları gibi...

Amma;

- 1- irâde ile onların velayetlerini temenni edenler,
- 2- Hüsn-i zann ile evliyalığa imrenenler,
- 3- Onların nurlarından kapanlar (bir şeyler alanlar,)
- 4- Onların (mürşid-i kâmillerin) izlerinde yürüyenler,
- 5- Onların hayatlarına kendilerini benzetenler,

6- Kendi derecelerine göre, onlarla bereketlenen-ler kişiler ise,

Mîras taksim olunurken, uzak karabeti bulunanlar ve yetimler, miskinler de hazır bulunuyorlarsa;" kavli-şerifinde belirtilen;

- 1- Mirasta haklan olmayan yakın akrabalar,
- 2- Yetimler,
- 3- Miskinler (fâkir-fukarâ) mesâbesindedirler....

Mürşid-i kâmillerin;

- 1- Mahfillerinde ve dergahlarındaki sohbetlerinde,
- 2- Kendilerini dinlemek için toplantı yerlerinde,
- 3- Sohbet meclislerinde,
- 4- Zikirlerinin meclislerinde,

Muhakkak ki, hayırları ve bereketleri taksim edilmektedir. Bu manevî taksimlerde orada bulunanlara da bir şeyler verilir. Zira;

"Hem kendilerine ondan biraz bir şey verin,"

Yani (orada hazır olanlara),

- 1- Velayetlerinin mevhibelerinden,
- 2- Hidâyetlerinin eserlerinden,
- 3- inayetlerinin şefkatlarından,
- 4- Riâyetlerinin lutuflarından onlara biraz bir şey verin. (2/169) ¹²⁹

Ihvân, Muhibbân ve Avam

"Ve hem de gönüllerini alacak sözler söyleyin."

Yani;

- 1- Teşvik etmekte,
- 2- Tarikata irşâd etmede,
- 3- Taleb (ve hakkı istemeye) teşvik etmekte,
- 4- Hakka tevbe etmeye yöneltmekte,
- 5- Dünyadan yüz çevirmekte,
- 6- istek ve arzularını Allâhin üzerine karar kılmakta,
- 7- Dünya ehlinin hüsrânlarında,
- 8- Ehlüllah'ın dünya ve âhirette izzet, şeref ve üstünlüğe sahip olduklarını,
- 9- Her iki menzilde de istidatlarının kemalini,
- 10- Ve benzeri konulan lisân-ı hâl ve tatlı bir dil ile hakkı arayanlara anlatmalıdır.

Sen bunun üzerine durduğun zaman, çalış! Mücâhede et! Böylece onun (mürşid-i kâmillerin) hakiki miraslarından mahrum olmazsın! Marifetten nasfbin olur.

Ne güzel buyurmuşlar:

Eğer babanın mirasını istiyorsan ilmini öğren!

Çünkü babanın malını bugün parça parça taksim oldu. ¹³⁰

¹²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/516.

¹²⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/516-517.

¹³⁰ 216 İnsanlar istidatlarına göre mürşid-i kâmillerden istifâde eder. Bu kapı her Müslümana açıktır. Hiç kimesinin tekelinde değildir. Evliya ve irşâd makamına ermeden kendilerinin veraset yoluyla şeyhlik aldıklarını iddia edenlerden uzak durmak lazım.

İmam Rabbânî Hazretleri sahte şeyhler için şöyle buyurmaktadır: "Ermeyen bir şeyhin çevresinde bulunmak ve onunla sohbet etmek ve ona bağlanmak, zehirli bir kılıç ile yaralanmaktan daha beterdir. Zehirli kılıç insanın maddî hayatını alır, sahte şeyhler, insanın manevî hayatını öldürür, tnam-ı Rabbânî hazretleri, Mektubat; c. 1, s.73, Mektup: 61;

Seyyid Ahmed Rufai Hazretleri; "Tarikat, şeyhlik ve evliya olma derecesi, dede ve babadan kimseye miras kalmaz. Çalışmakla olur. İbâdetle olur. Göz yaşları dökmekle olur. Müslümanları sevmekle olur." Mecâlisi Ahmed Rufâî, s. 47.

Evliyâ'nın büyüklerinden Mansûr el-Betâhî hazretlerinin vefatı yaklaşınca hanımı;

- "Efendi! Oğluna vasiyet et onu yerine vekil bırak." Dedi. Mürşidi-i kâmil olan Şeyh Mansûr el-Betâhî hazretleri;

- "Hayır! Ahmed Rufai'yi yerime vekil bırakacağım." Dedi.

Allâhü Teâlâ Hazretleri, bizleri ve sizleri, hallerin meyveleriy-le rızklandırsın! Bizleri, Bâtını tasfiye etmek, kalb ve hâli ıslâh etme derecesine ulaştırın! Âmin!¹³¹

Yetimleri Düşünü

"Hem, titresin o kimseler ki"

Sıfatları ve halleri, muhakkak ki onlar;

"Terk edecek (bırakacak) olsalardı,"

Terk etmekle karşılaşsalar, (Nerede bıraksalar?)

"Arkalarına, Ölümlerinden sonra, demektir. (Ne bıraksalar?)

"Zayıf (elleri ermez, güçleri yetmez) bir zürriyet."

Kendilerine yarar sağlamaktan aciz olan evlatlar. Bu onların sadece güçsüz yetimler bırakması anıdadır.

"Onlara karşı korkacaklardı."

Kendilerinden sonra kefillerinin gitmesinden dolayı zayı olmaları, kendileri için kazanan kişilerin olmaması, fakirlik ve alıkonmalarından korkacaklardı.

Burada geçen, "O kimseler ki" kavli-şerifinden murat, vâsilerdir.

Allah'tan korkmaları emir olundu. Kendi evlerinde (ve velayetlerinin altında) bulunan yetimlerden dolayı Zürriyetlerine olan korkularından dolayı yetimlere şefkat beslesinler. Eğer vâsilerin kendileri ölüp geride zayıf evlat bıraksalardı; evlatlarına nasıl acınmasını ve şefkat edilmesini istiyorlarsa o şekilde yetimlere şefkat etsinler. Buna güçleri yettiği kadar yetimlere merhamet etsinler. Onu yapsınlar, (o yetimlerin yerine kendi zayıf çocuklarını koyarak) şefkat ve merhametin aksine hareket etmek cesaretini göstermesinler.¹³²

Yetimlere Güzel Söz

"O halde, Allah'tan korksunlar."

Başkalarının çocukları konusunda, Allah'tan korksunlar.

"Ve sağlam söz söylesinler."

Yetimlere kendi çocuklarına seslendikleri gibi seslensinler. Şefkatle, edeple, saygıyla, onlara oğlum, çocuğum, evlâdım, desinler. Yetimlere eziyet ve işkence etmesinler!¹³³

Yetim Malı

"Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler, muhakkak ki,"

1- Zâlimler olduğunuz halde,

2- Veya zulümle,

3- Kötü velilerin yemesi,

4- Kadı ve hakimlerin kötü kararı ile,

5- Ve benzeri yetimlere haksızlık ederek onların mallarını yiyenler, demektir.

Çünkü yetimlerin malları;

1 - Hacet anında maruf ile yenildiğinde,

2- Veya çalışan kişiye amelinin karşılığında kâdî (hakimin) takdir ettiği ücret,

3- Vasinin örfe göre yediği

4- Şeriata muvafık olarak yenilenlerin üzerinde azap görmek, yoktur.

"Karınlarında sırf yerler."

Karınlarını doldururlar.

Karnını doldurduğu ve israf ettiği zaman; "Karnının içini doldurdu" denilir. Kendisiyle beraber, "içinde" gelmesi

Hanımı çok ısrar etti. Ağladı. "Oğlumuz varken sen başkalarını yerine "Şeyh" tayin ediyorsun. Bizden sonra çocuklarımızın kıymeti kalmaz, gibisinden çok söylendi. O büyük zat hanımını, susturmak için, oğlu ile talebesi Ahmed Rufâi'yi yanına çağırdı.

"Gidin bana biraz çiçek toplayın getirin." Dedi. Gittiler. Oğlu demet demet çiçekler getirdi. Her biri değişik renkteydi. İnsanın içini açıyordu. Hoş kokular saçıyordu.

Ahmed Rufâi ise eli boş döndü. Boynunu büktü. Mahçûp bir edâ ile hocasının yanına geldi. Hocası:

"Neden çiçek toplamadım?" diye sordu. Üzüntülü üzüntülü cevap verdi.

"Efendim! Elimi uzattığım her çiçek Allâhü Teâlâ'yı teşbih ediyordu. Koparmaya kıyamadım." Hanımı bu hâli görünce şeyhliğin babadan oğula miras yolu ile geçen bir makam, mevki, saltanat ve mal olmadığını anladı. Sesini çıkarmadı. İsrarından vazgeçti.

Ölümünden sonra tasarrufu devam ettiği kabul edilen dört büyük evliyadan biri olan Şeyh Ma'ruf-u Kerhî hazretleri, İranlı Hıristiyan bir anne ve babanın çocuğu iken hıristiyanlığı Öğrenmesi için bir rahibe gönderildi. Rahibin;

- "Allah, baba, oğul ve ruhu'l-kudus olmak üzere üçtür" demesi üzerine hıristiyanlığı akıl ve mantık dışı bularak, Ehl-i beyt'ten İmam Ali Rızâ Hazretlerinin huzurunda şehâdet kelimesi getirip Müslüman oldu. Çocuklarından birisi gibi İmam Ali Rıza'nın evinde büyüdü. İlim tahsil etti. Zamanla devrin büyük âlimi ve vefatından sonra tasarrufu devam eden dört vefî'den biri oldu. Müslümanlar büyük bir ihlas, takva ve sıdk-u samimiyetle çalışıp, mürşid-i kâmillerin feyzinden istidadına göre faydalanmalı ve istidadının gelişmesi için dua etmelidir.

¹³¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/518-519.

¹³² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/519-520.

¹³³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/520-521.

ise iktisât ettiği zamandır. (Karınlarına ne dolduruyorlar?)

"Ateş,"

Kendisini ateşe çeken şey, demektir. Kişiyi ateşe atan şeyleri yemektir. Sanki hakikatte ateş yemektirler.

"Ve yaslanırlar." Yeniden dirilme (kıyamet) günü, girecekler. Bir çılgın (ateşe)" Vasfedip tarif edilemeyecek, alevlenmiş büyük bir ateş...¹³⁴

Yetim Malı Yiyenler

Rivayet olundu:

"Yetim malını yiyenler, kıyamet günü dirilirler, kabrinden duman çıkar, ağzından, burnundan, iki kulaklarından ve gözlerinden dumanlar çıkar. Bütün insanlar, onların dünyada iken yetim malı yiyen kişiler olduğunu bilir."¹³⁵

Yetimler Kardeşlerimizdir

Rivayet olundu: Bu,

"Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler, muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler ve yarın bir çılgın ateşe yaslanırlar" âyet-i kerimesi nazil olduğunda, insanlara çok ağır geldi.

İnsanlar, külliyen yetimlere karışmaktan çekindiler. Tamamen yetimlerden uzaklaştılar.

Bu iş ve durum yetimlere zor geldi. Bunun üzerine;

"Bir de sana yetimlerden soruyorlar. De ki: "Onlar hakkında bir ıslâh, (karışmamaktan) daha hayırlıdır, kendilerine de karışarsanız ihvanınızdırlar. Allah muslihi müfsitten ayırır. Eğer Allah dileseydi, sizi mutlak sarpa sardırırdı. Şüphesiz ki, Allah azizdir, hakîmdir."¹³⁶ Ayet-i kerimesi nazil oldu.

Hadis-i şerifte buyuruldu.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

Miraca götürüldüğüm gece bir kavim gördüm. Deve dudağı gibi dudakları vardı.

Dudaklarının biri burun deliklerinin üzerindeydi. Diğeri de karınının üzerinde sarkıyordu. Cehennem hazeneleri (vazifelileri) onlara cehennem közü ve cehennem (tutuşmuş olan) kaya taşlarını yediriyorlardı. Ben;

"Ey Cebrail bunlar kimlerdir?" diye sordum. Cebrail Aleyhisselâm;

"Bunlar;

"Yetimlerin zulmen mallarını yiyenler, muhakkak karınlarında sırf bir ateş yerler ve yarın bir çılgın ateşe yaslanırlar." Âyet-i kerimesinde beyân edilen (zulmen yetim malını yiyen) kişilerdir."¹³⁷ Buyurdu.¹³⁸

Ne güzel buyurmuşlar:

Kim ki fırtına gibi devamlı zulüm ederse, Kim ki yetimlere karşı kasırğa gibi olursa, Onun hayat çırası, mazlumlarla ölür. Korkmuyor, Allâhü Teâlâ'dan.. Eğer ne kadar uzak dolaşsa o kadar sert olur. O zulmettikçe o derece cehennemde yanar...¹³⁹

Yetimlere Doğru Söz

Allâhü Teâlâ Hazretleri, yetimlere eziyet etmemeyi emretti. Ve

"Ve doğru ve sağlam söz söyleyin!" Buyurarak, yetimlere doğru söz söylemeyi emretti.

Hal böyle iken, yetimlere ve onların gayri mü'minlere:

1- Zulmedenlerin,

2- Mallarını gasbederek yiyenlerin,

3- Mallarını zulmen ellerinden alanların halleri ince olur?¹⁴⁰

Mü'minlere Eziyet

Rivayet olundu:

Cehennem'de bazı yerler vardır. Deniz sahili gibi yerler. Orada, deve boynu gibi yılanlar ve katır gibi akrepler ve Fil gibileri var.

Cehennem ehli. azabın kendilerinden hafifletilmesini istediklerinde ve yardım dilediklerinde, onlara: -"Sahile çıkın!" denilir.

Yılanlar, onlara saldırır. Onların ağızlarını ve yüzlerini ısırırlar. Allâhü Teâlâ dilediği kadar onlara azap ederler.

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/521-522.

¹³⁵ İbni Kesir Tefsiri: c.I. s.719. değişik lafızlarla,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/522.

¹³⁶ Bakara: 2/220,

¹³⁷ en-Nisâ:4/10,

¹³⁸ Kurtubi Tefsiri: c. 3, s. 48, çok az değişik-binifâde ile...

¹³⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/522-524.

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/524.

Yılan ve akrepler onları ısırıp emerler.

Onlar da yardım dileyerek ateşe koşarlar. Bunun üzerine Allâhü Teâlâ Hazretleri onlara uyuz azabını musallat eder. Kaşınmaya başlarlar. Onların her biri kemikleri çıkıncaya kadar derisini kaşır. (2/İ70)

Onlara:

- "Ey Fülân bu sana eziyet veriyor mu?" O kişi:

- "Evet!" der.

- "Bu senin mü'minlere olan eziyetinin karşılığıdır!" denilir.¹⁴¹

Mazlumun Bedduasından Kaçın

Kişiyi vacip olan, mahlukatı eziyet etmekten ve onlara elem ve acı vermekten kaçınmaktır.

Çünkü mazlumların zâlimler ve kendilerine eziyet edenler hakkında ki bedduaları elbette makbuldür.¹⁴²

Kılıç vuran adam, harab etti.

Nice kadın ve çocuğun kalbi ürktü.

Korktular!

Riyaset kötüdür! Hatalı kişilerin elinde...

Çünkü Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir.

Eziyet verenin mükâfatın malın yapma.

Hemen af dile bunu sağlamaştır.

Kuluçkadaki yumurtanın önce birincisi kırılır.

Her ne kadar koyunlar adamları kesip yüzmekte iseler de;

Adamlar, koyunları kesip yüzmektedirler!¹⁴³

Cennete Girmenin Altı Şartı

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: - "Siz bana altı şey hakkında söz verin; ben size cenneti söz vereyim:

(O altı şey:)

1- Konuştuğunuz zaman yalan konuşmayın,

2- Vaad ettiğiniz zaman, sözünüzden caymayın,

3- Size bir şey emânet edildiği zaman ona ihanet etmeyin,

4- Gözlerinizi harama bakmaktan sakının,

4- İffet ve namuslarınızı muhafaza edin {zina etmeyin},

6- Ellerinizi haramdan (ve zulümden) çekiniz.

(Bu altı şartı yerine getirdiğiniz takdirde) girin cennete....¹⁴⁴

¹⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/524-525.

¹⁴² Mazlumun bedduası hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

ibni Abbas (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Muâz bin Cebel (r.a.)'ı Yemen'e gönderirken ona şöyle dedi:

- "Mazlumun (bed) duasından korun! Çünkü mazlumun duası ile Allâhü Teâlâ hazretlerinin arasında bir hicâb ve perde yoktur." Sahih-i Buhârî: 2268,

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Üç dua müstecâbtır ve onların makbul olduklarında hiç şüphe yoktur:

1- Mazlûmun duası,

2- Müsâfirin duası,

3- Babanın'evlâdına duası. Tirmizî: 1828, Yine buyuruldu:

- "Üç kişinin duaları reddolunmaz. Mutlaka kabul edilir:

1- Adil imam (adaletli devlet başkanı),

2- Oruçlunun iftar vaktinde ettiği dua,

3- Mazlumun duası... Mazlumun duası, bulutların üzerine kaldırılır. Kendisine göklerin kapısı açılır. Mekandan ve noksan sıfatlardan münezze olan Allah azze ve celle hazretleri şöyle buyurur:

- "Elbette sana yardım edeceğim! Velevki bir zaman sonra olsa bile....!" Tirmizî: 1449,

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Ey Adem oğlu!

Sen görülüyormuşun {ve gözetiliyormuşun} gibi amel et!

Nefsini ölümlerden say!

Mazlumun (bed) duasından kaçın ve kendini koru! Müsned-i Ahmed: 8166.

¹⁴³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/525-526.

¹⁴⁴ Müsned-i Ahmed: 21695, Değişik lafızlarla... Bu mealde şöyle bir hadis-i şerif de var:

"Siz bana altı şey hakkında kefalet verin: ben de sizin cennete gireceğinize kefil olayım: Ebû Hüreyre (r.a.) sordu:

- "Onlar nelerdir? Ya Resûlellah!" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

1- Namaz,

2- Zekat,

3- Emânet,

4- Fere (namus),

5- Mide (haram lokma),

6- Dildir. Uhudu'l-Muhammediyye, İmam Şa'rânî (k.s.) hazretleri,

Bir Kuruş Haramı Terk Etmek

Ibn-i Mübarek (r.h.) Hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

"Haramdan bir fülüsü (bir kuruşu) terk etmek {ve sahibine vermek} onun yerine yüzbin altın sadaka vermekten daha faziletlidir." ¹⁴⁵

Hikâye (Takva)

İbni Mübarek (r.h.) Hazretlerinden rivayet olundu.

Şam'da hadis-i şerif yazıyordu. Kalemi kırıldı. Bir kalem ö-dünç aldı. Yazma işini bitirdiğinde, kalemi sahibine vermeyi unuttu. Kalemligine koydu. Merv şehrine döndüğünde, kalemi gördü. Tanıdı. Hemen hazırlandı. Şama gitmek üzere yola çıktı. Şama gitti. Kalemi sahibine iade etti!

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

"Eğer sizler, yay gibi oluncaya kadar namaz kılsanız,
Ve yay kirişi gibi (ince) oluncaya kadar oruç tutsanız bile.
vera¹⁴⁶ olmadan bunlar size bir menfaat sağlamaz." ¹⁴⁷

Zühd Üç Kısımdır

İbrahim Edhem (k.s.) Hazretleri buyurdular: -"Zühd üç kısımdır.

- 1- Farz olan zühd,
- 2- Fazilet olan zühd,
- 3- Selâmet zühdü.

Farz olan zühd, haramlar hakkında zâhid olmaktır. Fazilet olan zühd, helaller hakkında zâhid olmaktır. Selâmet olan zühd, şüpheli şeyler hakkında zâhid olmaktır. ¹⁴⁸

Hikâye (Ödünç)

Hassan bin Ebi Sinan (r.h.)¹⁴⁹ Hazretleri, tam altmış (60) sene, yatarak uyumadı, yağlı bir şey yemedi ve soğuk su içmedi. Ölümünden sonra onu rüyada gördüler. Kendisine sordular:

"Allahü Teâlâ Hazretleri sana nasıl muamele etti?" Buyurdu:

"Allahü Teâlâ Hazretleri bana hayır muamele etti. Ancak ben cennete girmekten mahbûsum! Ödünç alıp, sahibine geri iade edemediğim bir iğneden dolayı alikonuldum cennete giremedim!" ¹⁵⁰

Hikâye (Kul Hakkı)

İsa Aieyhisselâm bir mezarlığa uğradı. Onlardan bir adama seslendi. Allâhü Teâlâ Hazretleri onu diriltti. İsa Aieyhisselâm sordu:

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/526-527.

¹⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/527-528.

¹⁴⁶ Vera': Haramlardan ve helâl ve haram olduğu bilinmeyen şüpheli şeylerden sakınmak. Hiçbir şey verâ gibi olamaz. Dîninizin direği verâdır. Kıyamet günü Allahü teâlânın huzurunda kıymetli olanlar verâ ve zühd sâhibleri (dünyâya düşkün olmayan la r) d ir. Verâ sahibi olmanın bazı şartları:

- 1- Gıybet etmemek,
- 2- Mü'mine sù-i zân etmemek, kötü bilmemek,
- 3- Kimse ile alay etmemek,
- 4- Yabancı kadınlara, kızlara bakmamak,
- 5- Doğru söylemek,
- 6- Kendini beğenmemek,
- 7- Allahü Teâlânın, kendisine yaptığı ihsanları nimetleri düşünmek,
- 8- Malını helâl yere hare edip, haramlara vermemek,
- 9- Nefsi ve keyfi için, mevki-makam istemeyip, bunları insanlara hizmet yeri bilmek.
- 10- Beş vakit namazı vaktinde kılmayı birinci vazife bilmek,
- 11- Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiği îmân ve işleri iyi öğrenip, kendini bunlara uydurmak
- 12- Zerre kadar verâ sahibi olmak, bin nafîle oruç ve namazdan daha hayırlıdır.

¹⁴⁷ Kenzu'l-Ummalda şöyle bir hadisi şerif geçmektedir:

"Yay gibi oluncaya kadar namaz kılsanız, kiriş gibi oluncaya kadar oruç tutsanız, sonra iki (kalabalık ve zalimler) size (hak üzere olan) bir (mazlum ki-şi)den daha sevimli olursa, istikâmete ulaşamazsınız." Kenzü-Ummâl: 5478,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/528.

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/529.

¹⁴⁹ Hassan bin Ebi Sinan (r.h.) hazretleri tabiinin büyüklerinden âbid bir zat idi. Basrahlıdır. Şu hadisi- şerifi rivayet etmişlerdir:

"Câhillerin arasında olan ilim talebesi, ölümlerin arasında olan diri gibidir." El-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe: 2091

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/529-530.

- "Sen kimsin?" Adam:

- "Ben hamal idim. insanların yüklerini taşırdım. Bir gün bir adamın odunlarını taşıırken, ufak bir kıymık koparıp onunla dişlerimi temizledim ve attım. Öldüğüm zamandan beri bu benden istenmektedir..." dedi.

Ne güzel buyurmuşlar:

Eğer Allah'ın kahrından korkuyorsan. Dünyada haram yolunda yürüme! ¹⁵¹

MİRÂSIN TAKSİMİ

Yüce Meali:

Allah size mîras taksimini şöyle ferman buyuruyor: Evladınızda; erkeğe, iki dişi payı kadar. Eğer hepsi dişi olmak üzere ikiden ziyade iseler, bunlara terekenin üçte ikisi. Ve eğer bir tek kız ise, o zaman ona yarısı. Ebeveyni için: Her birine ölenin terekesinden altıda bir; şayet çocuğu varsa... Amma çocuğu yok da anası-babası vâris bulunuyorsa, anasına üçte bir. Eğer ölenin kardeşleri de varsa, o vakit anasına altıda bir. Hep ettiği vasiyetten veya borcundan sonra... Babalarınız ve oğullarınız, bilmezsiniz ki, onların hangisi menfaatçe size daha yakındır. Bütün bunlar Allah'tan birer farîza... Her halde Allah, alîm hakimdir.11

Size ise, zevcelerinizin terekesinin yansı; bir çocukları yoksa. Ve eğer bir çocukları varsa, o zaman size dörtte bir; ettikleri vasiyetten veya borçtan sonra. Onlara da sizin terekenizden dörtte bir, eğer bir çocuğunuz yoksa. Ve eğer bir çocuğunuz varsa, o zaman onlara sekizde bir; ettiğiniz vasiyetten veya borçtan sonra... Ve eğer bir erkek veya kadının (çocuğu ve babası yok da) kelâle cihetinden (yan koldan) mirasına konuluyor ve (ana) bir biraderi veya bir hemşiresi bulunuyorsa; her birine altıda bir. Ve eğer bundan ziyade iseler, o zaman üçte birinde ortaklar; ızzar kasdi olmaksızın edilen vasiyetten veya borçtan sonra ki, bütün bunlar Allah'tan ferman... Allah ise, hem alimdir, hem halîm İşte bütün bu ahkâm, Allah'ın kestiği huduttur. Ve her kim, Allah ve Resûlü'ne itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akar cennetlere koyar; içlerinde ebedî kalmak üzere onları... Bu ise, o fevzi azimdir.13 Her kim de, Allah'a ve Resûlü'ne âsi olup hududunu aşarsa, onu da bir ateşe sokar; içinde ebedî kalmak üzere o... Hem ona tezlîl edici bir azab var.14 ¹⁵²

Tevsîr-i Şerifi

"Allah size ferman buyuruyor:"

Allah, size emrediyor ve size ahid veriyor. (Ne hakkında?)

Sizden her birinin evlâdınızda, yani miraslarının durumu hakkında vasiyet ediyor.

Bu tafsîliyye cümlesidir. (Allah neyi vasiyet ediyor?)

"Erkeğe, iki dişi payı kadar." ¹⁵³ Manâ onlardan, demektir. Bilindiği için, "onlardan" lafzı hafzedildi.

¹⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/530.

¹⁵² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/531-533.

¹⁵³ Neden erkek çocuk kız çocuğunun iki katını almaktadır? Dişi, erkekten daha zayıf ve daha yufka yürekli daha muhtaç bir yaratılıştadır olduğuna göre mirastan hissesi erkekten daha fazla olması, hiç olmazsa eşit gözetilmesi gerekmez mi? Bundan dolayı erkeğin payının iki kat olmasında hikmet nedir? Zamanımızdaki insanların kafalarını meşgul eden bu soruyu müfessirler ve faki-hler söz konusu ederek hikmetini şöyle açıklamışlardır:

1- Sürenin başından beri de anlaşıldığı üzere genel olarak erkek ile dişinin aile hayatına girmeleri istenmektedir. Miras da buna göre düzenlenmiştir. Halbuki aile hayatında harcama sorumluluğu erkeğe yüklenmiştir. Erkek bir kendisi, bir de eşi olmak üzere en az iki kişiyi besleyecektir. Bundan dolayı erkeğin masrafı çok, kadının ki ondan az olacaktır, masrafın ise gelir ile orantılı olması gerekir. Masraf, erkeğe yüklenirken gelir dağıtımında kadına fazla veya eşit verilmesi hem iktisat kanununa, hem de adalet ve hakka aykırı bir zulüm olur. Ve aşlında o zaman, hukuki eşitlik esası bozulmuş olur. Bundan dolayı mirastaki bu fazlalık, kadınların faydası ve ihtiyaçlarına eşit olarak nafakalardaki yükümlülük farkının denkleştiricisi olmak üzere böyle bir hukuki ve iktisadi dengeyi temin ederek adalet ve eşitlik kanunlarının ince bir tatbikatını kapsamaktadır. Ganîmet, herkesin yaptığı hizmete uygun verilir.

"Erkeğe, iki dişi payı kadar " kaidesi kadınlara infak edin" (Talak sûresi 6) emri ile bir hukuki denklîktir ki, bunu bozmak "haddini tecavüz eden, zıddına dönüşür" kuralı gereğince devamlı kadınların zararına sonuçlanarak mirastan tamamen mahrum edilmesine veya aile hayatında masrafa katılmak ile beraber mallarında dilediği gibi tasarruf (harcama) hakkının kısıtlanmasına ve elinden alınmasına sebep olmuştur.

2- Kadın, erkekte bulunmayan veya noksan olan bazı özelliklere sahip olduğu gibi, erkek de kadında bulunmayan veya noksan olan bazı özelliklere sahiptir. Bunun içindir ki dişi, erkeğin aynı veya benzeri değil, karşıtı, dengi ve eşidir. Öyle bir eş ki, yaratılış ve doğuştan olan vazifelerini yapmasında erkekten sonra gelir. Erkeğin verdiği sermaye (anapara) üzerinde çalışır, onu çoğaltır. İşte erkek ile dişi arasındaki doğuştan var olan bu farkın sonuçlarından biri de aralarındaki mâlî değer ve iktisadî güç farkı olmuştur. Özel şekilde kişiyi kişiye değil, genel bir şekilde dişi dişi, erkek erkek fıtrâtı üzere düşünülerek dişi türü erkek türü ile mukayese edildikleri zaman, dişinin kazanç ve mallan idare etme hususundaki kuvvetinin, başka bir ifade ile mâlî yönden kuvvetinin, erkekten noksan olduğu kesin bir gerçek olarak görülür. Bu fark. İslâm hukukunda en azından üçte iki veya ikide bir olmak üzere tesbit edilmiştir. Denebilir ki. genel bir şekilde bir kadının gündelliği elli kuruş varsayılırsa erkeğin gündelliği en az yetmiş beş veya yüz kuruş olarak belirlenmesi gerekir. Bir erkeğin diyetinin (kan bedelinin) iki kadın diyetine eşit tutulması da bu hikmete dayanır. Çünkü can ödenmez, yok olan mâlî değer ödenebilir. Ve ne zaman mâlî bir itibar ve hak söz konusu olursa bu esas düşünülmemelidir. Bundan ise burada şu iki sonuç ortaya çıkar:

Birincisi genel iktisat kanun ve kaideleri açısından hayatın devam etmesinin dayanağı olan malların, iktisadî gücü fazla olan erkeklerin eliyle idare edilmesi, hem kadın ve hem erkek olmak üzere genel menfaat ve hakların gereğidir/ Şu kadar var ki kadını tamamen iktisadî güçten mahrum sayarak hakkı olan mâlî itibardan tamamen düşürmek de ummun yararına aykırıdır. Çünkü yarım kuvvetin inkar edilmesi ve itibardan düşürülmesi hukuk ve iktisat açısından bir zarardır. Ve özellikle kadınlar için zarardır. Yarımın bir tama eklenmesi ile birbiriyle birleşen ve yardımlaşan bir şeyin imal edilmesi ise her iki taraf için faydanın ta kendisidir. Bundan dolayı esas sermayeyi meydana getiren mirasta erkek ve dişiden her birine iktisadî kuvvetlerine uygun mal taksim etmek, Allah'ın hakkı olan ummun (kamu) menfaatleri ve

Mirasta erkek iki kıza denktir.. Evlâdının içinde erkek ve dişi sınıfları toplanırsa, erkeğin payı kızın payının iki katıdır.¹⁵⁴

Kız Olursa

"Eğer (dişi) iseler,"

Evlâdının hepsi dişi (kız) olurlarsa.

Burada (gidiye) müennes gelmesi haber itibariyledir. O da şu kavli şeriftir.

"Dişi (kadın),"

Bütün evlâtlar, sadece kızlar olup içlerinde erkek evlât bulunmazsa. Ve;

İkiden ziyade (sayılan ikinin üstündeyseniz)"

İkinci haberdir. (O zaman bu kızlar için mirastan ne kadar pay vardır?)

"Bunlara terekenin üçte ikisi (var)."

Makamın karinesinin delaletiyle müteveffâ'nın terk ettiği malın üçte ikisi demektir. iki kızın hükmü de kendilerinden fazla olanların hükmü gibidir.¹⁵⁵

Kız tek ise

"Eğer o (dişi) ise," (Ne ise) Bir,

"Bir"

Tek bir kadın, beraberinde erkek ve kız kardeşi olmayan... (Erkek ve kız hiç kardeşleri olmayan bir kadının mirastaki payı nedir?)

"Ona yarısı."

Murisin terk ettiğinden malın yarısı onundur. (Diğer yarısı da diğer mirasçılardır.)¹⁵⁶

Anne ve Babanın Mirası

"Ebeveyni için,"

Ölünün anne ve babaları için vardır, (ne pay var?)

"Her birine ölenin terekesinden altıda bir;"

Olmuş olan altıda bir, (neden olan?)

"Ölenin terekesinden," İvtuteveffâ'nın terekesinden. (Murisin ebeveynlerine altı bir pay hangi halde vardır?)

"Eğer onun için olursa" (Ne olursa?)

"Evlâd"

haklarının gereklerindedir...

İkincisi de mâlî sorumluluğun kadınlardan daha fazla erkeğe yöneltilmesi ve ailenin sosyal hayatında harcama vazifelerinin özellikle erkeklerle yüklenmesi gereğidir ki. hem bir insafılık, hem de kadınların menfaatleri ve hakları ile beraber kamu menfaatinin gereğindedir. Çünkü yükümlülüğün güç ve kuvvet ile orantılı olması gerekir. Kadın ise erkekten fazla muhtaç olmakla beraber mâlî ehliyeti aynı seviyede ortaklık etmeye dayanamaz. Bunun için kadının malı kendine kalmalı, erkek Allah'ın kendisine bağışladığı kuvvet üstünlüğünden harcama vazifesini almalıdır. Çünkü vergi, ganimet ile orantılıdır.

3- Rivayet ediliyor ki Cafer-i Sadık hazretlerinden bu konu sorulduğu zaman. "Havva yasaklanmış ağaçtan bir avuç buğday aldı yedi, bir avuç daha aldı sakladı, sonra bir avuç daha aldı Adem'e verdi. O kendi payını erkeğin iki katı yapmaya kalkıştığı için' Allah Teâlâ bunu değiştirdi, kadının payını erkeğin yarısı kadar yaptı." diye bir cevap vermiştir ki, anlayabilenler için işaret ve örnek şeklinde pek derin gerçekleri içermektedir. Hak Dini Kur'an Dili, c. 2. s. 1301-1302, Elmalı Tefsiri. Tefsiri Kebir: c. 9,208. (c.3, s.511),

227 Kızın mirasta üç hâli vardır:

1- Ölenin oğlu olmayıp, diğer mirasçılarla birlikte bir kızı bulunursa kız terekenin yansını alır.

2- Bu durumda kızların sayısı iki veya daha çok olursa, kızlar terekenin üçte ikisini aralarında eşit olarak paylaşırlar.

3- Ölenin oğlu varsa, kızlar erkek kardeşleriyle birlikte ikili-birli asabe olurlar. Yani. diğer mirasçılar, hisselerini aldıktan sonra, kalanı erkek kardeşler iki. kızlar bir hisse almak suretiyle paylaşırlar.

Oğlun Kızının altı hâli var

Oğlun Kızı (İbniyye. bintü'libn), ölenin oğlunun veya oğlunun oğlunun... kızının da mirasta belirli bir payı vardır. Buna ibniyye denilir, ibniyye araya kadın girmeyen yakın veya uzak kız torunlar, demektir.

Ölenin oğlunun kızının kızı veya ölenin oğlunun kızının oğlunun kızı gibi araya kadın girerse, kız torun zevi'l-erham'dan olur.

Mirasta belirli payı olan erkek tarafından olan kız torunlardır. İbniyye'nin altı hâli vardır:

1 - Ölenin kızı bulunmayıp, diğer varislerle birlikte bir tane oğlunun kızı bulursa, yarı (nisf 1/2) alır.

2- Ölenin kızı bulunmayıp da. diğer varislerle birlikte iki veya çok oğlunun kızları bulunursa terekenin üçte ikisini (2/3) aralarında paylaşırlar.

3- Ölenin bir kızıyla beraber, bir veya daha çok oğlunun kızı (ibniyye) bulunursa, bunlar altıda bir (1/6) alırlar. Fakat aynı derecede (hizasında) veya daha aşağı derecede oğlun oğlu varsa bununla ikili birli asabe olurlar.

4- Ölenin oğlunun kızı, ölenin iki veya çok kızları ile birlikte bulunursa, sakıt olur.

5-Ancak derecede kendisine müsavi (hizasında) veya daha aşağıda; ölenin oğlunun oğlu veya oğlunun oğlunun...oğlu bulunursa ikili-birli asabe olurlar.

6- Oğlunun kızları, ölenin oğlu ile ve derecede ölene yakın erkek evlâd ile sakıt olurlar...

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/533-535.

¹⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/536.

¹⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/536-537.

Evlâd, ister erkek çocuk ve isterse kız evâd olsun! Evlâdın sayısı bir veya daha çok olsun fark etmez... Ancak şu kadar var ki, murisin kız evladları olursa, murisin babası, kızların kendilerine farzedilen payları almalarından (anne ve eş gibi diğer mirasçıların paylarını almalarından) sonra, geride kalan mal murisin babasındır. Çünkü murisin babası, usûbet¹⁵⁷ ashâbındandır.¹⁵⁸

Çocuğu Yoksa

"Amma eğer onun çocuğu yoksa," Ve oğlunun evlâdı da yoksa,
"Onun vârisleri anası-babasıdır." Bu durumda:
"Onun anasına üçte bir (pay vardır.)"

Terekenin üçte biri annenin, diğerleri de hepsi babanıdır. (2/171)

Bu durum (annenin üçte bir, babanın da terekenin hepsini alması), kendileriyle (anne ve babayla) beraber eşlerden biri olmadığı zamandır.¹⁵⁹

Eşlerden Biri Bulunursa

Eğer anne ve babalar ile birlikte eşlerden biri bulunursa, eşler, kendilerine farz olan paylarını aldıktan sonra geride kalan terekenin üçte birini anne alır.

Sülûs-i küll (tamamının üçte birini) almaz.¹⁶⁰ Ibn-i Abbâs (r.a.) Hazretleri bunu söylediği gibi...

Eğer anne, baba ile birlikte olduğunda, sülûs-i küll (tamamının üçte birini alacak olsa) bu durum annenin baba üzerine üstün kılınmasını ve tercihine götürür. Halbuki mirasta baba, anneden daha kuvvetlidir. Çünkü eşlerden ikisi olmadığı zaman, anne ve baba mirasta yalnız oldukları zaman, baba, anneden bir kat fazla almaktadır. Baba hem kendisine farz olan payın ve hem de asabe sahibidir. Bu şer-i şerife muhaliftir.¹⁶¹

Kardeşler ve Anne

"Eğer ölenin kardeşleri de varsa,"

Birkaç kardeşi olursa. Üç olmasına itibâr edilmeksizin... Bu kardeşler;

1- İster anne-baba bir olsunlar,

¹⁵⁷ "Usûbet" Lügatte, bir kimsenin erkek tarafından hısım ve akrabaları demektir. Bu kelimeye daha çok "Asabe" denilir. Müteaddî olarak "Tasîb"da denilir. Feraiz ilminde "Asabe" mirasta belirli bir hissesi olmayıp, "ashâb-ı ferâiz" denilen belirli hisse sahipleri paylarını aldıktan sonra mirastan geri kalan (miktarı) alırlar... Yalnız buldukları halde ise mirasın hepsini alan (miktarı) alırlar... Yalnız buldukları halde ise mirasın hepsini alan mirasçılara denilir. Asabe ehli iki kısımdır:

1- Asabe-i Nesebiyye,

2- Asabe-i Sebebiyye.

Asabe-i Nesebiyye (Nesebî Asabe) Ölene neseben yakınlığı olanlardır. Baba, dede... oğul. oğlun oğlu... gibi. Asabe-i Nesebiyye üç kısımdır:

i-Asabe bi Nefsihi (kendi başına asabe)

2- Asabe bi gayrihi (başkası sebebiyle asabe)

3- Asabe maa gayrihi (başkası ile berabere asabe)

Asabe bi nefsihi (Kendi başına Asabe) Ölene nisbetine araya erkek girmeyen, baba ve oğul, babanın babası ve oğlun oğlu gibi yakın akrabalar. Bunlar.

1- Ölenin cüz'ü, (evladı...)

2- Ölenin aslı (babası...)

3- Babasının cüz'ü, (babasının çocukları kendisinin kardeşleri...)

4- Dedesinin cüz'ü (ana-baba bir amcaları veya baba bir amcaları ve çocukları...)

Asabe bi gayr (başkası sebebiyle asabe) Erkek kardeşleriyle birlikte olunca asabe; erkek kardeşler olmayınca, belirli pay sahibi olan kadınlardır. Bunlar:

1- Kız: Oğulla beraber,

2- Oğlun kızı: Kendi derecesinde olan oğlun oğluyula beraber,

3- Ana-baba bir kız kardeş: ana baba bir erkek kardeşle beraber,

4- Baba bir kız kardeş: Baba bir oğlan kardeşle beraber.

Asabe maal-gayri (başkası ile beraber asabe), diğer bir kadınla bulduklarında asabe olan kadınlardır. Bunlar:

1- Ana-Baba bir kız kardeş: Kızla veya oğlun ve oğlun oğlunun... kızı ile beraber,

2- Baba bir kız kardeş: Kızla veya oğlunun ve oğlun oğlunun... kızı ile beraber asabe olurlar.

Asabe-i Sebebiyye (sebeble asabe) Velâ sebebiyle olan asabe'dir. Bunlar: Meviel'atata ve onun asabeleridir. Hukuk-i İslâmiyye ve İstılahı Fıkhiyye Kamusu, c. 5, s. 208, Ömer Nahsî Bilmen...

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/537.

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/538-539.

¹⁶⁰ Annenin mirasta birkaç hâli vardır.

1- Anne, ölenin oğlu veya kızı veya oğlunun veya oğlunun oğlunun... oğlu veya kızı ile ve hangi cihetten olursa olsun, ölenin birden çok kardeşiyile beraber olursa altı bir hisse alır.

2- Yukarıda sayılanlar bulunmazsa, anne terekenin üçte birini alır.

3- Anne, koca ve baba veya kan ve baba ile bulunursa kan veya koca hisselerim aldıktan sonra, kalanın üçte birini (sülûs-i mâ yebkâ'yı) alır. Baba ise asabe olarak kalanı alır.

4- Bu son durumda babanın yerinde dede bulunursa, anne terekenin tamamının üçte birini (Sülû-i küll) alır.

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/539.

- 2- Baba tarafından kardeş olsun,
- 3- Anne tarafından kardeş olsunlar,
- 4- İster erkek kardeşler olsunlar,
- 5- Kız kardeşler olsunlar,
- 6- Erkek ve kız karışık olsunlar,
- 7- Sayıları ne olursa, olsun;
- 8- Bu kardeşlerin ister mirasta payları olsun;
- 9- Veya isterse baba sebebiyle¹⁶² mirastan mahcûb¹⁶³ olsunlar. Bütün haller müsavidir. (Ölünün kardeşleri olduğu zaman, annesinin payı nedir?)
"O vakit anasına altıda bir..."

Hacbedilen altıda bir babanıdır; varlığında. Baba olmadığı zaman da, kardeşlerindir... Cumhur bu fetva üzeredirler.¹⁶⁴

Vasiyetleri Önce

(Verasetin intikâli ve terekenin paylaşılması neden sonradır.

"Vasiyetten sonradır."

Kendisinden önce geçen miras taksimlerinin hepsine taalluk etmektedir.

Vârislere bu payların verilmesi, ölenin vasiyetlerinden sonradır.¹⁶⁵ (Öyle vasiyet ki?)

"Onu vasiyyet ediyor."

Ölenin vasiyetlerinden sonra.

Burada vâsin faydası, vasiyyet etmeye teşvik ve onun mendûb olduğunu ifâde etmektedir.¹⁶⁶

Ölünün Borçları

(Verasetin intikâli daha neden sonradır?) "Veya borcundan (sonradır.) "vasiyyet" kelimesinin üzerine atıftır. Ancak borç, vasiyyetin mukayyet olduğu vasıflarla bağlı ve mukayyet değildir. Tam tersine borç, mutlakır. Sıhhat ve sağık durumunda iken, beyine (delillerle) veya ikrar ile sabit olan bütün borçları içine almaktadır.¹⁶⁷

Atıf Harfleri

Ancak burada, ("Veya borcundan sonradır.") buyururken, ibâhe manâsını ifâde eden, (veya atıf harfi) zikredildi, (ve at/f) harfi zikredümedi. Burada.(veya atıf harfi) zikredildi. (ve atıf) harfi manasındadır. (Aksi takdir'de vasiyyetten veya borçtan birini yapsanız yeterlidir gibi bir manâ çıkardı.)

Bu ikisinin (vasiyyet ve borcun) vacib olmakta eşit olduklarını ve ikisinin toplanmış halde ve münferit olarak mirasın paylaşılmasından önce geldiğine delâlet etmesi içindir.¹⁶⁸

Önce Borçlar

Bu "Hep ettiği vasiyyetten veya borcundan sonradır." kavli-i şerifinde (lafzan) vasiyyet, borçtan önce zikredildi....

¹⁶² Baba var iken erkek ve kız kardeşler varis olamazlar. Hukuk-i Islâmiyye ve Istilahât-ı Fikhiyye Kamusu, c. 5. s. 236,

¹⁶³ Mahcûb: Men olunmuş ve bir şeyden alıkoymuş, demektir. Feraiz ilminin istalahında ise: "Başka bir vârisin bulunması sebebiyle, bir şahsı tamamen veya kısmen mirastan men'etmek ve ona mirastan pay vermemek," demektir. Buna hacb de denilir.

Men'eden kişiye "hâcib" men olunan kişiye de "mahcûb" denilir. Bu da iki türdür:

1- Hacb-i Noksan, varisin hissesini indirmektir. Koca, eşinin mirasının yarısını alır. Ama eğer eşinin çocukları varsa, kocanın hissesi, dörtte bire düşer.

2- Hacb-i Hirmân, tamamen mahrum etmektir. Baba var iken dede mirastan mahrumdur.

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/539-540.

¹⁶⁵ Ölenin terekesi hemen paylaşılmaz. Ölenin geride bıraktığı malda sırayla şu işlemler yapılır:

- 1- Ölenin techîz ve tekfini,
- 2- Ölenin borçları,
- 3- Ölenin vasiyeti,
- 4- Varislerin hakları...

Fakat rehin gibi terekenin aynı ile ilgili olan hakların sırası techîz ve tekfinden öncedir.

Vasiyyetten önce ölünün techîz ve tekfin işleri yapılmalıdır. Techîz ve tekfin işleri terekenin haline göre, orta halli ve örfü uygun olmalıdır.

Kadının techîz ve tekfini terekesinden değil kocasının malından yapılır. Zira kadının techîz ve tekfini kocasına aittir. Fakat İmam Muhammed (r.h.) hazretlerine göre, kadının ölmesiyle evlilik kesildiği için kadının techîz ve tekfini kendi terekesinden yapılır.

Zekât, kefaretlere ve adak, vekâletle hac ve iskat gibi Allah'a karşı olan borçlar ise, vasiyyet edilmiş olan malın üçte birinden yerine getirilir.

Vârislerin hepsi razı olurlarsa üçte birin daha çoğundanda yapılır. Eğer bu ibâdetler vasiyyet edil-memişse vucûb düşer. Ancak vârisler isterlerse vasiyyet olmadan da bu borçları ödeyebilirler. İmkânı olanlar mutlaka yapmalıdırlar.

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/540-541.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/541-542.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/542.

Hüküm yönünde ise, vasiyet, borçtan sonra gelir.¹⁶⁹ Çünkü vasiyet, mirasa benzemektedir. Vârislerin üzerine zordur. Hepsini onu mendûb görmekteyler. Borç ise nâdir olur.¹⁷⁰

Aleyhte Vasiyet

Babalarımız ve oğullarımız, bilmezsiniz ki, onların hangisi menfaatçe size daha yakındır."

Hitab, vârislerdir. Yani sizin usûl ve fûrû'unuz, demektir. (Vasiyet bakımından insanlar iki kısımdır: 1 - Âhîret sevabını umarak vasiyet edenler, 2- Vasiyette bulunmayanlar...)

0 vefat edenler, baba veya oğullarınızdan hangilerinin sizler için daha menfaatli ve faydalı olduğunu bilmezsiniz?

Âhîret sevabını umarak mallarının bazılarını vasiyet eden ve vasiyetinin yerine getirilmesi (işleme konulmasıyla), sizi mahrum edenler mi? Yoksa hiçbir şeyi vasiyet etmeyip, sizi dünya malına gark eden bütün malını size bırakanlar mı?

Hangisi daha faydalıdır?

Yani birinci kısım (mallarını Allah yolunda âhîret sevabını umarak vasiyet edenler) daha hayırlıdır. Eğer siz haiin zahirine nazar edip (üzerinde adam akıllı düşünürseniz) vasiyyet edenlerin ikincilerden (vasiyyet etmeyenlerden) daha menfaatli ve faydalı olduğunu görürsünüz!

Bu (malını vasiyet edenlerin daha faydalı ve menfaatli iş yaptıklarını şöyle düşünerek kavrayabilirsiniz:) Çünkü âhîret sevabından tahakkuk eden ecr u sevâb, sahibine kavuştuğu ve sahibi daimî olarak bundan faydalandığı içindir. Ve hem mal sahibi ile onun malı arasında dünya hayatında çok kısa bir beraberlikleri vardır. (Buna nazaran âhîret) daha yakın ve daha saadet ve huzur vericidir.

Dünya malı, maksat ve menfaati kısa bir sürede tükenmekte ve sona ermektedir. (Böyle bir şey daha faydalı görmek akıldan) çok uzak ve gayet iraktır.¹⁷¹

Miras

(Bu beyân edilen feraiz kaideleri, mirasın taksimi, payların miktarı, vasiyyet ve borçlar ile ilgili hükümler nedir?) "Bütün bunlar Allah'tan birer farıza..."

Allâhü Teâlâ Hazretleri, bu mirasları farz ederek beyan etti. "Her halde Allah, alimdir." Halkı ve onların faydasına ve maslahatlarını en iyi bilendir. "Hakimdir."

Allâhü Teâlâ Hazretlerinin her, kaza, kader, takdir ve tedbirinde hikmetler vardır.¹⁷²

İfrat ve Tefritten Uzak Durulmalıdır

Bilki bu âyet-i kerime şunları tembih etmektedir:

Muhakkak ki kul, re'yi (görüşü) ve amelinde ifrat ve tefrit tarafından kaçınılmalıdır.

Belki "urvetü'l-vüskâ"¹⁷³ (kuvvetli ve güçlü bir halkaya) sarılmalıdır. Bu da;

1- Bütün işlerde adalet,

2- Kuvvetli ile zayıfın arasını eşitleyen mizandır.

¹⁶⁹ Mirasın vasiyetten sonra olması, borcun da vasiyetten sonra zikredilmesi, gösterir ki, öncelik sırasına göre başlayan tertip;

Önce borç, sonra vasiyyet ve miras gelir.

Sıralamada mirasçı vasiyeti, vasiyet de şayet bulunursa borcu takip edecektir. Hz. Ali (r.a.): "Allah, vasiyyeti önce zikretti. Fakat Allah'ın Resulü ilk önce borcun ödenmesine hükmetti." Demiştir Çünkü kelimesinin mânâsına göre zikredilen şeyin tertibi zikri muahhardan mukaddeme doğru tabii olarak cereyan ettiği mülhaza edildiği zaman lafzan mukkadem olanın manen muahhar olduğu zahirdir. "borçtan sonra veya vasiyyet..." denilseydi o zaman vasiyetin, borçtan önce olması lazım gelirdi. Elmalı tefsiri: c. 2, s. 1307,

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/542.

¹⁷¹ insanın malında hayır kurumlarına, fakirlere, miskinlere, yetimlere, ilim talebelerine vasiyetlerde bulunması ve vakıflar kurması en akıllı yoldur. Müslüman kişi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;

"İnsan öldüğü zaman, onun işleri kesilip sona erer. Ancak üç (kişinin); sadaka-ı cariyeye, faydalanılacak bir ilim veya kendisine dua edecek iyi bir çocuk (bırakanın) işi (amel defteri) müstesna." Müslim c. 5, s. 73, hadis-i şeriflerinden uyarak amel defterinin kesilmemesi için çalışmalı, vasiyetlerde bulunmalıdır...

Bu vasiyetlerden vakıflar meydana geldi. İslâm medeniyeti hemen hemen vakıflar üzerine kurulmuştur. Bütün müslüman ülkelerinde ve özellikle Osmanlı devletinde vakıflar iç ve dış güvenliğin haricinde bütün sahalarda "Halka hizmet Hakka hizmettir." anlayışı ile insanların yücelmesine, hayatın güzelleşmesine ve insan haysiyetine yaraşır bir asgari seviyenin sağlanması, insanların dünyada mutlu ahirette mesrur olması için karşılıksız olarak hizmet vermekteydiler. Şu güzel kıssa bunu çok iyi ifade etmektedir: İstanbul Karagümrükte "Üç baş" ismi ile bilinen bir berber tarafından yaptırılıp ve kendi ismini taşıyan mescit ve medresenin açılışı merasiminde Hz.Halid (r.a)'i ziyaretten gelen Padişah ikinci Mustafa'ya da iştirak eder ve merasimden sonra banisi olan zata hitaben:

-Herkes dörtbaşı bir kuruşa traş ederken senin cimrilik yaparak üç başı bir kuruşa traş ettiğin ve cimriliğin bana kadar ulaştı, şu hale göre bu kadar parayı buraya nasıl harcadın? sualine:

-Şevketlim! Paralarımı çok sevdiğimden ahirette de benimle beraber olsunlar diye buraya harcadım demiştir.

Yunus da buyurdular: Mal sahibi mülk sahibi Hani bunu ilk sahibi Mal da yalan mülkte yalan Var birazda sen oyalan

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/542-543.

¹⁷² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/544.

¹⁷³ "sağlam tutamak (kulp), hakkında Ruhü'l-Beyân tefsiri tercümemizin c. 3, s. 74'de açıklama geçti oraya bakın.

Adalet ve eşitlik ise ancak;

- 1- Allâhü Teâlâ Hazretlerinin emirlerine riâyet etmek,
- 2- İlâhî hükümleri muhafaza etmek,
- 3- Âlim olan Allah'tan sadır olan ahkâmın gereğini yerine getirmek,
- 4- Hakîm olan Allah'ın emirlerinin ukubet ve sonuçlarıdır.

Allah'ın adaleti ise, her şeyi mertebesine koymaktır.

Sana adaletli olmayı tavsiye ederim. Takvaya en yakın olan odur¹⁷⁴ diye buyurulan vahye dayalı ilâhî adaleti tavsiye ediyorum.

Kulların arasında cevr cefâ etmekten, kullara haksızlık yapmaktan ve bütün işlerde kullara zulüm etmekten sakınmayı tavsiye ederim. Hususiyetle akrabaların arasında...¹⁷⁵

Akrabaya İyilik

Muhakkak ki yabancılara göre akrabaya iyilik yapmanın daha çok fazileti vardır.¹⁷⁶

Sıla-i rahim, Allâhü Teâlâ Hazretlerinin katında çok değerli ve yüksek bir yeri olduğu için Allâhü Teâlâ Hazretleri onu kerim ismine yakın zikretti ve buyurdu:

"Ey o bütün insan kümeleril Sakının o rabbınıza karşı gelmekten ki, sizleri bir tek nefisten yarattı; ondan eşini yarattı da ikisinden birçok erkekler ve dişiler üretti. Sakının o Allah'a karşı gelmekten ki, siz O'nun ve o rahimlerin hürmetine birbirinizden dilek dilersiniz; çünkü o Allah, üzerinizde gözcü bulunuyor."¹⁷⁷

Öyleyse, usûl (baba, dede ve ecdadınızın) ve fûrû'unuzun (evlâd ve bütün zürriyetinizin) hukukuna riâyet edin. Her hak sahibine hakkını verin.¹⁷⁸

Anne Babaya İyilik

Anne ve babanın evlâdının üzerinde olan haklarından bazıları.

- 1- Evlâdın, anne ve babasına öf demeyi terk etmesi.
- 2- Anne ve babaya iyilik yapmak,
 - a) hayatta olan ebeveyne iyilik, ihsan ve ikramdır.
 - b) Vefat eden ebeveyne iyilik ise, onlara rahmet vesile olacak hayır ve hasenat yapmaktır.
- 3- Ve onlarla latîf (ve yumuşak) konuşmasıdır.¹⁷⁹

Namazdan Sonra İlk Hesaba Çekilecek Şeyler

Haberden geldi:

Kıyamet günü çocuk namazdan suâl olunduktan sonra, anne ve baba hakkından suâl olunur.

Kadın namazdan suâl olunduktan sonra, kocanın hukukundan suâle çekilir.

Hizmetçi (ve köle) namazdan suâl olunduktan sonra efendisinin hak ve hukukundan suâle çekilir.

Sonra muhakkak ki annenin hakkı, 1 abanın hakkından daha büyüktür. Çünkü (evlâdın büyümesinde) annenin zahmeti ve şefkati daha çoktur...¹⁸⁰

Anne Hakkı

Rivayet olundu:

Adamın biri, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine;

-"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Annem yanımda yaşlandı. Ben ona elimle yediriyor, elimle içiriyor, ona abdest aldırıyorum ve onu omuzlarımda taşıyorum! Acaba hakkını ödeyebildim mi?"

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

-"Hayır! Hatta onun hakkının yüzde birini bile ödeyemedin?" Adam sordu:

-"Niçin ya Resûlallah (s.a.v.)?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: (2/172)

¹⁷⁴ Bakara: 2/237, el-Mâide: 5/8,

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/545.

¹⁷⁶ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Miskinlere verilen sadakada bir sadaka sevabı vardır. Aynı sadaka yakın akrabaya verilirse iki sevabı vardır:

i - Sadaka,

2- Sıla-i rahm, sevâbdır." Tirmizi: 584,

¹⁷⁷ Sen-Nisâ:4/1,

¹⁷⁸ Hak sahiblerine hakkını adaletle verebilmenin yolu Fıkıh (İslâm hukukunu) ve hususiyetle "Ferâiz ilmi"ni iyi bilmek lazım. Ferâlze göre amel etmek gerekir. Feraize göre amel edilmediği zaman, kulların hak ve hukukuna tecâvüz meydana gelir, Erkek ve kadın her Müslümanın buna çok dikkat etmesi lazım.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/545-546.

¹⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/546-547.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/547.

- "Çünkü annen senin zayıf olduğun zaman, senin hayatını (büyüyüp yaşamayı) arzularak, sana hizmet etti. Sen ise, onun ölümünü isteyerek ona hizmet ediyorsun? Lakin sen iyi yapıyorsun! Allâhü Teâlâ Hazretleri, senin bu az amelini karşılık çok sevap verecektir!"¹⁸¹

Annene Hizmet Et

- "Bir adam, savaşa çıkmak hakkında istişarede bulunmak için Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin huzuruna geldi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri sordu:

- "Senin annen var mı?" Adam:

- "Evet!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

- "Git annene hizmet et! Onun lüzumlu işlerini gör! Çünkü cennet annenin iki ayaklarının altındadır." Buyurdular."¹⁸²

Bunu İmam Gazâlî (r.h.) Hazretleri, İhyâ-u ulûmiddin isimli kitabında zikretti...¹⁸³

Cennet Anaların...

Bu konuda şunu söyleyen ne de güzel söylemiş; Cennet annelerin evleridir. Annelerin ayaklarının altındadır. Ey Rabbim! O gün bize eyle! Az bir şey annelerin rızasını...¹⁸⁴

Anne ve Babaya İtaat

Kişi, İslâm dininde mübâh olan konularda anne ve babasına itaat eder. Eğer anne ve baba müşrik (ateist veya kâfir iseler) ve kendisine,

1- Şirk,

2- Küfür,

3- Mâsiyet,

4- Veya İslâm dininde günah olacak bir şeyi, emrederlerse, kişi onlardan hicret edip uzaklaşır... Zira Allâhü Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"Gerçi insana ebeveynini de tavsiye ettik -anası onu zaaf zaaf üstüne taşıdı, süt kesimi de iki sene içinde- şükret diye bana ve anana-babana ki banadır gelişi"

"Bununla beraber o ikisi de sana sence hakkında bir ilim olmayan hiçi bana şerik koşturmaya uğraşırlarsa, o vakit onlara itaat etme ve kendilerine dünyada yumuşak surette sohbet eyle de bana yüz tutanın yolunu tut, sonra dönüp bana geleceksiniz

de ben size yaptıklarınızı haber vereceğimi"¹⁸⁵

Ne güzel buyurmuşlar:

Çünkü değildir millette diyanet ve takva... Kat-ı rahim (yakın akrabaları ile ilişkiyi kesmek). Daha iyi sevgi ve yakınlıktan...¹⁸⁶

İlim

Bazı Âlimler buyurdular:

Bilinmemesi insanı helake götürmesinden emin olunmayan (cehaleti insanı helak götüren) her şeyi bilmek farz-ı ayındır.¹⁸⁷

İtikadî İlimler

Bu ilim ister, "itikadî" ilgilendiren (itikâd ve kelâm) olsun.

1 - Sâni'l Teâlâ Hazretlerini tanımak,

2- Allah c.c. Hazretlerinin mübarek sıfat ve güzel isimlerini bilmek,

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/547-548.

¹⁸² Sünen-i Nesâî: 3053, Şu değişik lafızlarla geçmektedir:

Muâviye bin Canime es-Selmî (r.a.)'dan rivayet olundu. Canime (r.a.) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine:

- "Ya Resûlallah (s.a.v.)! Ben savaşmak istiyorum! Bu konuda Sizinle istişare etmek için geldim!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordu:

- "Senin bir annen var mı?" Adam:

- "Evet!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

- "Git annene hizmet et! Onun lüzumlu işlerini gör! Çünkü cennet annenin iki ayaklarının altındadır." Buyurdular

¹⁸³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/548-549.

¹⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/549.

¹⁸⁵ Lokman: 31/14.15,

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/549550.

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/550.

- 3- Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini sözlerinde ve fiillerinde tasdik etmek,
- 4- Peygamberlerin sıfatlarını bilmek,
- 5- Kabir.
- 6- Cennet,
- 7- Cehennem,
- 8- Mebde ve meâd ile ilgili akâidî konulan öğrenmek her Müslümanın üzerine farzdır. ¹⁸⁸

İlmihâl Öğrenmek

Bu bilinmesi zarurî olan ilimler isterse, güzel amellerin zahirine taalluk eden (fıkıh ve ilmihâl) ilmi olsun...

- 1- Namaz,
- 2- (Namaz için gerekli olan taharet, hayız, nifas gibi temizlikle ilgili bilgiler)
- 3- Oruç,
- 4- Hac,
- 5- Zekat,
- 6- (cihât,
- 7- Ticâret,
- 8- Ve hayatında lazım olan diğer şeyler...) ¹⁸⁹

Batınını Düzeltecek İlimler

Güzel amellerin bânınlarıyla ilgili olan şeyleri öğrenmek olsun. Mesela:

- 1- Güzel niyet,
- 2- İhlâs,
- 3- Takva,
- 4- Tevekkül,
- 5- Zühd,
- 6- Ve kalbini ıslâh etmesi için kendisine gerekli olan marifetleri elde etmesi de kendisine farzdır. ¹⁹⁰

Kötülüklerden Korunmak

Veya kişiyi ilgilendiren zahire taalluk eden kötülüklerden arınmak olsun. Mesela:

- 1 - İçki içmek,
- 2- Faiz yemek,
- 3- İftira etmek,
- 4- Yetim malı yemek,
- 5- Zina etmek,
- 6- Şehvetle yabancı kadına bakmak,
- 7- Ebrede (tüyü bitmemiş oğlanlara) bakmak,
- 8- Zulüm etmek,
- 9- Dolandırmak,
- 10- Allahü Teâlâ'nın hakkını ve kul hukukunu gerektiren şeyleri bilip onlardan arınmak her Müslümana farz-ı ayındır. ¹⁹¹

Tasavvuf ve Ahlak İlmî

Veya insanın bânınını ıslâh edecek şeyleri bilmesi kendisine farz-ı ayındır. Mesela:

- 1- Kibir,
- 2- Hırs,
- 3- Şehvet,
- 4- Ucub (kendini beğenme),
- 5- Hased,
- 6- Kin.
- 7- Cimrilik,
- 8- Gadap,
- 9- Ve benzeri nefis-i emmârenin hevâ ü hevesi ve şeytanın iğvâsından doğan kötü ahlakları öğrenip onlardan

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/550-551.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/551.

¹⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/551-552.

¹⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/552.

arınmak...

Bütün bu işleri öğrenmek mükellef olan her Müslüman üzerine farz-ı ayındır. Bu ilimleri bilmek her mükellef üzerine vacibtir. Anne ve babası kendisine izin vermese bile....

Bu ilimlerin, yani;

1-Akâid,

2- İlmihal (fıkıh),

3- Ahlak (tasavvuf),

dışındaki ilimler için anne ve babanın izni olmadan dışarıya gitmek caiz değildir.

(Çünkü bu mübarek ilimler her kadın ve erkek her Müslümanın bilmesi vacib olan ve tahsiî farz-ı ayın olan ilimlerdir; diğer ilimler ise farz-ı kifâyedir.)¹⁹²

İlim İçin Evden Çıkmak

Fetevây-i Kâzihân'da buyuruldu:

Bir erkeğin ilim öğrenmek için anne ve babasının izni olmadan evden çıkmasında bir beis (ve sakınca) yoktur.

Bu durum anne ve babaya âsi olmak demek değildir.

Bu, erkeğin bulûğ çağına yetişip sakallarının çıktığı zaman içindir. Ama "emred" tüysüz ve güzel ise anne ve babası onu ilim için dışarıya çıkmaktan menedebilirler.¹⁹³

Evlâdın Babası Üzerine olan Hakları

Amma çocuğun babasının üzerine olan hakları ise,

1 - Güzel isim takmak,

2- Sünnet etmek,

3- Helal lokma ile beslemek,

4- Din ilmini öğretmek,

5- Selef-i sâlihînin edebiyatı ile edebîlendirmek...¹⁹⁴

Güzel İsim

Çocuğa güzel isim takmak çocuğun babasının üzerinde olan haklarından biridir. Bu güzel isim;

1- Peygamberlerin isimleri,

2- Allahü Teâlâ Hazretlerinin güzel isimlerine (kul kelimesini) izafet yapmakla olur.¹⁹⁵ Mesela Abdullah,

¹⁹² Şer'î ilimlerin anlaşılmasına vesile olan: Sarf, iştikak, nahiv, meânî, beyan, bediî, ilmü'ş-şiiir (aruz ve kafiye ilmi) mantık, vaz'iyeye, lügat, münazara, ve inşâ gibi Arabî ilimler, Müslümanların hayatlarında kendisine muhtaç olduğu diğer ilimleri hiç öğrenen kişi olmadığı zaman ve tahsili terk edildiğinde Erkek ve kadın her Müslümanın üzerine farz-ı ayın olur...

Emred: Sakalı henüz çıkmamış tüysüz oğlan, demektir. Baliğ olmamış (ergenlik çağına gelmemiş), sakalı çıkmamış parlak genç, demektir. Emredierden uzak durmak lazım. Alimler, evliya, meşâyih ve salihler hep böyle yapmışlar.

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe (k.s.) hazretleri, imam Muhammed (r.h.) hazretlerine ders okuttu. İmam Muhammed okumaya yeni geldiğinde sakalsız ve emred idi. İmâm-ı Azam hazretleri onu ders halkasında karşısına değil, yüzüne bakmamak için arka tarafına oturttu. Yıllar geçti, imam Muhammed'in sakalı çıktı. Bir gün hayır severin biri İmâm-ı Âzam hazretlerine, talebelerine dağıtması için tarak getirdi, İmâm-ı Azam onları talebelerine dağıttı. İmam Muhammed hazretleri, kendisine tarak verilmemesini söyledi, İmâm-ı Azam hazretleri onun yüzüne bakmadan, senin tarağa ihtiyacın olmadığı için sana vermedim, dedi. İmam Muhammed (r.h.) efendim artık benim sakalım var. Ben emred değilim, dedi. Ondan sonra İmâm-ı Azam hazretleri onun yüzüne baktı, ona tarak verdi ve derste oturma yerine değiştirdi.

İmam Muhammed (r.h.) hazretleri, bir gün hamama gitti. Bir oğlan çocuk gelip hamamda oturdu. İmam Muhammed onun kim olduğunu sordu. Kendisine "Tellâk" olduğunu söylediler. Talebelerini azarladı ve genç tellâk dışarıya çıkarttı. Sebebini soranlara şöyle buyurdu:

"Erkeklerden kadın şehveti aynıdır; fakat güzel emred {tüysüz oğlanın} şehveti on dokuz (19) kattır!" buyurdular. Emrede şehvetsiz olarak bakmak bile haramdır. Zira şehvetle bakmaya yol açar. Elle tutmak ise şehvetten daha büyük bir günahdır.

Mâlik bin Dinar (r.h.) hazretleri buyurdular: "Her kim emred (güzel yüzlü oğlanlara) bakarsa, o haram şeyden tevbe etmediği müddetçe kalbi kararmaya devam eder."

Emredler, kadın hükümdedirdiler.

Sahih-i Buhârînin, Şârihi İmam Nevevî (r.h.) hazretleri buyurdular:

"...Ancak kendisine bakılan kişi, güzel suret ve yüzlü emred olursa müstesna... Muhakkak ki emredin yüzüne ve diğer bedenine bakmak haramdır. Bu bakış ister şehvetli olsun ve isterse şehvetsiz olsun fark etmez. Ancak, ticâret, alış-veriş, tedavi ve ta'lim, terbiye ve tahsil gibi zarurî haller hariç..." Emred'in imâm olması, âlim olsa bile mekruhtur (dinen uygun değildir). Çünkü fitneye sebep olur. Parlak olmayan köse (sakalsız) arkasında kılmak mekruh değildir. İşi emredlerle olan zevatın buna çok dikkat etmeleri lazım.

Bir komşunun tek bir oğlu vardı. Bu çocuk, bir şeyh'e takılıyordu. Bir gün çocuğun annesi bize geldi, "Evladım! Oğlum falanca şeyh'e takılıyor ne dersin? Gitsin mi?" diye sordu. Ben de, "Bir araştırayım!" dedim. Araştırdım. O şeyh Efendinin bir iş yeri vardı. Taltif etmek maksadıyla orada bir emredin (12 yaşlarında) bir oğlanın yüzünü okşadığını gördüm. Gelip hacı teyzeye oğlunu o şeyhe gönderme! O adam şeyh falan değil... O câhilin biridir! Çünkü şeyh delinen adam şeriat ile amel etmiyor! Şeriatın habersiz olan bir adam müşrid olamaz! Hangi niyetle olursa olsun oğlanların ve emredlerin yüzünü okşayan bir kişi evliya ve şeyh olamaz" dedim. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/552-553.

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/553.

¹⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/554-555.

¹⁹⁵ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Abdurrahman, Abdürrahim gibi....¹⁹⁶

İsimler

Çünkü insanlar, âhirette kendilerinin ve babalarının isimleriyle çağırılacaklardır. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

Ebu Derdâ (r.a.) Hazretlerinden rivayet olundu: Buyurdular: -"Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: - "Muhakkak ki sizler, kıyamet günü, isimleriniz ve babalarınızın ismiyle çağırılacaksınız! İsimlerinizi güzelleştirin!"¹⁹⁷

İsimlerin Kötüleri

Denildi ki, çirkin (manâlı) ve kötü isimlerin değiştirilmesi müstehabtır. Efendimiz (s.a.v.) bir çok isimleri değiştirdi.

Âsi ismini, MufT (itaatkâr) ile değiştirdi.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine bir adam geldi, adı; Muztacî (yatağa uzanan) idi, Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri o zatın adını, "Munbeis" (ayağa kalkıp uyanan) diye değiştirdi.¹⁹⁸

Sünnet Etmek

Çocuğun babasının üzerinde olan haklarından biri de onu sünnet etmesidir.

Âlimler, sünnetin vaktinde ihtilâf ettiler. Bazıları;

1 - Baliğ oluncaya kadar sünnet edilmez, dediler. Çünkü, sünnet olmak temizlik içindir. Baliğ olmayan kişiye de taharet farz değildir...

2- On yaşına girdiği zaman sünnet edilir.

3- Dokuz yaşına girdiğinde sünnet edilir...

Evlâ olan, sünnet olmayı, çocuğun dişlenip, dişleri tam görüldükten sonra sünnet edilmesidir. Çünkü bunda Yahudilere muhalefet vardır.

Çünkü Yahudiler, doğumunun yedinci gününde çocuğu sünnet ederler.¹⁹⁹

Helâl Lokma

Çocuğu helal ve temiz nızık ile beslemek evlâdın babasının üzerinde olan haklarındandır.²⁰⁰

Din İlimi

Çocuğun babasının üzerinde olan haklarından biri de babanın çocuğa din ilimlerini tahsil ettirmesidir.²⁰¹

Dni umer (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Muhakkak ki sizin isimlerinizden en güzel olanları, Abdullah ve Abdurrahman'dır." Sahih-i Müslim: 397S; Müsned-i Ahmed: 4544,

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/555.

¹⁹⁷ Müsned-i Ahmed: 20704,

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/555.

¹⁹⁸ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir çok kişinin isimlerini değiştirdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri,

1- Âsî. (Cemile ismiyle değiştirdi. Et-Tac: 5/250)

2- Aziz. (Abdulaziz- Azizin kulu olarak değiştirdi.)

3- Şeytan, (hayırdan uzak şeytan demektir)

4- Hâkim, (Verdiği hükmü geri almak demektir.

5- Şihâb, (Ateşten bir yalının adıdır.)

6- Afira, (Çorak ve verimsiz arazi demektir.)

7- Berre, (ismini Zeyneb olarak değiştirdi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mübarek hanımlarından, Zeyneb binti Cahş'ın ve Cüveyriyye validelerimizin eski isimleri "Berre" idi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onların isimlerini değiştirdi.

8- Âsiye, et-Taç: 5/251,

9- Hazen, (Hüzün ve keder manasında olan bu ismi Sehil olarak değiştirdi.)

10- Arsam {Bu ismi Zûr'a olarak değiştirdi.

11 - Ecdâ (şeytanın isimlerinden bir isimdir.

12- Ve benzeri bir çok isimleri değiştirdi.

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/556.

¹⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/556-557.

²⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/557.

²⁰¹ Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"İlim öğrenmek her Müslüman üzerine farzdır. Cami'us-Sağir c.2. s. 325,

"Allah, kime hayır dilerse onu din (i işler) de âlim kılar." Riyazu's-Sâlihîn Hadis 1373

Terbiye

Evlâdın edeb ve terbiyesi babanın üzerine olan haklardandır. Baba evlâdını selef-i sâlihın hazerâtının edeb ve terbiyesi üzerine yetiştirmelidir.

Şeyh Sa'dî (k.s.) Hazretleri, evlât hakkında şöyle buyurdular:

Gençlikte onun kapısında onu sakındır!

Talim ü terbiye et.

iyilik ve kötülüklerle onun vaadinden kork.

Terbiye edilene yüksek ahlak ver.

Dostluğu düşmanlığı öğret.

Eğer sen Karun kadar mala sahip olsan,

Altın ve gümüş kesesi yabana düşer.

Önde giden keseler bir daha geri dönmezler.²⁰²

Babanın Vazifeleri

Rivayet olundu:

Enes (r.a.)'dan, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinden rivayet o-lundu: Buyurdular:

1."Çocuk doğumunun yedinci gününde akika kurbanı kesilir."²⁰³

2. İsmi konulur.

3. Kendisine eziyet veren şeyler giderilir.

4. Altı yaşma geldiğinde terbiye edilir. [Tahsile verilir],

5. Yedi yaşına geldiğinde yatağı ayrılır.

6. On yaşına geldiğinde namaz için dövülebilir. [Bu ara sünnet edilir.]

7. On altı yaşına girdiğinde babası onu evlendirir.

8. Sonra babası onun fitnesinden Allah'a sığınır ve onun elinden tutar ve ona:

-"Evlâdım! Sana edep ve terbiye verdim! Sana ilim öğrettim! Seni evlendirdim!

(Bundan böyle) senin dünyadaki fitnelerinden ve âhiretteki azabından Allah'a sığınırım!" der.

Velhâsıl: insan, kendi nefsinin görüşüne itimat etmemelidir. Belki bütün işlerinde Allâhü Teâlâ'nın emirlerine göre hareket etmelidir. Çünkü Allah en iyi bilen ve ziyâde acıyandır. (2/173)²⁰⁴

TASAVVUFÎ MA'NÂLAR

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretler vardır:

Muhakkak ki şeyhler, muridleri için. babaların evlâdı mesâ-besindedirler. Zira;

-"Kavminin içinde şeyh, ümmetinin içindeki peygamber gibidir." Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdıkları gibi;

-"Ben sizin için, babanın evlâdına olduğu gibiyim."²⁰⁵

"Allah size mîras taksimini şöyle ferman buyuruyor: Evladınızda; erkeğe, iki dişi payı kadar. Eğer hepsi dişi olmak üzere ikiden ziyade iseler, bunlara terekenin üçte ikisi. Ve eğer bir tek kız ise, o zaman ona yarısı. Ebeveyni için: Her birine ölenin terekesinden altıda bir; şayet çocuğu varsa... Amma çocuğu yok da a-nası-babası vâris bulunuyorsa, anasına üçte bir. Eğer ölenin kardeşleri de varsa, o vakit anasına altıda bir. Hep ettiği vasiyetten veya borcundan sonra... Babalarınız ve oğullarınız, bilmezsiniz ki, onların hangisi menfaatçe size daha yakındır. Bütün bunlar Allah'tan birer farîza... Her halde Allah, alîm hakimdir."²⁰⁶

Âyet-i kerimesi,

1- Şeyhlerin vasiyetlerine,

2- Murîdlere,

3- Verasetlerine,

4- Ve dindeki yakınlıklarına işaret etmektedir.

Zira, Allâhü Teâlâ;

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/557.

²⁰² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/557-558

²⁰³ Akika kurbanı erkek için İKİ tane kesilir, kız için birdir, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular;

umrnü Kürz (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Akika kurbanı, erkek çocuk için birbirlerinin dengi olan İki koyun kesilir, kız Çocuğu için de bir koyun kesilir," Müsned-i Ahmed; 23892, lhyâ-uUlûmİddİnc.2,s.217,

²⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/558-559.

²⁰⁵ Ebû Davud: 7, değişik Şu lafızlarla mevcuttur:

-"Muhakkak ki ben sizin için baba(nız) yerindeyim! Size her şeyi öğretiyorum: Biriniz hela (tuvalete oturduğu zaman) kibleye karşı oturmasın, arkasını da kibleye çevirmesin! Sağ eliyle temizlik yapmasın!" Ebû Davud: 7,

²⁰⁶ en-Nisâ: 11,

İşte onlardır o vârisler.²⁰⁷ buyurmaktadır. Dünyevî verasetin kemâli iki yöndendir:

1- Sebep,

2- Neseb yolu iledir.

Dinî veraset de bu iki yol iledir.

1 - Sebep,

2- Neseb yolu iledir.

Sebep yoluyla veraset (mürşid-i kâmillere vâris olmak:)

1- irâde,

2- Onların (tasavvuf) ehlinin hırkasını giymek,

3- Onların hayatıyla teberük etmek,

4- Ve onlara benzemektir...²⁰⁸

Neseb Yoluyla Vâris Olmak

Neseb yoluyla veraset (mürşid-i kâmillere vâris olmak şu yollarladır:)

1- Onlarla (mürşid-i kâmillere) sohbet etmek,

2- Onlara tam bir teslimiyetle bağlanmak,

3- Tasarruflarına sadık olmak,

4- Zahiri velayetlerini doğrulukla kabul etmek,

5- Bâtınî velayetlerine sıdk u samimiyetle boyun eğmek,

6- İyi niyet beslemek,

7- Gizli halini düzeltmek,

8- Seyr u sülûkün hükümlerine (evrâd, ezkâr, rabîta, çîle ve hizmet, gibi hususlarda şeyhine tam) teslim olmak,

9- Sâlikin ikinci hayatta doğumu için gerekli olan terbiyelerinde mürşide tam bağlılık.²⁰⁹

Doğum İkidir

Doğum iki kısımdır.

1- Cismânî doğum,

2- Ruhanî doğum,

Cismânî doğum, kişinin anne rahminden şehâdet ve mülk âlemine doğmasıdır. (Bunda insan, hayvan, Müslüman ve gayri Müslim müşterekler.)

Ruhanî doğum, sâlikin (müridin) kalb rahminden gayb âlemine, melekût âlemine doğmasıdır.

İsa Aleyhisselâm'dan hikaye olunduğu üzere bu (hakikî manevî doğuma işaret ederek şöyle) buyurdular:²¹⁰

İki kere doğmayan göklerin melekûtüne giremez."

Şeyh, ruhanî babadır.

Muridler, şeyhlerin manevî sulhlarından doğan (çocuklardır.

Murîdler, ruhanî evlâdlardır.

Muridler, kendi aralarında erhâm sahibleri (zi'l-erhâm)dir.

"Bir de erham sahipleri, Allah'ın Kitâbi'nda birbirine daha yakındır.²¹¹ Birbirlerinin kardeşleridir. Allâhü Teâlâ buyurduğu gibi: "Mü'minler ancak kardeşler;²¹²

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

-"Peygamberler baba bir kardeşler: Anneleri ayrıdır. Din-leri birdir."²¹³

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Nesebi Kesilmeyecektir

Bundan dolayı:

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: -"Bütün hasep ve nesepler (soy ve soplur) kesilecektir; ancak benim hasep ve nesebim (soyum) hariç...²¹⁴

²⁰⁷ e'l-Mü'minûn: 23/10,

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/559-561.

²⁰⁹ Görüldüğü gibi maneviyât babadan oğula geçen şeylerden değildir. Bir şeyhin manevî evlatları olan muridlerinin içinde kim. şartları taşırsa şeyhine o murid ve talebe vâris olur.

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/561-562.

²¹⁰ Ruhû'l-Meânî: c. 1, s. 362,

²¹¹ EI-Enfâl: 8/75,

²¹² el-Hucûrât: 49/10,

²¹³ Sahîhi Buhârî: 3187. Sahîh-i Müslim: 4362. Müsned-i Ahmed: 7900, Bu hadis-i şerîfin tamamı şöyledir

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ben, insanların içinden Meryem oğlu İsa Aleyhisselâm'a dünya ve âhirette en evlâ (ve en yakın) olan kişiyim!

-"Peygamberler baba bir kardeşler. Anneleri ayrıdır. Dinleri birdir!" Sahîh-i Buhârî:3187,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/562-563.

Çünkü Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin nesebi din ileydi...²¹⁵

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Ehli Kimlerdir?

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine soruldu: -"Ey Allah'ın Resulü (s.a.v.)! Senin âl'in kimdir?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: -"Benim âl'im takvâli olan her mü'mindir!"²¹⁶

Vâris-i hakiki

Din ehli, (yukarıda hususiyetleri izah edilen);

- 1 - Sebebiyet,
- 2- Nesebiyet,
- 3- Erkeklik,
- 4- Dişilik,
- 5- Mücâhede,
- 6- Gayret ve çalışma,

²¹⁴ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine "ebter" soyu kesik diyerek o yüce Resul (s.a.v.) hazretlerinin gönlünü incitmeye çalışan. As bin Vâil, Ebû Cehil ve Ebû Lehebierin hiçbirinin soyu ve sopyu kalmadı. Onların soyundan geldiğini iddia eden bir kimse yok! İslâm âleminin her yerinde ve her kalabalıkta Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin soyundan geldiğini iddia eden kişilere rahatlıkla rastlarsınız!

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/563-564.

²¹⁶ Efendimiz (s.a.v.) âli. ailesi demektir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin torunlarından Hazret-i Hüseyin (r.a.)'in neslinden gelenlere "seyyid"; Hazret-i Hasan'ın soyundan gelenlere ise, "şerif" denir. Efendimiz (s.a.v.)'in ehl-i beytini sevmek her Müslüman üzerine vâcibtir. İslâmın ilk devirlerinde "Ehl-i beyt'ten onların hepsine şerif denilirdi. İslâm dünyasında seyid ve şeriflerin geçirdikleri merhaleleri şöyle özetlemek mümkündür:

Sahabe döneminde, ehl-i beyt büyük bir saygınlığı vardı. Ve o dönemde kimlerin Efendimiz (s.a.v.)'in neslinden olduğu biliniyordu.

Kerbelâ hadisesiyle efendimiz (s.a.v.)'in soyundan gelenler büyük bir zulme uğradılar. Emevîler döneminde ehl-i beyt fertlerinin bir çoğu İslâm ülkelerinin değişik yerlerine yerleşip kendilerini gizlediler. Cuma hutbelerinde bile bir çok kendini bilmez Hatibler, Hazret-i Ali ve ehl-i beyte karşı uygun olmayan sözler sarf ediyordu.

Emevî Halifelerinden Ömer bin Abdülaziz Hazretleri döneminde ehl-i beyt rahat bir nefes aldı. Ömer bin Abdülaziz Hazretleri, Hazret-i Ali ve ehl-i beyte karşı çok saygılıydı. Adalet ayetini hutbelerin sonunda okuyarak, insanları ehl-i beyte karşı âdil davranmaya çağırırdı.

Mısır'daki Abbasî halifeleri zamanında Hazret-i Hasan (r.a.)'in evladına şerif denilerek beyaz sarık ile gezmelerine ve Hazret-i Hüseyin (r.a.)'in evladına "seyyid" denilerek yeşil sarık sarmalanı uygun görüldü. Seyyid ve şeriflere gereken maddî yardımlar yapıldı. Bu tarihten itibaren seyid ve şerifler, hükümdar ve valilerden tahsisat ve yardım aldıkları için sahte seyid ve şerifler türedi. 11. asırdan sonra seyid ve şerifleri sıhhatli bir şekilde tayin etmek mümkün değildi...

Sahte seyid ve şeriflerin türemesi...

XI. asırdan sonra İslâm dünyasında sahte seyid ve şerifler kapladı. Zamanla İslâm dünyasında her on kişiden biri seyid veya şerif oldu. Bazıları yalancı şahitler sayesinde seyid ve şerif oldular, bazıları da âlimleri zorlayarak sahte şecereler tertip ettiler. Hazret-i Fatıma (r.a.)'nin adını taşımalarına rağmen Fatımilerin nesepleri sahit olmadığı ve Hazret-i Fatıma annemizin soyundan gelmedikleri gibi Seyyid olduklarını söyleyip, mane'î bir karizma toplayan Safevîlerin Efendimiz (s.a.v.)'in soyu ile uzaktan ve yakından hiç bir ilişkileri yoktur. Hindistan, Fas, İran, Irak bölgelerinde sahte seyid ve şerifler türediği gibi, Anadolu'da da bir çok sahte seyid ve şerif türedi. Şu mütevâzi Konya Ereğlisi kasabasında. 2000 (ikibin) saf Oğuz Türkü Celâli eşkiyası, seyid olduklarını iddia edince, Veziri âzam Köprülü Mehmed Paşa'nın tepesi attı. Vezir Nakkaş İsmail Paşayı, Anadolu müfettişi tayin etti. İsmail Paşa Ereğli'ye geldi. Ancak 20 (yirmi) kişi. baba ve dededen seyidler defterinde kayıtlı olduğunu gösterebildiler. Geri kalanların seyidlik iddiaları, kendileri ile başlıyordu. Bu davranış Anadolu'nun her tarafına yayılmıştı.

Osmanlı döneminde' seyid ve şeriflere büyük bir saygı ve önem verilirdi. Seyyid ve şeriflerin işlerine, seyid veya şerif olduğuna inanılan emekli kazaskerler arasından seçilen "Nakîbü'l-Eşrâf", bakardı. Osmanlı devletinde ilk "Nakîbü'l-Eşrâf. Yıldırım Bayezid döneminde tayin edilmiştir. Fatih'in döneminde bir ara lağvedilmiş ise de oğlu Bayezid'in döneminde tekrar ihdas edilmiştir. "Nakîbü'l-Eşrâr, Ehl-i beyt olduklarına inanılan kişilerin kendilerine yakışmayan işlerde çalışmamalarını ve kızlarının ancak denkleleriyle evlenmelerini ve diğer dünyevî işlerini gördü. Onlara fey ve ganimetten kendilerine ait hisselerini dağıtırdı. Seyyidlerden tayin edilen Nakîbü'l-Eşrâf, merasimlerde devlet adamlarından önde gelirdi. Padişahların kılıç kuşatma merasimlerinde bulunur. Padişahlara kılıç kuşatır ve dua ederlerdi. Nakîbü'l-Eşrâf, seyid ve şeriflerin ölüm ve doğumlarını kaydederdi. Seyyid ve şerif olanlar iki şahitle mahkemede hâkim huzurunda deftere kaydedilerek kendilerine beraat verilirdi. Seyyid ve şeriflere rahat ve huzur içerisinde yaşayabilmeleri için lazım gelen hizmetleri görüldü.

Osmanlı devletinde seyid ve şerifler, her çeşit vergilerden muaftılar. Seyyidük ve şeriflik taslayanlar, ne kadar ağır suç işlemiş olursa olsunlar, bizzat Padişah, idam cezası vermekten korkardı; zira milyonda bir ihtimal ile olsun Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in torunu olabileceğini düşünür, bu mane'î yükü üzerine almak istemezdi... Osmanlılar zamanında Haleb'te seyid ve şeriflere mahsus bir mahkeme vardı. Seyyid ve şeriflerin bütün ölüm ve doğumları oraya kayıtlıydı. Yalancılar seyidlik iddia edemezdi. Sultan Abdulmecid Han'ın döneminde Mason Reşid Paşa, İngilizlerin emriyle bu mahkemeleri kaldırdı. Bu tarihten sonra başına yeşil sarık saran herkes "ben seyidim" diye ortaya çıktı... İslâm dünyası birden seyidlerle doldu... Ve ne olduğu belli olmayan seyidler türedi... (Bu konuda geniş bilgi için bakınız: Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi c.10. s. 184; Osmanlı Tarih Deyimler ve Terimler Sözlüğü c. 2. s. 647, M.E. B. yayınları. Mehmed Zeki Pakalm;

Seyyid ve şerif olduklarını söyleyen ve ellerinde beraatleri olduğunu iddia eden ailelerin siyadet ve şerafetleri tartışmalı olduğu gibi gerçekten seyid ve şerif oldukları hâlde bu durumlarını bilmeyen Müslüman aileler de az değildir... Bu bilgiler ışığında şu gerçek ortaya çıkmaktadır: Elinde şecereleri olan hiçbir ailenin kesinlikle seyid veya şerif olduğu söylenemeyeceği gibi herhangi Müslüman bir aileye de bunlar seyid veya şerif değildir, diyemeyiz... Seyyid veya şerif olduğuna iddia edenlerin seyid ve şerif olma ihtimali, rast gele bir Müslümanın seyid veya şerifliği kadar kuvvetlidir. Herhangi bir Müslümanın seyid veya şerif olması da bu seyid ve şerif olduğuna söyleyenlerin, seyid ve şerif olma ihtimallerinden daha zayıf değildir... Her Müslüman seyid veya şerif olabilir Olmaya da bilir! Önemli olan Resûlullah'ın ahlâkı üzere olmaktır. Sünneti ile amel etmektir... Ehl-i beyti sevmek vacip olduğu için: bütün Müslümanları candan ve gönülden sevmeliyiz. Ehl-i beyte gereken sevgi ve saygıyı gösterebilmek için bütün Müslümanları kardeş bilip sevmeliyiz.. Zira sokakta gördüğümüz, her Müslüman seyid veya şerif olabilir. Neden olmasın? Cenab-ı Allah bizleri ehl-i beyt'in sevgisi ve şefaatinde mahrum etmesin. Amin. Mütercim.

7- Ve güzel istidatlarına taalluklarının kaderince, (evliya, u-lemâ, meşâyih ve peygamberlere) vâris olurlar.

Miras olunan ise,

1- Dinî ilimler,

2- Ledünnî ilimlerdir.²¹⁷

Âlimler Peygamberlerin Vârisleridir

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

- "Muhakkak ki alimler, peygamberlerin vârisleridir. Zira peygamberler (a.s.) hazerâtı, dinar ve dirhem (dünya malı) miras bırakmazlar. Peygamberler miras olarak ilmi bırakırlar. Kim ilim alırsa; gerçekten büyük ve geniş bir hazza ve nasîbe kavuşmuştur."²¹⁸

Celâleddin-i Rumî (k.s.) buyurdular:

Dolaş.

Nazik ihtiyarın gönlünü kazan!

Onun sulu dağı, nazarında, kayalıklar, su, sulak ve gül olur.

Çünkü Musa Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm'ın hikmetinden ona tabi oldu.²¹⁹

Mürşid-i Kâmilin Nazarı

Celâleddin-i Rûmî (k.s.) buyurdular:

Sen kaya da olsan, mermer de olsan bile,

Bir mürşid-i kâmile mülâki olunca cevher olursun!

Gülün, yani olmuş ve açılmış olan narın, bağın yüzünü

Güldürdüğü gibi,

Hak ehlinin sohbeti de seni rical zümresine vâsıl kılar.²²⁰

Kocanın Mirastaki Payları

"Size ise, zevcelerinizin terekesinin yarısı:²²¹

Eşleriniz öldüğünde ve siz onlardan sonra kaldığınızda malların yarısı sizindir. (Ne zaman yarısı sizindir?)

Eğer bir Çocukları yoksa..."

Zevcenizin (eşinizin) kendi batnından bir vâris.

Veya kendi sulbünden bir oğlu,

Ya da oğlunun oğlu...

Ne kadar aşağıya inerse insin, erkek oğlunun, erkek veya kız çocuğu,

İster bir ve isterse birçok olsun,

Kadınlarınızın bu çocukları ister sizden ister başkasından olsun...

Kalan diğer yarı da karınızın diğer vârisierindir.

Ashâb-ı Feraiz²²²

Asabe, Beytü'l-Mâl (hazine) (bütün bu durumlar.) zevcenin (kadının) başka bir mirasçısı olmadığı zamandır.

"Borç,"

"Ve eğer bir çocukları varsa,"

Tafsil edildiği üzere... (Eğer zevcenizin çocukları varsa sizin pay ne kadardır?)

"O zaman size dörtte bir var."

Zevcelerinizin (hanımlarınızın) terk etmiş olduğu malın dörtte biri sizindir. Diğer kalanı ise diğer vârislerindir.

(Bu paylaşma neden sonradır?)

"Vasîyetten sonra,"

Bu iki suret de sadece kendisine gelen tek tarafa taalluk etmektedir.

"Ettikleri vasiyet veya," Vasiyetler yerine getirildikten sonra.

Bu borç, ister beyyine (delil ve hüccetle) sabit olsun isterse ikrar ile..²²³

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/564.

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/566.

²¹⁸ Tirimizi: 2606,

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/566-567.

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/567.

²²¹ Mirasta kocanın iki hâli vardır.

1- Ölenin oğlu veya kızı yahut oğlunun veya oğlunun oğlunun... oğlu veya kızı ile bulunursa, koca. 1/4 dörtte bir alır.

2- Bunların hiçbir bulunmazsa koca, 1/2, mirasın yarısını alır.

²²² Ashâb-ı Feraiz şunlardır: 1) Koca, 2) Baba, 3) Dede... 4) Ana bir erkek kardeş, 5) Zevce (hanım), 6) Ana-baba bir kız kardeş, 7) Kızı, 8) Oğlunun kızı. 9) Anne bir kız kardeş. 10) Baba bir kız kardeş, 11) Anne, 12) Nine.

²²³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/567-569.

Zevcenin Mirastaki Payı

"Onlara da sizin terekenizden dörtte bir,²²⁴

Siz ölür ve arkanızda hanımlarınız hayatta kalırlarsa.

(Hanımlarınız ne zaman sizin malınızın dörtte birine vâris olurlar?)

"Eğer bir çocuğunuz yoksa."

Evladınız, ister erkek ister dişi olsun, ister (size vâris olacak olan) hanımlarınızdan veya başka kadınlardan olsun, Veya oğlun oğlu (torun) olsun.... (hepsi birdir)... Hanımlarınızın bu her iki durumda da mirastaki paylarını aldıktan sonra kalan (mal) diğer mirasçılarınızdır. Ashâb-ı Feraizden, Asabeler, Zevi'l-Erhâm.²²⁵

Veya beytü'l-mâlinclir.

(Bütün bunlar) eğer kesinlikle sizin başka bir vârisiniz olmadığı haldedir.

"Eğer bir çocuğunuz varsa,"

Zikredilen tafsilât üzere...

(Evlâdınız olursa, mirasınızın ne kadarı hanımınızdır?)

"O zaman onlara sekizde bir (hanımlarmızdır)"

Maldan... Diğer kalan mal da diğerlerininindir. (2/174) (Bu taksimat neden sonradır?)

"Ettiğiniz vasiyetten veya borçtan sonra..."

Vasiyetin çıkarılması ve borcun ödenmesinden sonradır.²²⁶

Verasete Mâniler

Bütün bunlar (birinin diğer birine vâris olabilmesi için) verasete mâni olan bu dört hâlden biri olmadığı zamandır:

1- Kati, (yani katil maktulüne vâris olamaz).

2- Din değişikliği,

3- Kölelik.

4- ülke ayrılığı engeller olmadığında geçerlidir.²²⁷

Usûl ve Furuû Olmayan Mirası

Ve eğer olursa," Eğer zikredilen ölü olursa, "Miras olunuyorsa,"

Kendisine vâris olunur, verasetten, miras olunan değil"Miras olunuyorsa," kavî-i şerifi, kelimesinin sıfatıdır.

Kelâle Fiilinin haberidir. "Kelâle." evlâdı ve babası olmayandır. Bu kelime aslında masdardır. manâsındadır. konuşmakta yorulmak ve konuşmada kuvvet noksanlığı demektir. Sonra bu kelime, istiare yoluyla baba ve evlad cihetinin gayri olan akrabalar için kullanıldı. (Usûl ve furû olmayan kimse demektir.) Çünkü baba ve evlâdın dışındaki akrabalar, baba ve evlâda nazaran zayıftır.

"Veya kadındır."

(adam) kelimesinin üzerine atıftır. kelimesinin mukayyed olduğu şeylerle mukayyettir.

Yani ölü kendisine kelâle olarak miras olunan bir kadın ise demektir.²²⁸

Ana Bir Kız Kardeşler

²²⁴ Zevce (hanım-karı)nın mirasta iki hali vardır.

1- Ölenin oğlu veya kızı ya da oğlunun veya oğlunun oğlunun... oğlu veya kızı ile bulunursa zevce, kocasının mirasında 1/8 sekizde bir payı alır.

2- Eğer bunların hiçbiri bulunmazsa, kan 1/4, dörtte bir pay alır.

²²⁵ Zevi'l-Erhâm. mirasta belirli hisseleri olmayan ve asabe de olmayan kan hısımlarıdır. Dört sınıftırlar:

1- Ölenin asabe ve farz sahibi olmayan furûdür. Kızlarının ve oğlunun ve oğlunun oğlunun ... kızlarının çocuklarıdır.

2- Ölenin usûlü, sahih olmayan nene ve dedeler (büyük dede ve büyük nine gibi).

3- Ölenin babasının ve annesinin asabe ve farz sahibi olmayan furûdür. Bunlar da kız kardeşlerinin çocukları ile anne-baba bir veya baba bir erkek kardeşlerin oğulları nın.. kızları ve bunların çocukları, ana bir erkek kardeşlerin oğul ve kızları ile bunların çocuklarıdır.

4- Dede ve ninenin asabe ve farz sahibi olmayan furûdür. Halalar, amcalar, dayılar, teyzeler ve bunların çocuklarıdır.

Not: Ashâb-ı Ferâiz ve asabe var iken zevi'l-erhâm mirasçı olamaz. Eğer ashâb-ı feraiz ve asabe yoksa bunlar, terekenin tamamını alırlar. Sadece karı veya koca var ise karı ve koca hisselerini aldıktan sonra geri kalan bunlarıdır.

²²⁶ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/569-570.

²²⁷ Şerh -i Sirâciyye s. 9-13, Bu dört hâl mirasa engeldir. Bunlara,

1- İrtidâd (dinden çıkmak, ateist olmak).

2- Liân (kocanın karısına zina isnadında bulunması kadının da bunu inkâr etmesi ve ikisinin hakim huzurunda usûlüne uygun lanetleşirler. Hakim bunları ayırır ve birbirlerine varis olamazlar...)

İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/570.

²²⁸ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/571

"Kendisi için vardır."

İster erkek, isterse kadın olsun kendisine kelâle olarak mirasçı olunan meyyitin olursa; (ne olursa?)

"Erkek kardeş veya kız kardeş!"

Buradaki erkek ve kız kardeşlerin anne tarafından kardeş olduğuna icmâ vardır.

Çünkü bu ikisinin (anne tarafından olan erkek ve kız kardeşlerin) dışındaki kardeşlerin durumları sûrenin sonunda beyân edilecektir?²²⁹

(ana) bir biraderi veya bir hemşiresi bulunuyorsa; her birine (vardır.)"

Ana bir erkek ve kız kardeşlerin her birine var. (Her birine ne kadar hisse var?)

"altıda bir."

Erkek kadın üzerine tadil (üstün kılınmaksızın ve ikisine eşit olarak) altıda bir var.

Çünkü ikisinin ölüye nisbet ve yakınlıkları dişilik (kadın- anne) yoluyla.

"Ve eğer iseler,"

Annenin evlâdları (ana bir kardeşler) (Ne iseler?)

"Daha çok," vücüt- var olmada... (Neden daha çok?)

"Bundan,"

Bir olan erkek ve kız kardeşler (değil de) birden daha çok kardeşler olurlarsa, zaman üçte birinde ortaklan"

Bunu eşit olarak aralarında taksim ederler. Burada erkek kızdaki daha fazla almaz. Diğer kalan malda ashâb-ı ferâizden ve asabeden diğerleri içindir.²³⁰

²²⁹ Ana bir kardeşlerin (erkek veya kız olsun) mirasta üç hâlleri vardır.

1- Ana bir kardeşler bir tane ise altıda bir (1/6) hisse alır.

2- Ana bir kardeşler eğer birden fazla iseler, üçte birini (1/3) erkek ve kız ayırt edilmeksizin aralarında eşit olarak paylaşırlar, (burada kızlar da erkeklerle eşit pay alırlar.)

3-Ölenin babası, dedesi oğlu, kızı veya oğlunun oğlunun... oğlu veya kızı varsa, ana bir kardeşler terekeden pay alamazlar. (Ölenin fîrûu ve erkek usûl ile sakıt olurlar.)

Ana-Baba bir kız kardeşlerin mirasta beş hâlleri vardır:

1- Ana-baba bir kız kardeş, eğer bir tane olursa, terekeninin yarısını (1/2) alır.

2- İki veya daha çok olurlarsa, üçte ikisini (2/3) alırlar.

3- Ana-baba bir erkek kardeşle birlikte bulunurlarsa, onunla ikili birli asabe olurlar. Bu durumda iki durum vardır: a) onlardan başka mirasçı yoksa terekenin tamamı onlara verilir, b) eğer onlardan başka mirasçı varsa, o mirasçılar paylarını aldıktan sonra geri kalan ana baba bir kız ve erkek kardeşler arasında ikili ve birli paylaşılır.

4- Ölenin kızı veya oğlunun kızı veya oğlunun oğlunun... kızı ile birlikte bulunurlarsa, ana ve baba bir kız kardeşler asabe olurlar.

5- Ana-baba bir kız kardeşler, ölenin oğlu oğlunun oğlu... ile baba ve dedesi ile (ölenin usûl ve fîrûu ile birlikte olurlarsa) sakıt olurlar.

²³⁰ Ferâiz'de payı olanların diğerleri şu zatlardır.

1- Dedeler,

2- Nineler,

Ashâb-ı Ferâizden olan dede, ölen ile arasında kadın bulunmayan büyük babadır. (Babanın babası gibi) Dedenin mirasta dört hali vardır.

1- Babanın anası baba üe mirasçı olmadığı halde babanın babası (dede) ile mirasçı olur.

2- Ana. karı veya kocadan biri ve baba ile bulunursa, kan veya koca hissesini aldıktan sonra kalan mirasın üçte birini (sülüs mâ yebkâ'yı) alır. Baba yerine dede bulunursa, ana mirasın tamamının üçte birini (sülüs-i külli) alır.

3- Ana-baba bir erkek ve kız kardeşler ve baba bir erkek ve kız kardeşler baba ile sakıt oldukları halde Ebû Yusuf ve Muhammede göre dede sakıt olmaz.

4- Azâd edenin (mu'tikin) babası, oğlu ile bulunduğu imam Ebû Yusuf a göre altıda (1/6) hisse alır. Mu'tikin dedesi, mu'tik (azat edenin) oğlu ile bulunursa hiçbir şey alamaz.

Nine (sahih cedde), Ferâiz ilminde "Nine" gerek baba ve gerekse anne tarafından ölene nisbetle araya gayr-i sahih dede (fasid ced) girmeyen büyük annedir. (Gayri sahih ced. Ölene nisbetinde araya kadın giren büyük babadır.) Nine, ananın anası, ananın anasının... anası, babanın anası, babanın babasının ... anası gibi...

Ninenin mirasta iki hâli vardır:

1- Nine, ister ana, ister baba tarafından olsun; ister bir tane ve isterse iki tane olsun, derecede eşit olmak şartı ile terekenin altıda

birini (1/6) alır. (Derecede yakın olanlar, uzak olanları hacbederler, yani mirastan mahrum ederler.) 2- Şu durumlarda ise nineler sakıt olurlar;

a) Nineler, ister ana, ister baba tarafından olsun, ana ile sakıt olurlar.

b) Baba tarafından nineler, baba ile ve ölene nisbetinde vâsita olan dede ile sakıt olurlar.

Hisseler Evlâda İntikâl Eder

Ölenin evladından biri, kendisinin sağlığından vefat ederse, o vefat edenin mirastaki hissesi eğer varsa evlâtlarına geçer. Herkes kendi evlâdını sakıt'eder. Müteveffâ'dan önce ölmüş olan ferfin fîrû'u onun yerini alır. Onun hissesini feraize göre kendi aralarında paylaşırlar.

Eğer böyle olmazsa, kardeşlerin arasında zımnen bir husûmet ve çekişme doğar. Kardeşlerin arasında doğmazsa bile kardeşlerin çocuklarının arasında doğacaktır. Toprak sahibi veya varlıklı bir kişi, babamın sağlığında kardeşim ölse de bütün mal bana kalsa diye şeytanî bir düşünceye kapılabilir. İçtimaî zarara yol açabilecek bir fetva ve uygulama usûl-i fıkha uygun düşmez. Şeriat ile yönetilen Osmanlı âlimlerinin son fetvası ve çıkartmış oldukları karamame bu meseleyi tashih etmektedir. Müteveffanın kendi sağlığında Ölen ferinin fîrû'u da mirastan mahrum edilmezler: Mesela Hasan Efendinin, Ali ve Veli adında iki oğlu ve Âişe adında bir kızı olduğunu farz edelim. Ali evlenip, bir oğlu ve iki kızı doğduktan sonra, babasının sağlığında vefat etti. Ali'nin vefatından sonra da babası Hasan Efendi vefat etti. Bu durumda Hasan Efendinin mirası taksim edilirken. Veli ve Âişe babalarından kendi paylarını alırlarken, Ali'nin payı da yetim evlâdlarına verilir. Yani Hasan Efendiden önce ölmüş olan oğlu Ali Efendinin çocukları, mirastan mahrum edilmezler. Bunlar, babalarının vasıtası ile babalarının hisselerini alıp Ferâize göre aralarında taksim ederler. Bu konuda Osmanlı devletinin kararmâneleri var.

Emvâl-i Gayr-ı Menkulenin İntikâlâtı Hakkında Geçici Kanun (3 Rabi'ü'l-Evvel 1331- 21 Şubat 1328 (7 Mart 1913 Son Tevsi-i intikâl Kanunu)

Madde 1-Bir kimse vefat ettiğinde tasarrufunda bulunan emîri ve vakıf arazî, aşağıdaki derece sırasına göre bir veya müteaddit kişiye intikâl eder. Bunlara intikâl hakkı sahipleri denir.

(Bütün bunlar neden sonradır?)

(zarar ver-mek) kasdı olmaksızın edilen vasiyetten veya borçtan sonradır."

"Zarar vermek kast olmaksızın." Kavlı-i şerifi,"Vasiyet olunur," fiilin mukadder olan (naibi) failinden hâldir. kavlı-i şerifiyle onun üzerine delâlet etmektedir. kavlı-i şerifi, mefûl üzere mebnrdir yani meçhul fiildir.

Ölü, zikredilen vasiyetini yapar ve borcunu ikrar eder.

1- Bununla vârislere zarar vermek gibi bir hâl ve niyeti olmamalıdır.

2- Vasiyeti malının üçte birinden fazla yaparak vârislerine zarar vermemelidir.

3- Veya vasiyet sırf vârislere zarar vermek kasdı taşımamalıdır.

4- (Vasiyetleri Allah rızası için olup, malının üçte birini geçmemelidir.)

5- (Borcun olmadığı halde) yalan yere borç ikrarında bulunup vârisleri zarara sokmamalıdır.²³¹

Ferâiz Kaideleri

"Bütün bunlar Allah'tan ferman..."

Allâhü Teâlâ Hazretleri, size vasiyet ediyor, kendisiyle vasiyet edilen bu fermanları...

Bunların (miras ile ilgili hükümlerin) değiştirilmesi caiz değildir. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular.

- "Kim, Allâhü Teâlâ Hazretlerinin takdiri buyurduğu mirası keser (değiştirip başka türlü hüküm verirse veya mirasçılarını zarara sokarsa) Allâhü Teâlâ Hazretleri de onun cennetteki mirasını keser."²³²

"Allah ise, hem alimdir,"

Zarar vereni ve diğerlerini (zarar vermeyenleri) hakkıyla bilendir.

"Hemhalım..."

Cezâladırmada hemen acele etmezî Mühletle mağrur olmasınlar!²³³

İtaat Eden

"İşte bütün bu ahkâm,"

Bu geçen ilâhî hükümler;

1- Yetimlerin işleriyle ilgili hükümler,

2- Vasiyetler,

3- Miras hükümleri,

4- Ferâiz...

"Allah'ın kestiği huduttur."

Allâhü Teâlâ'nın (yetim, vasiyet, miras ve ferâiz ile ilgili olarak) koymuş olduğu şeriat hükümleridir.²³⁴

Madde 2- İntikâl hakkı sahiplerinin birinci derecesi, ölenin fûrû'u yani çocukları ve torunlarıdır. Bu derecede intikal hakkı, önce çocuklara, daha sonra onların yerine geçmek üzere torunlara ve çocukların torunlarına aittir.

Bu duruma göre. müteveffanın ölümü esnasında hayatta bulunan her ferî. kendi vâsitasıyla müteveffâ'ya bağlanan ferilerin intikal hakkı sahibi olmalarını önler- Müteveffamdan önce fîlmîş olan her fer'in fûrû'u ise, onun yerini alırlar. olan hisseye sahip olurlar. Batınların sayısı aşağıya

Batınların sayısı aşağıya doğru inip çoğaldıkça, hep bu usûle göre miras dağıtılır. İntikal hakkına sahip olması noktasında çocukların ve torunların erkek ve dişisi birbirine müsavidir. (Erkeklerin hakları olduğu gibi kızların da mirasta hakları vardır.)...

Bu kanun. Medenî Kanununun tatbikine başlanıldığı 1926'ya kadar yürürlükte kalmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için, bakınız:

1- Hukukî İslâmiyye ve İstîlahatı Fıkhiyye Kamusu c. 5, s. 399, Ömer Nasûhî Bilmen,

2- İslâm Hukukunda Ferâiz ve İntikâl s. 175, Ali Himmet Berki, Dinâyet İşleri Bakanlığı Yayınları.

Gayr-i menkûl'de Osmanlı âlimlerinin son fetva ve karanamesi, budur. Buna göre amel edile....

²³¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/571-575.

²³² Kenzul-Ummâl: 30400.

²³³ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/575-576.

²³⁴ Ferâiz ile ilgili olarak Kur'ân-ı Kerimin başka yerlerinde şu âyet-i kerimeler vardır:

"Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah size Kelâle (babası ve çocuğu olmayan) hakkında şöyle fetva veriyor: "Bir kişi ölü, çocuğu yok; bir kız kardeşi var. Buna terekesinin yansı. O da buna vâris olur. Bunun çocuğu yoksa. Eğer iki kız kardeşi varsa, bunlara onun terekesinden üçte ikisi... Eğer erkekli dişili kardeşleri varsa, o vakit erkeğe iki dişî payı kadar." Şaşıyorsunuz diye Allah size beyan buyuruyor. Allah heF şeye alîm'dir." En-Nisâ: 4/176,

"O kimseler ki, sonradan İymân ettiler ve hicret edip sizinle beraber mücâhede yaptılar. Bunlar da sizdendir. Bir de erham sahipleri, Allah'ın Kitâb-ı'nda birbirine daha yakındır. Şüphe yok ki Allah her şeyi bilir." El-Enffâl: 8/75,

"Peygamber, mü'minlere nefislerinden daha evlâdır, zevceleri de analarınız'dır, ulûl'erham akraba da Allah'ın Kitâb'ında birbirlerine diğer mü'minlerden ve muhacirlerden daha evlâdır. Ancak dostlarınıza bir mâruf (bir vasiyet) yapmanız müstesna! Kitâb'da o yazılı bulunuyor." El-Ahzâb: 33/8,

Ferâiz ilmi hakkında daha geniş bilgi için şu kaynaklara bakın:

1- Şerhü's-Sirâciyye,

2- Er-Rahabiyye,

3- El-Mevârisü fi 'ş-Şeriatı'l-İslâmi fi davi'l-kitabı ve sünneti, M. Ali Sabûnî,

4- İslâm Hukukunda Ferâiz ve İntikâl, Ali himmet Berki,

5- Hukuk-ı İslâmiyye ve İstîlahât-ı Fıkhiyye Kamusu, c. 5, Ömer Nasûhî Bilmen,

6- İbni'Âbidîn,

7- Ed-Dürer,

8- El-Mebûsüt,

Konulmuş hududlar gibidir. Geçilmesi ve aşılması caiz değildir.

"Ve her kim, Allah ve Resulüne itaat ederse,"

Bütün emir ve yasaklarda Allah ve Resulü (s.a.v.) Hazretlerine itaat ederse...

Burada tafsilâtı ile açıklananlar hükümler de ilâhî emir ve yasakların cümlesindedir.

(Allah'a ve Resulü s.a.v. Hazretlerine itaat edene Allah ne gibi mükâfat verir?)

"Allah onu altından ırmaklar akar cennetlere koyar; içlerinde ebedi kalmak üzere onları..."

Cemi sîgasi ile gelmesi yani "ebedî kalacaklar..." buyurulması, cemiyet (topluluk) ve manâ cihetindedir.

Bu sevâb: "Ofevz-i azimdir. En üstün ve en geniş kurtuluş budur. Kıyamette bunun ö-tesinde başka bir kurtuluş yoktur."²³⁵

Âsî Olanlar

"Her kim de, Allah'a ve Resulü'ne âsi olursa,"

Velev ki bazı emirler ve yasaklarda da olsa Allah ve Resulüne ası olur ve;

"Hududunu aşarsa," Bütün hükümlerde övülen şeriatın hudutlarını tecâvüz e-derse. (Şeriatı tecâvüz edenlere nasıl bir ceza verilir?) Onu da bir ateşe sokar;"

Büyük alevli ve korkunç azab, acısı ve büyüklüğü kavranılmayacak kadar olan büyük bir ateş...

"İçinde ebedî kalmak üzere Hem ona tezlîl edici bir azap var."

Onlar, cismânî yakıcı olan cehennem azabı vardır. Bir de başka bir azap vardır. Kimsenin künhünü kavrayamadığı ruhanî azab... Vasfî kendisiyle eziyet bulunduğu gibi...

Cümle, hâl cümlesidir.²³⁶

Tecrîd Büyük Bir Azaptır

Cehennem ehli hakkında, (daimi kalmak) kelimesi burada müfred geldi. Halbuki cennet ehlini beyân ederken diye cemi gelmişti...

Bunun sebebi şudur: Münferid olmak (toplumdan tecrid e-dilmek) ve yalnızlık nefis (insan) için büyük bir azaptır.

(Bu gün dünya hapisaneleri bile kendilerine göre azılı veya bazı suçları işleyen mahkumlara, daha büyük bir ceza vermek için tecrîd odalarına koymaktadırlar.)

Bundan dolayı cehennem ehline azabda ebedî kalmak müfred kelimeyle ifâde edildi.²³⁷

Ashâb-ı Kehf in Köpeği

Bil ki, itaat dünyevî ve uhrevî arzu ve isteklere nail olmak i-çin, büyük bir sebeptir.

Şu hadise, seni taatin şerefine ve en yüksek mertebesine ulaştırır. "Ashâb-ı Kehf'in köpeği (Kıtmîr), Allâhü Teâlâ Hazretlerine taat yolunda erenlerle birlikte olduğu için cennete girmekte onlarla beraber (ve muâdil) oldu.

Ne güzel buyurmuşlar:

Kötülerle yâr oldu Lut Aleyhisselâm'ın eşi,

Ev halkı onun olmadı.

Ashb-ı kehf'in köpeği birkaç gün adamlarla oldu.

Adamlardan oldu...

Allah'a itaat edenlerin hâli böyle olunca, Allah'a itaat etmeyen hakkında ne düşünürsün? (2/175)²³⁸

İtaat Eden

Hatemü'l-Esam (k.s.) Hazretleri buyurdular: -"Mevlânın hizmetine sarıl! Dünya sana boyun eğerek sana gelsin! Âhîret de sana râğbet ederek gelir!"²³⁹

Hatemü'l-Esam'dan Altın Öğütler

Yine Hatemü'l-Esam (r.h.) Hazretleri buyurdular:

-"Kim üç şey, olmadan diğer üç şeyi iddia ederse o kişi yalancıdır:

9- Es-Sanâyiî,

10- El-Fetevâ-i Hindiye,

11 - Ve benzeri fikhî kitablann "Ferâiz babı" veya kitabına bakmak lazım.

²³⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/576-578.

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/578-579.

²³⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/579.

²³⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/579-580.

²³⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/580.

Kim, malını infak etmeden cenneti sevdiğini iddia ederse o kişi yalancıdır.
Kim, Allah'ın haramlarından sakınmadan, Allahü Teâlâ Hazretlerini sevdiğini iddia ederse o yalancıdır.
Kim, fakirleri sevmeden peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerini sevdiğini iddia ederse o yalancıdır.
Kul, Allahü Teâlâ Hazretlerine ibâdet ve taata ilerledikçe, Allahü Teâlâ Hazretlerine yakınlıkta ve şeytanın hilesinden uzaklaşması daha ziyâde olur.²⁴⁰

Dünya Sevgisi

Sırr-ı Sakâtî (k.s.) Hazretleri buyurdular:

- "Ma'rûf-ü Kerhî (k.s.) Hazretlerine, itaat edenlerin, bunların neyle taat ve ibâdete kadir olduklarını sordum!"
Buyurdular:

- "Dünya onların kalblerinden çıkar! Eğer dünya sevgisi olanların kalblerinde olmuş olsaydı, onların hiçbir secdeleri sahih olmazdı!"²⁴¹

Tembele Öğüt

Mevlanâ Celâledin-i Rumî (k.s.) buyurdular.

Tembele öğüt buyurma.

Uyuşuk adamı öğütten azâd et. Zira:

Öğüt ne kadar gümüş ise, onu tutmak altındır.

Her kim ki gözlerinin önünde yiyecekler gittiye,

Bütün cihan onun gözlerinin önünde murdardır.

Allahü Teâlâ'nın zikrini çağır.

Gül yabanîleri yakar.

Bundan dolayı nergiz göze dikti.

Allahü Teâlâ Hazretleri, kimi azametinin marifetiyle ikrâm'da bulunursa ve zoraki de olsa taatinin kemâliyle müşerref eder.²⁴²

Hikâye (Takva)

İsrail oğullarından bir genç, dünyadan el-etek çekti. İnsanlardan ayrıldı. Bazı ıssız yerlerde ibâdet etmeye başladı. Kavminin şeyhlerinden iki adam onu evine geri getirmek için yola çıktılar. Ona:

- "Ey falanca! Sen zor ve çok şiddetli bir işe koyuldun! Sabredilmez bir işe giriştin?" dediler. O:

- "Allâhü Teâlâ Hazretlerinin huzurunda hesâb için kıyamda bulunmak daha şiddetlidir." Onlar:

- "Senin bütün akrabaların seni görmeye müştaktırlar. Senin onların arasında ibâdet etmen burada yalnız ibâdet etmenden daha hayırlıdır!" dediler. O:

- "Allâhü Teâlâ Hazretleri, benden razı olduğu zaman,' yakın ve uzak bütün akraba (ve insanlar) benden razı olurlar!" dedi.

O şeyhler ona:

- "Sen gençsin, sen bilmiyor musun, biz bu işleri tecrübe ettik! Biz ucb (kendini beğenmeden) korkuyoruz!" dediler. O: - "Kendi nefsinin tanıyan kişiye ucb zarar vermez!" dedi.

Gencin bu konuşması üzerine o şeyhler birbirlerinin yüzüne baktılar. Biri diğerine:

- "Kalk gidelim! Bu genç, cennetin kokusunu almış! Buna artık bizim sözümüz tesir etmez!" dedi.²⁴³

Hikâye (amelini beğenme)

Vehb bin Münebbih (r.h.) buyurdular:

- "Davud Aleyhisselâm, zamanlarını nöbetlere bölmüştü.

1- Kendisine,

2- Ailesine,

3- Çocuklarının (terbiyesine)

4- Gecenin bütün zamanlarını da namazla geçirirdi.

O namaz kılmadan ve zikretmeden onun üzerinde hiçbir saat geçmedi. (Yani gecenin bütün saatlerini ibâdetle geçirirdi.)

Davud Aleyhisselâm, yalnız kaldığı zaman, kalbini harekete geçirirdi ve böylece ibâdetine bakardı.

Davud Aleyhisselâm'ın önünde bir nehir vardı. Allâhü Teâlâ Hazretleri nehirde bulunan bir kurbağayı

²⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/580-581.

²⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/581.

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/581.

²⁴³ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/581-582.

konuştu. Kurbağa, Davud Aleyhisselâm'a şöyle seslendi:

"Ey Davud! Sana peygamberliği ikram eden Allâhü Teâlâ Hazretlerine yemin ederim ki, ben sevâb ummadığım ve azabdan kormadığım halde, Allâhü Teâlâ Hazretleri yarattığı andan beri ayağımın üzerinde kıyam etmekteyim ve daha istirahat etmedim. Allâhü Teâlâ Hazretlerini zikretmekteyim!

Ey Davud! Sen ne diye kendini beğenmektesin!"

Bu hadisede bilindi ki, Muhsin (iyilik yapan ve Allâhü Teâlâ Hazretlerini görürmüşçesine ibadet edenler), hep kendisinin kötülük ettiğini bilir. Taatini beğenmez. Uebe kapılmaz.

Mü'min elbette sâlih amel işlemelidir. Amellerini görmek gibi amelini ibtâl edecek şeylerden ve fasit hastalıklardan kendini korumalıdır. Bundan dolayı büyükler yalnızlığı seçtiler.²⁴⁴

Bu Zaman Sükût Zamanıdır

imam Cafer-i Sadık (r.h.)²⁴⁵ Hazretleri

"Bu zaman, sukut (susma) ve evlere kapanma vaktidir! buyurdular.²⁴⁶

Rızık

Ve yine Süfyân-ı Sevrî (k.s.) Hazretleri de buyurdular: "Bu zaman, sükût (susma) ve evlere kapanma vaktidir!" Süfyân-ı Sevrî (k.s.) Hazretlerine denildi:

"Biz evlerimize kapıldığımız zaman, rızıkımızı kim kazanacak?" Süfyân-ı Sevrî (k.s.) Hazretleri buyurdular:

"Siz Allah'tan korkun! Takvâlı olun; Allâhü Teâlâ Hazretleri müttekflerî çalışmaksızın rızıklandırır. Zira Allâhü Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"Her kim de Allah'tan korkarsa, Allah ona bir mahreç müyesser kılar. Ve onu hatır ve hayaline gelmez cihetten merzûk eder."²⁴⁷

Mevlânâ Celâleddîn-i Rumî (k.s.) buyurdular. Kendi gönlünde maîşet endişe az değildir. Eksik maîşet olmasının senin dergahına...²⁴⁸

Yüce Meali

Kadınlarınızdan fuşu irtikâb edenlerin aleyhlerine sizden dört şahid getirin. Eğer şehâdet ederlerse, o kadınları evlerde hapsedin; tâ ölüm kendilerini alıp götürünceye veya Allah haklarında bir yol açıncaya kadar...IS

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/582-583.

²⁴⁵ Cafer-i Sadık (k.s.) hazretleri. 80 (m. 699) veya 83 (m. 19 nisan Çarşamba 702) tarihinde Medine-i Münevverede doğdu. Cafer-i Sadık (k.s.) hazretleri baba tarafından Hazret-i Ali (r.a.)'ın torunun torunudur. Anne tarafından da Hazret-i Ebû Bekir (r.a.)'ın soyundandır. Oniki imamın altıncısıdır. Silsile-i Nakşibendiyye-i Aliyye'nin dördüncüsüdür. Cafer-i Sadık (k.s.) hazretleri, saha-be-i kiram ile müşerref olan tabîndendir. İyi bir ilim tahsil etti. İlk tahsilini babası Muhammed Bakır (r.h.) hazretlerinden tahsil etti. İlim ve fazilette zamanın bir tanesiydi. Birçok talebe yetiştirdi. İmâm-ı Âzam Ebû Hanife hazretleri, onun işrâd ettiği talebe ve muridlerinden biridir. İmâm-ı Âzam hazretleri onun için;

"Eğer (son) iki sene olmasaydı Nu'mân'elbette helak olurdu." buyurdular.

Cafer-i Sadık (k.s.) hazretlerinin irşâd ve imamlık vazifesi tam otuz dört yıl sürdü. Cafer-i Sadık (k.s.) hazretleri buyurdular:

Kız evladları ana-babası için hayır ve hasenattır... Erkek evlâd ise ana-babası için nimettir. Hasenat sahibi olanlar sevâb kazanır. Nimetlerden ise hesaba çekilir. Yine buyurdular:

Üç şey Müslümanları aziz ve şerefli kılar: 1 - Kendisine zulmedenî bağışlamak,

2- Kendisine bir şey vermeyene vermek ve ihsanda bulunmak.

3- Kendisini aramayanları, arayıp bulmak ve hallerini sormak. Büyük bir evliya ve büyük bir âlim idi.

Cafer-i Sâdik hazretleri hakkında iki şeyin iyi bilinmesi lazımdır.

1- Falcılıkla hiç ilgisi yoktu.

2- Kitap ve Sünnetin dışında bir mezhebi yoktu.

Yıldızname gibi birçok fâl kitapları, "Cafer-i Sadık hazretleri buyurdular." diye başlamaktadırlar. Fal, büyü ve sihirlerini o yüce zâta isnâd ederek kendilerine ve işlerine maneviyat ve karizmatik bir hava vermek istemektedirler. Halbu ki. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin soyundan gelen âlim ve evliya bir insanın, kişinin dini, iman ve nikâhına zarar veren fâl ve büyü gibi basit, adf ve Yahudilerden kalma şeylerle uğraşması akıl ve mantık dışıdır.

Büyük bir âlim ve evliya olan Cafer-i Sadık (k.s.) hazretlerinin, Kur'ân-ı Kerimî âyetlerinin havâssı ve Kur'ân-ı Kerimî okumanın fazileti hakkında çok güzel tesbitleri vardır. Bunlar, sağlam kaynaklarımızda bulunmaktadır. Özellikle Cafer-i Sadık hazretlerinin Kur'ân-ı kerimî süreleriyle ilgili olarak verdiği bilgiler, gerçekten bir kitap oluşturacak kadar çoktur...

Caferî Mezhebinin İmâm Cafer-i Sadık hazretleriyle hiçbir ilgisi yoktur.

Allah'ın kitab ve Resulü (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine tam bağlıydı. Onun şia'nın "Caferî mezhebi" ile hiçbir ilgisi yoktu...

Tarihte Fatimî devletini kuran ve bozuk bir inançları olan Fatimîlerin Hazret-i Fatma (r.a.) annemizle uzaktan ve yakından hiçbir alakası olmadıkları gibi... Sadece isim benzerliği ve kötü insanların istismarı var... Cafer-i Sadık hazretlerinin. Yaşadığı çağın hadiseleri üzerine çok istismar edildi. Kendisi hiç bulaşmadığı ve Devamlı kendisini ilme ve irfana verdiği halde, bazı kötü niyetli kişiler, o yüce zâtı, siyâsî ve politik emellerine âlet etmek istediler. Cafer-i Sadık hazretlerine iftiralarda bulundular. Bazıları kurmuş oldukları mezheplerine "Caferî mezhebi" adını vererek; Cafer-i Sâdik hazretlerinin karizmasını kötüye kullandılar.

Mürşid-i kâmil, büyük evliya ve âlim bir zat olan Cafer-i Sadık (k.s.) hazretleri. 148 (m. 6 Eylül Cuma 765) tarihinde vefat etti.

²⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/583-584.

²⁴⁷ et-Talak: 65/2-3,

²⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/584-585.

Sizlerden onu irtikâb edenlerin ikisini de eziyete koşun. Eğer tevbe edip ıslâh olurlarsa onlardan vazgeçin. Çünkü Allah, tevvab, rahîm bulunuyor.¹⁶
Fakat Allah'ın kabulünü va'd buyurduğu tevbe, o kimseler İçindir ki, bir cahillikle bir kabahat yaparlar da, sonra çok geçmeden tevbe ederler. İşte Allah bunların tevbelerini kabul buyurur. Ve Allah alîm, hakîm bulunuyor.¹⁷
Yoksa kabahatleri yapıp yapıp da, tâ her birine ölüm gelince: "İşte ben şimdi tevbe ettim." diyen kimselere tevbe yok. Kâfir oldukları halde ölenlere de yok. Bunlar, işte bunlara, biz elim bir azap hazırlamışadır.¹⁸
Ey o bütün İymân edenleri Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl olmadığı gibi, verdiğiniz mehrin birazını kurtaracaksınız diye onları tazyik etmeniz de helâl olmaz; meğer ki, arayı açacak bir fuhuş İrtikâb eylemiş olsunlar. Haydin! Onlarla güzel geçinin. Şayet kendilerini hoşlanmadınızsa, olabilir ki, siz bir şeyi hoşlanmazsınız da, Allah onda birçok hayırlar takdir etmiş bulunur.¹⁹²⁴⁹

Tefsîr-i Şerifi

Zina Kabahatlerin En Çirkinidir.

"Onlar (kadınlar) ki,"

"0 kadın ki" kelimesinin cemiidir.(ism-i mesvûlünün müennesidir.)

"Fuhşu irtikâb ederek geldiler."

Fiili getirmek ve onu yapmaktır. çirkin fiildir. Bu kelimeyle zina murad edildi. Zina diğer çirkinliklerin üzerine daha çok çirkin olduğu için, zinaya fuhş denildi.²⁵⁰

Zina Yapan Kadın

Yani, zina yapan kadınlar olurlarsa; "Kadınlarınızdan,"²⁵¹

Sizin zevcelerinizden (hanım ve eşlerinizden) demektir. "Aleyhlerine sizden dört şahid getirin."

Kadınların zina fiilini işlediğine dair kadınların aleyhinde .dört hür mü'min erkeğin şahidlik yapmasını talep edin.

"Eğer şehâdet ederlerse Kadınların aleyhinde zina ile şahidlik ederlerse.

"0 kadınları evlerde hapsedin;"

0 zina eden kadınları evlerinde hapsedin, evleri onlara hapisane yapın. (Ne zamana kadar?)

"Tâ ölüm kendilerini alıp götürünceye,"

Ölüm kendilerini alıncaya ve o kadınların ruhları fevt oluncaya kadar onları evlerinde hapsedin!

Bunda ölümle korkutmak ve ilâhî kanunlardan yüz çevirenin ruhlarının kabz olduğu suretinin ibrazı da vardır veya ölüm melekleri, onların ruhlarını alır. (2/176)

(Veya daha ne zamana kadar hapsedilir?)

"Veya Allah haklarında bir yol açıncaya kadar..."

Kadınların hapisten kurtulacakları bir yol, demektir.

Kadınların hapisten kurtulacakları en güzel yollardan biri de nikâhlanmalıdır. Çünkü nikâh, sefâhattan yani zinadan korur. Kişiyi zinaya muhtaç etmez.²⁵²

Zinâ Eden Bekârlar

"O ikisini ki,"

"O ki," ism-i mevsûlünün tesniyesidir.

"Onu irtikâb edenler,"

O fuhşu (zinâ) yapanların, (kimden?) "Sizden, Sizden zinâ eden erkek ve zinâ eden kadın..."

Bu tağlîb yoluyladır. ("O ikisini ki," ism-i mevsûiun tesniye müzekker olarak gelmesi tağlîb yoluyladır, demektir,²⁵³

Süddî (r.h.) buyurdular:

Burada zinâ edenlerden, bekar (evli olmayanlar) murad e-dildiler. Çünkü bunların cezalarının daimî olan hapisten daha hafif olduğu haber verildi.

Bununla bekarlardan zinanın tekrarı defedilmiş ve Önlenmiş olunur.²⁵⁴ (Zinâ eden bekarlara ne yapılır?)

"ikisini de eziyete koşun."

(Bu eziyet şöyle olmalıdır:)

1. Onların ikisini azarlayın,

²⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/586-587.

²⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/587.

²⁵¹ Burada zina eden kadınlarımız buyuruldu. Erkeklerin durumları da kadınlara kıyâs edilerek hüküm verilir.

²⁵² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/588.

²⁵³ 274 Mücâhid (r.h.) hazretleri bunun zinâ hakkında değil de "livâta" hakkında olduğuna kaidirler. Ve, jtÜJlj "O ikisi ki," kavli-i şerifi bunu ifade ve beyan etmektedir, buyurmuşlar. "Elmalı Tefsiri c. 2, s. 1315,

²⁵⁴ Ebû Suûd Tefsiri: c. 2, s. 155,

2. Onların ikisini kötöleyin
 3. Zemmedin,
 4. Onların ikisini "Utanmadınız mı?" deyin,
 5. Onların ikisini "Allah'tan kokmadınız mı?" deyin.
- Bütün bunlar, onların zinâ yaptıkları (dört şahitle) sabit olmasından sonradır.²⁵⁵

Tevbe Edip İslâh Olanları Allah Bağışlar

"Eğer ikisi tevbe ederlerse, ikisi yapmış oldukları fuhşa (zina ve livâtaya) tevbe ettiklerinde, kendilerine yapılan men edilme, eziyet ve azarlamaların kendisine vermiş olduğu baskı ile pişman olur ve günahlarından vaz geçerler;

"İslâh olurlarsa," Amellerini islâh ve hallerini değiştirip düzeltirlerse, U4^ Jj& "Onlardan vazgeçin,"

Onlardan eziyet ve azarlamayı kaldırın! Çünkü tevbe ve islâh, zemme ve azaba müstehak olmaya mani olan hallerdendirler. (Bir kişi günahından tevbe edip halini islâh ettiğinde o kişi artık o günahından dolayı zem edilip kötülenmez ve ayıplanmaz!)

"Çünkü Allah, tevvabtır."

Tevbeleri kabul etmede mübalağa eder. "Rahimdir."

Rahmeti geniştir.²⁵⁶

Zinanın Cezası

Bil ki zina eden erkek ve kadının durumları şöyledir.

- 1 - Erkek ve kadın evlidir.
- 2- Erkek ve kadın bekârdır.
- 3- Biri evli diğeri bekârdır.

Zina eden erkek ve kadınların her ikisi de evli olurlarsa; onların hadleri recimdir. Bundan başka cezası yoktur.

Eğer her ikisi bekâr olup evli değillerse, cezaları değnek cezasıdır. Başka tür ceza verilmez.

Eğer zina edenlerden biri evli, diğeri bekâr ise; evli olana recm, bekâr olana da sopa cezası vurulur.²⁵⁷

Muhsin

(Evli diye tercüme ettiğimiz) Muhsin;

- 1- Akıl,
- 2- Baliğ,
- 3- Müslüman,
- 4- Hür bir erkeğin kendisi gibi,
- 1 - Balığa,
- 2- Akıla,
- 3- Hürre,
- 4- Müslüman bir kadın ile sahih bir nikâh ile evli olup duhûl vaki olmuş olan kimsedir.²⁵⁸

Zina Cezasının Neshi

Recm, Tevrâtta da meşru idi.

Tevrat'taki recm; "eziyet âyet-i kerime"siyle yani,

"Sizlerden onu irtikâb edenlerin ikisini de eziyete koşun. Eğer tevbe edip islâh olurlarsa onlardan vazgeçin. Çünkü Allah, tevvâb, rahîm bulunuyor."²⁵⁹ Âyet-i kerimesiyle Tevrat'taki recm âyeti nesh olundu.

Daha sonra, "eziyet âyet-i kerimesi" de "habs âyet-i kerimesi" ile nesh olundu. Yani,

"Kadınlarınızdan fuhşu irtikâb edenlerin aleyhlerine sizden dört şahid getirin. Eğer şehâdet ederlerse, o kadınları evlerde hapsedin; tâ ölüm kendilerini alıp götürünceye veya Allah haklarında bir yol açıncaya kadar..."²⁶⁰

Her ne kadar "eziyet âyet-i kerime"si tertip bakımından "habs âyet-i kerimesi"nden sonra ise de nüzul sırası daha öncedir.

Sonra "habs âyet-i kerimesi" de, Ubâde bin Sâmit (r.a.)'ın hadis-i şerifiyle nesh olundu.

Ubâde bin es-Sâmit (r.a.) Hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

²⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/589.

²⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/590.

²⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/590-591.

²⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/591.

²⁵⁹ en-Nisâ:4/16,

²⁶⁰ en-Nisâ: 4/15,

- "Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

- "Bekâr ile bekâra yüz değneki Ve bir sene sürgün edip gurbete göndermek! Evli evliyle yüz değnek ve (sonra) taşla recmdir.²⁶¹

Sonra bunların hepsi "celd (değnek) âyet-i kerimesi" ile neshedildi.

Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

"Zâniye ve zâni... hemen bunlardan her birine yüz değnek vurun, Allah'ın dininde bunlara bir acıyacağınız tutmayın, Allah'a ve âhîret günü'ne gerçekten inanıyorsanız! Hem mü'minlerden bir taife azaplarına şahid olsun.²⁶²

Sonra bu had, zina işleyen her erkek ve kadın hakkında olan bir had oldu.

Sonra bu da neshedildi.

Bu âyet-i kerimenin evli hakkındaki sopa cezası Mâiz hadis-i şerifiyle recm ile nesh olundu.²⁶³

Evli olmayanlar hakkında ise sopa ile dövülme hükmü kaldı.

Zina ve cezası hakkında nazil olan âyet-i kerimelerin ve vârid olan hadis-i şeriflerin (nüzul ve vurûd) tertibi budur.

Bize (Hanefî mezhebine) göre hüküm böyle karar kılıp yerleşti. Teysîr tefsirinde de böyledir...²⁶⁴

Zina

Vacib olan, her Müslümanın zinadan tevbe etmesi ve nefsinin zinâ'dan alıkoymasıdır.

Muhakkak ki zinanın zahir olduğu (zinanın yaygın olduğu ve açık açık işlendiği) yerlerde Allâhü Teâlâ Hazretleri onları' taun hastalığı ile mübtelâ kılar.

Ve orada fakirlik yayılır.²⁶⁵

En Büyük Günah

İbni Mesûd (r.a.) Hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: - "Ben, Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine sordum: -

"Allah katında en büyük günah nedir?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

- "Allâhü Teâlâ Hazretleri seni yarattığı halde senin ona eş uydurman (şirk koşman)dır." Yine sordum:

- "Sonra hangisidir?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

- "Seninle yemek yemen korkusundan senin evlâdını öldür-mendir!" Sordum:

- "Sonra hangi günah gelir?" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

- "Senin komşunun hanımı ile zina etmendir!"²⁶⁶

Zinanın En Şiddetlisi

Zinâ'nın en şiddetlisi kendisinde isrâr edilen zinadır. Bu da bir adam hanımını boşar. Yine de haram olarak hanımının yanında ikâmet eder. Boşadığı hanımıyla olduğunu (ve hanımına boşadığını) İnsanların yanında ikrar etmez. Rezil olmaktan korkar²⁶⁷

²⁶¹ Sahih-i Müslim: 3200, Tirmizî: 1354, Ebû Davud: 3834, İbni Mace: 2540, Müsned-i Ahmed: 15345, Darimî: 2224.

Bu hadis-i şerif çok değişik lafızlarla değişik rivayetlerle bulunmaktadır:

Ubâde bin es-Sâmit (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: - "Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin üzerine vahiy indiği zaman, bundan dolayı gussalanır ve kendisine bir sıkıntı basardı. Bundan dolayı da mübarek yüzünün rengi de değişirdi. Bir gün kendisine vahiy indi, yine öyle oldu. Sonra açıldığı vakit buyurdular:

- "Benden öğrenin. Allah onlara (zina eden) kadınlara çıkar bir yol gösterdi. Evli ile evli. bekar ile bekar... Evliye yüz değnek sonra taşlar ile recm. Bekâra yüz değnek sonra da sürgün.." Sahih-i Müslim: 3200,

²⁶² en-Nûr: 24/2,

²⁶³ Maiz hadis-i şerifi şöyledir.

Hz. Büreyde (radiyallâhu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselamca, Mâiz İbnu Mâlik el-Eslemî (radiyallâhu anh) gelerek:

"- Ey Allah'ın Resülü, ben nefsimi zulmettim, zina fazihasını işledim, beni temizlemeni istiyorum" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) onu reddetti (geri çevirip meselenin üzerine gitmedi). Ancak Mâiz ertesi gün tekrar geldi. Yine:

"- Ey Allah'ın Resülü, ben zina fazihasını irtikab ettim!" diye ikinci sefer itirafta bulundu. Adamı ikinci sefer geri çeviren Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam) adamın kavmine birisini yollayarak:

"Onun aklında bir noksanlık biliyor musunuz, normal bulmadığımız bir davranışına rastladınız mı?" diye tahkik ettirdi. Ancak hep beraber:

"Biz onu gördüğümüz kadarıyla, aramızdaki sâlih kişilere denk akıl (ve feraset) sahibi biliyoruz" dediler. Mâiz üçüncü sefer müracaatta bulundu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) onlara yine birini göndererek adam hakkında sordu. Yine ne kendinde, ne aklında bir kusur olmadığını söylediler.

Adam dördüncü sefer müracaat edince, ona bir çukur kazdırdı. Taşlanmasını emretti ve recmedildi. Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: Sahih-i Buhârî: 7334. Sahih-i Müslim: 3207. Tirmizî: 1348, Ebû Davud: 3836, İbni Mace: 2544. Müsned-i Ahmed: 40, Darimî: 2310.

²⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/591-594.

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/594.

²⁶⁶ Sahih-i Buhârî: 7313,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/594-595.

²⁶⁷ Musannif hazretlerinin şiddetli zina olarak beyan ettikleri ve "Bir kişinin boşadığı hanımıyla ikâmet edip ona zina etmesidir," diye tarif ettiği beraberlikleri ve zina etmeleri şöyle anlaşılmaktadır:

1- Kişi, aşîkâr olarak boşadığı hanımı ile gizli gizli beraber olup zina yapmasıdır.

Bu kişi nasıl oluyor da âhiretin rezil ve rüsvâyılığından korkmaz? O gün bütün gizlilikler ortaya çıkacaktır. Yani sırlar zahir olur. işte sen bu günün rezil ve rüsvayılığından korkî Zinadan kaçın!

Zinaya ısrar etmel Çünkü o gün gerçekten senin Allah'ın a-zabına takat ve gücün yetmez! Allah'a tevbe et! Zira Allâhü Teâlâ Hazretleri, gerçekten günahları bağışlar: "Muhakkak ki Allah, kullarından tevbeyle kabul eder."²⁶⁸ "Muhakkak ki Allah, tevhab, rahîmdir."²⁶⁹

Mevlânâ'dan Öğütler

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî (k.s.) buyurdular: Tevbe merkebi acâib bir merkebtir. Feleğın önünde tertemiz oldu. Sağlam bir lahza ile oldu bundan sonra..

Çünkü getirdi.

Ondan pişmanlık.

Arş titremektedir, günahkarların inlemesinden...

Ömür eğer geçerse güzellik o andır.

Tevbe suyunu ona ver.

Eğer o nemsiz ise....

Ömrün altına hayat suyunu ver.

Ta böylece ömür ağacı yeşerip sebat etsin,

Cümle mazısına bundan dolayı iyi olsun.

Geçen senenin zehri bundan dolayı olsun şeker... (2/177)²⁷⁰

Te'vilât-i Necmiyyeden

Bu iki âyet-i kerimenin tahkikinde şu işaretler vardır.

"Kadınlarınızdan fuhşu irtikâb edenlerin."

Kadınlar, mübalağa ile kötülüğü emreden nefislerdir. (Nefe-i emmârelerdir.)

"Fahişe" ise şeriatın haram kıldığı zahiri ameller ve tarikatin yasakladığı bâtinî hallerdir.

Bâtinî yasaklar da, kulun Allah'tan gayrisine yönelmesi ve Allah'tan başkasına meyletmesidir.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: "Sa'd gayurdur (kıskançtır). Ben, ondan daha gayurum! Allah bizden daha gayurdur. Bundan dolayı, fuhşlardan (çirkinliklerden ve günahlardan) zahir olanları ve bâtin olanı haram kıldı."²⁷¹ "O kadınların aleyhinde şâhidler tutun!"

Fuhuş yapan nefislerin üzerine şahid getirin. "Aleyhlerine sizden dört (şâhid getirin)."²⁷²

Anâsır-ı Erbaa

2- Boşadığı hanımının babasının evine gitmesine izin vermez ve ona hülle yapma yollarını araştırır..

3- Veya kişi hanımını boşar, ama boşadığım ilân etmeyip, onu yanında alıkoyar ve onunla zina eder... (Bu tür boşamalar,

a. Nikahsız beraber olmak (kan-koca hayatı yaşamak),

b. Şartlı boşamalar,

c. Kişinin din, iman ve akaîdine zarar veren bir söz söyler (Allah'a kitaba, peygambere, dine veya şeriata küfretmesi gibi) veya davranışta bulunur. Böylece imanı gider. İmanı gittiği zaman nikâhı da gitmiştir. Çünkü biri İslâm dininden çıktığı zaman onun nikâhı da bâtil olur.

Müslüman bir kadının gayri Müslim ve ateist (imansız) biriyle nikâhı olmaz.

Bu durumların hepsi de kötünün kötüsüdür. Bu şekillerin içinde de en kötüsü kişinin küfrüne sebep olan şeylerden birini yapıp imanı ve nikâhı gittiği halde, Müslüman bir kadın ile aynı evi paylaşması ve ona zina etmesidir. Çünkü saf temiz ve namuslu olan Müslüman kadın, beraber olduğu adamın hala Müslüman ve kocası olduğunu zannetmektedir. Müslüman kişi bu tür durumlardan kurtulmak için;

1- Devamlı imanı tazelemeli,

2- Günahlarından tevbe etmeli

3- Küfrüne sebep olan söz ve davranışları öğrenip onlardan sakınmalıdır. Musannif hazretlerinin de boşadığı hanımına zina etmesi derken böyle bir i-

lişkiyi murad ettiğini zannetmekteyim. Zira kan-koca iyi geçinebilselerdi, boşanmazlardı. Boşanan çiftlerin zina için bir araya gelmeleri zor olsa gerek! Mütercim

²⁶⁸ et-Tevbe: 9/104, Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Hem odur ki O, kullarından tevbeyle kabul eder ve kabahatlerden afiv buyurur ve her ne yaparsanız bilir." Eş-Şûra: 42/25,

²⁶⁹ en-Nisâ: 4/16,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/595-596.

²⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/596-597.

²⁷¹ Mecmeu'uz-Zevâid: 105S6, Allâhü Teâlâ buyurdu:

De ki: Geliniz, size rabbınız neleri haram kıldı okuyayım: O'na hiçbir şeyi şerik koşmayın, babanıza ananıza iyilikten ayrılmayın, yoksulluk yüzünden evladınızı öldürmeyin, -sizin de olanların da rızıkınızı biz veririz-, fevahişe -açığına da. gizlisine de- yanaşmayın. Allah'ın muhterem kıldığı nefsi haksız öldürmeyin, işittiniz â. işte size O bunları ferman buyurdu; gerektir ki aklınız erer..." el-En'âm: 6/151.

De ki: naoDim ancaK şumarı naram Duyurau: bütün runşiyati; açığıni, gızını-sini ve her türlü vebali ve haksızlıkla bağı ve Allah'a hiçbir zaman bir burhan indirmedığı herhangi bir şeyi şirk koşmanızı ve Allah'a bilmediğiniz şeyler isnad etmenizi haram buyurdu." AYâf: 733,

²⁷² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayinevi: 4/597-598.

Sizin kendisinden terkip olunduğunuz "Anâsır-ı Erbaa"²⁷³ denilen dört unsurun hususiyetleri...

Dört unsur şunlardır:

1-Toprak,

2-Su.

3- Hava,

4- Ateştir.

Toprağın şu hususiyetleri vardır:

1 - Hasîs (hakir ve rezil) olmak,

2- Zayıf ve önemsiz olmak,

3- Zillet,

4- Tamahkârlık,

5- Düşkünlük, 6-Yerilmek,

7- Aşağılık,

8- Küçümsenmek,

Su

Suyun şu hususiyetleri vardır:

1 - Yumuşaklık,

2- Acziyet,

3- Tembellik,

4- Dişilik,

5- Yiyecek ve içeceklerdeki şer....

Havanın hususiyetleri:

1 - Hased,

2- Cimrilik,

3- Kin beslemek,

4- Düşmanlık,

5- Şehvet,

6- Süs ve ziynete düşkünlük,

Ateşin hususiyetleri:

1 - Böbürlenmek,

2- Kibirleşmek,

3- Övünmek,

4- Buğzetmek.

5- Yaltaklanmak,

6- Hiddet,

7- Kötü ahlak

8- Ve bunlardan başka kötü ahlak'a taalluk eden her şey...

Onların (kötü ahlakların temeli ve) başı;

1 - Dünya sevgisidir.

2- Riyaset sevdasıdır.

3- Lezzetlerinden faydalanmaktır.

4- Şehvetlerini tatmaktır.²⁷⁴

Dünya Mü'minin Zindanıdır

"Eğer şehâdet ederlerse,"

Eğer bu kötü sıfatların bazıları, nefislerde müşahede edilir ve görülürse;

"O kadınları evlerde hapsedin;"

Onları, menetme hapisanesinde tutun. Dünyevî meta ve zevklerden alıkoyun! Çünkü:

Dünya, mü'minin hapisanesidir.²⁷⁵

²⁷³ Anâsır-ı Erbaa dört unsur demektir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Allahü Teâlâ hazretleri, insanı dört şeyden yarattı:

1-Su.

2- Toprak.

3- Ateş.

4- Rüzgar,

Amma sudan fazla olduğu zaman, o kişi. hafız. âlim. fâkîh veya kerim, efendi ve salih bir kişi olur.

Ama toprağı çok olduğu zaman ise. kan dökücü, habis, müflis, dünya ve âhirette büyük zarara uğrayanlardan olur.

Amma kendisinde ateş çok olduğu zaman ise. avane (zalimlerin yarıdakçı ve yardımcı) veya zâlim olur.

Amma kendisinde rüzgar çok olduğu zaman ise. yalancı olur." Er-Rahmetü fî't-Tıbbı ve'l-Hikmet s. 3, Celâleddin Abdurrahman es-Suyûtî.

²⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevi, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/598-600.

Onların üzerine havâss-ı hams (beş duyu) kapısını kilitleyin. (Onları haramları. Tatmak, Görmek, İşitmek, Koklamak ve Dokunmak gibi şeylerden men edinî)
"Tâ ölüm kendilerini alıp götürünceye,"
Nefis ölünceye kadar. Bunların haz kendisinden kesildiği zaman, hakları değil...²⁷⁶

Ölmeden Önce Ölün

Şu hadis-i şerif buna işaret etmektedir: -"Ölmeden önce ölünüz."²⁷⁷
"Veya Allah haklarında bir yol açıncaya kadar..."²⁷⁸

Cezbe

Kalblerin pencereciklerinin gayıblar âlemine açılması sebebiyle (Allah onların haklarında bir yol açar)... Ve böylece kendilerine hak lutuflan ve ulûhiyet cezbeleri hibe edilir.
Ve ulûhiyet cezbeleri (hibe edilir!) O cezbelere ki, onlardan bir cezbe, insan ve cinlerin amellerine denktir.²⁷⁹

Nefis ve Kalıp

"Sizlerden onu irtikâb edenlerin."

Nefis ve Kalıp (ikilisi);

- 1- Zâhir'de fuhuş olan söz ve fiilleri işler,
- 2- Bâtında da halleri ve ahlakları bozuk olursa;"İkisini de eziyete koşun."
Zâhir'de hadlerle cezalandırıp, onlara eziyet edin. Bâtında da;
1- Hazları terk etmek,
2- Riyâzât ve çok mücâhede ile mahrum ederek onlara eziyet edin.²⁸⁰

Tevbe Edenler

"Eğer tevbe ederlerse,"

Zahir ve bâtında tevbe ederlerse, "Ve islâh olurlarsa."

Ondan, zahir ve bânınlarını ıslah ederlerse, (bu takdirde;) "Onlardan vazgeçin,"

Ayıplamak, azarlamak ve kınamadan sonra lütuf ile... Zorluklardan sonra da kolaylıkla onlardan vazgeçin.

"Demek ki zorlukla beraber bir kolaylık var! Evet, o zorlukla beraber bir kolaylık var!"²⁸¹

"Çünkü Allah, tevabttır." Tevbe edenler için tevâb olup onların tevbesini kabul eder.

"Rahimdir."

Halini islâh edenlere karşı rahimdir, onlara şefkat ile muamele eder.

Necmüddin er-Râzîel-Kübrevînin tefsirinden...

"Fakat Allah'ın kabulünü va'd buyurduğu tevbe,"

Tevbenin kabulü yani Allah'ın kabulünü va'd buyurduğu ve Allâhü Teâlâ'nın, tevbe ettikleri zaman tevbelerini kabul edeceği vaadine uygun olan tevbe...

(Bu tevbe kimler içindir?)

"O kimseler içindir ki, kabahat işliyorlar!"

İster küçük olsun isterse büyük günah...

"Fakat Allah 'm kabulünü va'd buyurduğu tevbe," kavı-1 şerifi mübtedâdır; sonra gelen kavı-1 şerif İse onun haberidir.

(Neyle günah işlediler?)

"Bir cahillikle,"

Bilmeyerek, cehalete sarılarak günah işleyenler... Câhiller ve sefihler oldukları halde günah İrtikâb edenler...

Çünkü günahın irtikâb edilmesi, kendisinden cehalet varlığına çağrışım yapmaktadır. Bundan dolayı şöyle denildi:

-"Kim Allah'a isyan ederse o câhildir!" hatta cehaletinden soyulur.²⁸²

²⁷⁵ Sünen-i İbni Mace: 4113

²⁷⁶ İsmail Hakkı Bursalı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/600-601.

²⁷⁷ Keşfü'l-Hafa: 2669. Bu hadis-i şerifin devamı şöyledir:

-"Ölmeden önce ölün! Hesaba çekilmeden önce kendi nefsinizi hesaba çekin." Tuhfetü'l-Ahvezi 2373,

²⁷⁸ İsmail Hakkı Bursalı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/601.

²⁷⁹ Cezbe hakkında Ruhu'l-Beyân tercümemizin c. 3, s. 644'de 425 nolu dipnotta bilgi verildi, oraya bakın!

İsmail Hakkı Bursalı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/601.

²⁸⁰ İsmail Hakkı Bursalı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/602.

²⁸¹ El-İnşirâh: 94/5-6,

²⁸² İsmail Hakkı Bursalı, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/602-603.

Bilmemek Günahdır

Teysîr tefsirinde buyuruldu:

"Bir cahillikle," kavH şerifiyle murad edilen cehalet, ilmin olmaması demek değildir. Çünkü bilmemek ayrı bir günahdır. Burada söz edilen cehalet bir özürdür.²⁸³ Lakin (bu özür olarak kabul edilen cehalet);

1- Teğâfûl (uyanık olmak gerekirken gafil olmak)

2- Tecâhül {bildiği halde câhil olmak)

3- İşin akıbetini tefekkürü terk etmek gibi manâları taşımaktadır.

Bu durumda onlar, bir işten câhil olan ve o işi bilmeyen kişi menzilesine konuldular.²⁸⁴

Tevbe Edenler Bağışlanır

"Sonra çok geçmeden tevbe ederler."

Yakın bir zamanda hemen tevbe ederler.

Bu yakın zaman, ölüm gelmeden önce ki zamandır.

Can boğaza gelmeden önce ki zamandır.

Ölüm vaktine yakın" diye isim verildi. Çünkü dünya hayatının müddeti yakındır. Zira Allâhü Teâlâ Hazretleri buyurdu:

"De ki: "Dünya zevki ne olsa azdır."²⁸⁵

Zaten dünyanın ömrü azdır. Kıyametin kopması yakındır. Sen ferdin (kişinin) ömrünü ne sanıyorsun?

Yani, yakın zamanın bazısında tevbe ederler, demektir. Bununla sanki, günahın işlendiği zamanla ölümün arasındaki zamana yakın zaman adı verildi.

Kişi, bu sürenin (günahın işlendiği ândan ölümüne kadar) zamanın hangi cüz'ünde tevbe ederse, o tevbe etmiş sayılır.

"İşte Allah bunların tevbesini kabul buyurur."

Allâhü Teâlâ Hazretleri, onların tevbesini kabul buyurur.

"Ve Allah alimdir."

Allâhü Teâlâ Hazretleri, mahlûkatını iyi bilir. Onlardan kimin tevbesinden hâlis ve muhlis olduğunu da iyi bilir...

"Hakimdir." İşlerinde hikmet sahibidir. Tevbe edenleri cezalandırmaz.

Mü'min kişiye düşen vazife, tevbe ve istiğfar ile zellelerini tedârik etmeye çalışmalıdır. Melik'ül-Gaffâr Hazretlerine dönmekte acele etmelidir. (2/178)²⁸⁶

Kalble Yapılan Tevbe

Rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin vefatı anında Cebrail Aleyhisselâm geldi. Ve:

-"Ey Muhammed (s.a.v.)! Rabbin sana selâm ediyor! Ve buyuruyor ki:

-"Kim ölümünden bir Cuma Önce tevbe ederse; ben onun tevbesini kabul ederim!" Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

-"Bir Cuma çoktur!"

Cebrail Aleyhisselâm gitti. Sonra döndü ve buyurdu:

-"Allâhü Teâlâ Hazretleri buyuruyor ki:

"Kim ölümünden bir saat önce tevbe ederse, onun tevbesini kabul ederim!"

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular:

-"Bir saat çoktur!"

Cebrail Aleyhisselâm gitti. Sonra döndü. Buyurdu:

-"Allâhü Teâlâ Hazretleri, sana selâm ediyor! Ve buyuruyor ki:

-"Eğer bu saatlik süre çok ise, onun ruhu boğaza gelinceye kadar tevbesini kabul ederim! Eğer diliyle özür dilemek mümkün olmazsa ve (işlemiş olduğu günahlardan dolayı) benden utanır ve kalbiyle pişman olursa, onun bütün günahlarını bağışlarım! Hiç aldırış etmem!"²⁸⁷

²⁸³ Cehalet ayrı bir günahdır.

-"Alimin günahı, bir günahdır; câhilin günahı ise iki günahdır." Kenzu'l-Ummal: 28784. Camiin's-Kartîr 433R.

-"Alimin günahı, bir günahdır; câhilin günahı ise iki günahdır. Âlim kişi, günahı irtikâb etmek sebebiyle cezalandırılır. Câhil kişi ise {iki şeyden dolayı}

1- Günahı irtikâb ettiği için,

2- ilim öğrenmeyi terk ettiği için cezalandırılır." Kenzu'l-Ummal: 28911.

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/603-604.

²⁸⁵ en-Nisâ: 4/77.

²⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/604-605.

²⁸⁷ Kenzu'l-Ummâl: 10265,

Gargara Halinde Tevbe

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri buyurdular: -"Şüphesiz Allâhü Teâlâ Hazretleri kulun tevbesini kabul e-der gargara hâline varmadıkça..."²⁸⁸

Tevbe-İ Yeis İman-ı Yeis

Yani canı boğazına gelip dayanmadıkça ve canı boğaza geldiğinde, ona onun varacağı rahmet kendisine yardım eder.

Veya kişi rahmetten mahrum olup aşağılık ve önemsiz bir kişi olur. Bu takdirde tevbe ve imanı kendisine menfaat vermez.

Zira Allâhü Teâlâ Hazretleri buyurdu:

"Amma hişmimizi gördükleri vakit ki imanları kendilerine fayda verecek değildi. Allah'ın kullarında geçegelen sünneti; ve işte hüsrana bu noktada düştü kâfirler."²⁸⁹

Tevbe ve Ölüm Meleği

Tevbe kul için bütün hayatına yayılmıştır. Ruhları kabzedeni (ölüm meleğini) görür. Bu ise ruhun gargara yaptığı zamandır.

Ruh, kalbe giden damardan kesilip, göğüsten ayrılıp boğaza geldiğinde, gargara yapar. İşte bu ân kişiye (hakikatin) ayan olduğu (göründüğü) andır... Ölümün hazır olduğu andır.

insanın üzerine vacib olan, (Ölüm gerçeğinin) âyân olduğu (gözle görülüp gözlerin ölüme dikildiği) ân gelmeden ve gargara (canın çıkma) vakti gelmeden önce tevbe etmektir. İşte bu;

"Sonra çok geçmeden tevbe ederler." Kavlı-i şerifinin manâsıdır. (Bu durumda da)

1- Muhakkak ki bu vakitte ondan sadır olan tevbe sahihtir. Çünkü recâ ve ümidi bakidir.

2- Pişmanlığı sahihtir.

3- Günah fiillerini terk etmesi geçerlidir.²⁹⁰

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Tarikata gir,

Tevbe et.

Ve sulhu (barışı) ara!

Şefaatchi teşvik etmektedir.

Sen özrünü söyle!

Pişman ol günahlarından...

Hayata bağlılığın bir suret ve lahza kaldı.

Çünkü Ömür sona erdi, zamanın uzaklığıyla...²⁹¹

Tevbenin Şartları

Tevbe, mü'minlerin üzerine farzdır. Tevbenin dört şartı vardır.

1-Kalble pişmanlık,

2-Hemen ma'siyeti terk etmek,

3-Bir daha günahın (kendisini) ve bir benzerini iş-lememeye azmetmek.

4- Bu tevbe (Allah için olmalıdır).

a) Allah'tan haya ettiği için,

b) Allah korkusundan olmalıdır.

c) Başkasından utanıldığı ve korkulduğu için değil..²⁹²

Tevbe Tevbeye Muhtaç

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/605-606.

²⁸⁸ Tirmizi: 3470,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/406-607.

²⁸⁹ el-Mü'min: 40/85,

İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/607.

²⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/407-608.

²⁹¹ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/608.

²⁹² İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/608.

Hasan-ı Basrî (k.s.) Hazretleri buyurdular:

"Bizim bu istiğfarımız; istiğfara muhtaçtır!"

Kurtubî Hazretleri, "Tezkiretü'l-Mevtâ" isimli kitabında buyurdular:

"Hasan Basrî (r.h.) Hazretlerinin bu sözleri, onun kendi zamanında söylenilmiş bir sözdür! Zamanımızda yaşasaydı nasıl düşünürdü?²⁹³

Bu zamanda insanları görürsünüz, zulme dalmışlar! Zulme karşı ihtirashıldılar. Bir türlü kendilerini zulümden kurtaramıyorlar. Ellerinde teşbih, (diliyle istiğfar okuyor bu haliyle) günahlarından istiğfar ettiğini zannediyor! Bu onun (tevbeyi) istihzası ve istihfâfı (hafife) almasıdır.

Aîlâhü Teâlâ Hazretlerinin âyetleriyle istihza edenlerden daha zâlim kimdir?"

İnsan, hakikî bir pişmanlıkla günahlarından tevbe etmelidir.²⁹⁴

Tevbe ve Göz Yaşı

Rivayet olunur:

Melekler, kulun seyyiât (kötülük ve günahları) ile göğe yükselirler. Onu levh-i mahfuza arzettikleri zaman, onun yerinde hasenatın (iyiliklerin) olduğunu görürler. Melekler yüzükoyun yere kapanırlar. Ve derler ki:

-"Ey Rabbimiz! Sen bilirsin biz ancak kulun yaptıklarını yazdık!" Allâhü Teâlâ Hazretleri buyurdular:

-"Doğru söylediniz! Lakin kulum hatalarına pişman oldu. Göz yaşlarıyla benden mağfîret diledi. Ben de onun günahlarını bağışladım. Keremimle ona cömertlikle muamele ettim. Çünkü ben ikram edenlerin en ikram edicisiyim!"²⁹⁵

²⁹³ Hasan Basrî (r.h.) hazretleri, acaba kurtla kuzunun beraber yayıldığı bir zamanı görseydi ne derdi?

²⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/608-609.

²⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevî, Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 4/609.